

משערין בשיעורא ווטא כמו שכתבו התוס'. ואפשר דהר"מ אחא להשמיענו דאין משערין בשיעורא ווטא היכא שהולא בפירוש לשיעור הגדול, כמו שכתב המשנה למלך פי"ח ה"א בפיסקא המתחלת עוד ג"ל שהבאתי לעיל [שם ד"ה אף]. ומ"מ דחוק קצת וגם היה ליה לכתוב יותר מפורש.

ומסתפינא לומר דבר חדש, דאפשר דעת הר"מ דמלאכת עימור לא שייך רק באוכלים ולא בעצים, ואפשר אפילו במאכל בהמה, דסתם אוכלין היינו מאכל אדם, ע"כ כתב חתך בתחילת דין של מלאכה זו תיבא אוכלין להורות דעימור לא שייך רק באוכלין. אף דבפירוש המשנה [ק"ג ע"א] כתב דבעצים שייך עימור, מ"מ כאן חזר בו, וידוע דכמה פעמים חזר רבינו בחיבורו ממה שכתב בפירושו למשנה, ואף דלא נדע מהיכן יאל זה לרבינו, אפשר שזאת באיזה מקום כמבואר כמה פעמים, וחיכת בענין זה בהלכה שאחר זו כתב המקצן דבילה וכו' ויבואר בסמוך בס"ד [באות הבהא] והרב המגיד לא הרשים מוצא הדין זה, וכיון שלא נסתרו דברי הר"מ מהש"ס לא נוכל לדחות מחמת שאין אנו יודעים מוצא הדין כי ראחה עין רבינו יותר מאחת.

ולפי ענ"ד יאל לרבינו דין זה ממשנה בילה ל"א ע"א, דמבואר שם מביאין עצים וכו' ומן הקרפף אפילו מן המפוזר, ותמיהו התוס' ד"ה מן, דהא הוי מעמר והוי אז מלאכה, ותירצו דלא שייך עימור אלא במקום גדילתו כדמוכה פרק כלל גדול וכו'. וגם בגמ' שם ל"ג ע"ב מגבב מן החצר וכו', תמה שם הר"ן הא הוי ליה מעמר, וכתב דזה ראייה להריב"ס דאינו חייב משום מעמר רק במקום גדילתו כדמוכה פרק כלל גדול ע"ג ע"ב דנקט האי מאן דכניף מילתא ממלחתא דוקא ממלחתא. והר"מ לא כתב דין זה כמבואר בסמוך [באות הבהא], דהר"מ סובר אף שלא במקום גידולו חייב, ומדקדוק זה לא ראה הר"מ לחדש דין, דאפשר דאורחא דמילתא נקט דכן הדרך במלת. על כן מכאן יאל לו דמעמר אינו רק באוכלין, וכתב ג"כ בסמוך המקצן דבילה וכו', אם כן המשנה והש"ס בבילה דמייירי בעצים כמבואר להדיא, לא שייך מעמר, ומחמת המשנה והבירייתא הוכיח חילוק זה דמעמר לא שייך רק באוכלין. הכלל דחילוק זה לתקום גדילתו לא נראה, דחזין דאינו מחלק בזה, ומחלק חילוק אחר בין אוכלין דבהו שייך מעמר ולא בדברים שאינם אוכל אדם, ומכל שכן בעצים.

ומבואר בשבת ל"ו ע"ב, אמר רב יהודה אמר שמואל מקושש מעביר ארבע אמות ברשות הרבים היה, במתנייתא תנא תולש הוה, רב אחא ברבי יעקב אמר מעמר הוה. ח"ל רש"י מעמר תלושין וכו' ועמרן כדאמרן האי מאן דכניף מלחא חייב משום מעמר, עכ"ל. ודברי רש"י תמוהין מאי לריך להביא ממאן דכניף וכו' וכי לא ידעינן דמעמר הוי אז מלאכה דמבואר במשנה להדיא בכלל הל"ט מלאכות, והוה ליה לרש"י לומר כמבואר במשנה לעיל, וגם אפילו זה לא היה לריך רש"י לכתוב, כמו דחד אמר תולש וחד אמר מעביר ארבע אמות לא פירש רש"י כלל היכן מבואר מלאכות אלו כי הם ידועים ומפורסמים במשנה, וכאן על מעמר מביא רש"י ממאן דכניף מלחא וכו', הלא ידוע ומפורסם דהוא בכלל הל"ט מלאכות, וע"ג דדברי רש"י ולא מנאחתי בשום ספר שעמד בדברי רש"י אלו. אבל בעוה"י כונתי האמת דדבריו, דרש"י עלה על דעתו דמהמשנה דבילה מוכח דבעצים לא שייך מעמר, ואם כי יש לחלק למקום גידולו כמו שמחלקים התוס', מ"מ מנא לן זה דאפשר החילוק הוא בין אוכלין לעצים, על כן כתב רש"י כדאמרין האי מאן דכניף מלחא חייב, ואזי פליג מפני שאינו גדולי קרקע, אבל זה כולם סוברים דשייך מעמר במלת, רק דרבה סובר דגם באינו גדולי קרקע ואזי סובר דוקא גדולי קרקע. והא מלת לאו אוכל הוא, כמבואר להדיא ברש"י צ"ב כ' ע"א ד"ה המלת, דלא מקבל טומאה דלאו אוכל הוא, וכן כתבו התוס' שם ד"ה והמלת, על כרחך מוכח דמעמר הוא אף באינו אוכל, על כן סובר רב אחא ברבי יעקב דמעמר הוה, ומפורש בחזרה [במדבר ט"ו, ל"ב] מקושש עצים ואינו אוכל, על כן מוכיח רש"י דבכל ענין חייב אף לאינו אוכל, והמשנה דבילה מתורץ כפצת התוס' דאינו מקום גידולו.

אבל הר"מ סבירא ליה דמרב אחא ברבי יעקב אין ראייה, דאפשר מהאי טעמא פליגי עליו הבירייתא ורב יהודה אמר שמואל והם סוברים דלא שייך עימור בעצים, על כן סוברים דמקושש היה תולש או מעביר. וממאן דכניף אין ראייה, דאפשר סוברים אלו האמוראים דמלת הוי אוכל, עין ר"מ פי"ג מטומאת מת ה"ה, ובפס"ו ה"ב אין הכרע מדברי הר"מ בעצמו מה דעתו אם מלת הוי אוכל, עין נודע ביהודה תינא בשם תשובה לבנו הגאון (בתחילת) [בנחמיתא] הספר [ד"ה ולהשלמת] ואין כאן מקומו, עכ"פ אפשר דסוברים דהוי אוכל, ובפירו דלחיי חדא נקט דאינו אלא בגדולי קרקע והיה יכול לומר ג"כ דאינו אלא באוכלין, אך זה לא ברור, על כן חולק הר"מ ממשנה דבילה

שלא
אוכלין

שלא
במקום
גידולו

במח

דאינו חייב משום מעמר רק באוכלין, כן נראה לענ"ד ברור דכן היא דעת הר"מ. ועיין בשבת ע"ד ע"ב, אמר אביי האי מאן דעבד מלחא וכו', ופירש"י עימור הקנים חייב משום מעמר, הוא לשיטתו דחייב בקנים ג"כ כמו שכתבו למעלה, אבל הר"מ מפרש משום בונה, עיין תוס' שם ד"ה חזייתא וערוך [ערוך מלחא] דפירשו כן. הכלל מפורש יואל מדברי רבינו דאין עימור אלא באוכלין וזה ברור. [וע"ע באות הבהא].

[ב] וכתב הר"מ כאן דאין עימור אלא בגדולי קרקע, ועיין רמ"ך הובא בכסף משנה להקשה למה הניח רבא ופסק כאזי, והכסף משנה כתב דגרסין רבה וכן כתב הרב המגיד, ועיין מגן אברהם סי' ש"מ [סקט"ו].

כתב (שלד) הר"מ כאן ה"ו המקצן דבילה ועשה ממנה עגול או שהכנים החבל בתאנים עד שנתקבלו גוף אחד הרי זה תולדת מעמר, והרב המגיד והכסף משנה לא הראו מוצא דין זה, וכן כתב בפכ"א ה"א ההדבק פירות עד שיעשו גוף אחד חייב משום מעמר. ונראה מדבריו דמעמר לא הוי קיצון נפזרים לבד אלא שמדבקסב, היינו לפי דעתו שיעטלו כאחד כמו עומר. גם נראה לפי דעת הר"מ כאן ה"ו גבי דש דסובר דגם בהמה וכו' מיקרי גדולי קרקע, א"כ אם מדבק איזה חתיכות בשר חייב ג"כ ומכל שכן חתיכות לחם, ואין סבירא לומר דקיצון נפזרים הוי מעמר דא"כ אסור לקצץ על השולחן חתיכות לחם או בשר לדעתו וזה דבר שאין הדעת סובלתו, ולשיטת הראשונים [עיין באות הקודמת] דאין עימור אלא במקום גדילתו ניחא, אבל הר"מ דאין סובר כן דלא הוכיח זה, וכן הוא להדיא בפכ"א ה"א דעימור שייך בחרת ע"ש, על כן נראה דאינו חייב רק כמו מדבק עכ"פ שיטל כאחד כמו עיגול דבילה ותאנים בחבל. ועיין מגן אברהם סי' ש"מ ס"ק י"ז הקשה אמאי אינו חייב משום בונה כמו מגבן בפ"ו ה"ו, עיין מה שמחלק, וגם מצד הסבירא שייך בונה דגוף אחד גבי גבינה יותר מכאן.

ועיין כסף משנה כאן ה"ו מביא דהרמ"ך הקשה על הר"מ דאינו מלריך במקום גדילתו ממס' בילה י"ג ע"ב דמעמיד ערימה אינו חייב בשבת, ולא הקשה מסוגיא דבילה ל"א ע"א [ול"ג ע"ב] גבי מגבב דמשם הוכיחו התוס' והר"ן [שהובאו באות הקודמת] דין זה, ונראה דהרמ"ך היה מסיק דעתו החילוק שכתבתי [שם] דהר"מ סובר דוקא באוכלין, על כן הקשה רק מסוגיא דבילה גבי העמדת ערימה. וגוף קושיית הרמ"ך אינה קושיא גדולה על הר"מ, דשם י"ג ע"ב גבי העמדת ערימה דעושה כמין כרי לא מייירי שם אפילו בקיצון נפזרים רק מניח עומר על גבי עומר וזה לא הוי מעמרי, כן נראה ברור.

ובמה שמחולקין במקושש חד אמר תולש וחד אמר מעמר [שהובא באות הקודמת], לא קשיא להסוברים דבעינן מקום גידולן ובמדבר היה ארץ מליחה, כבר כתבנו [לעיל מלאכת חרישה אות ו'] בשם התוס' פרק כיסוי הדם דנעת שהיו ישראל במדבר היה גלל שם אוכלין, ועיין תוס' שם עוד תירוץ. **[ג] [וכבר]** כתבתי [לעיל בריש המזאה אות ד'] דצמידי דבעינן שיעור, חזי שיעור אסור מן החזורה, כן היא הסכמת אחרונים דלא כחכם צבי. ואם עשה חזי שיעור בשחרית וחזי שיעור בין הערבים חייב. ואם לריך שיהיה חזי שיעור הראשון קיים בשעה שעושה חזי שיעור השני, עיין פרי מגדים בפסחה הכוללת לה' שבת [ד"ה נסתפקתי אם, הובא לעיל שם סוף אות ה'] מתספק בזה אם שיה להוצאה בזה. ואני מסופק כאן במעמר, דרך משל שדיבק חזי בגרוגרת דבילה ואחר זה הפריד אותם וחזר ודיבקם, אם חייב כיון דעימור כגרוגרת והוי ליה כמו אכילה דאם אכל חזי וית והקיא וחזר ואכל חייב כידוע, או אפשר שם עכ"פ הנחת גרון איכא בכזית עיין ר"מ (פט"ו) [פי"ד] ממאכלות אסורות [ה"ג], אבל גבי שיעורי שבת דהחזרה אמרה שיעור דזה הוי דבר חשוב, א"כ כיון דאינו כגרוגרת לא שייך חיוב אף דכפל החזי שיעור שתי פעמים, וז"ע. וכבר הזה נראה ברור דאינו חייב בכהאי גוונא דכופל חזי שיעור, דאינו דומה לאכילה דהתם איכא הנחת גרונה, עיין חולין סוף פרק גיד הנשה ק"ג ע"ב ור"מ (פט"ו) [פי"ד] ממאכלות אסורות [ה"ג].

ה. הדש

[א] בגמרא ע"ג ע"ב הדש והמנפץ והמנפט כולן מלאכה אחת הן. ופירש"י המנפץ פשתן גנצולין, והמנפט אמר גפן וכו' להכי קרי ניפוט דיליה חולדה דדש ולא קרי ליה תולדת מנפץ דלמא, ע"כ. ואריך לומר דמנפץ הלמא אינו בענין זה כלל. והר"מ פ"ט הי"ב כתב המנפץ אח הלמא ואח הפשתן חייב משום מנפץ, אך כאן נראה דמנפץ מגנצולין לא הוי מנפץ כלל רק

שלא
קרקע

גדול

פסחי
חזי

מנפץ
ומנפט

(ד) במהדורות הקודמות נדפסה האות שלפנינו במלאכת דש סוף אות א'.
(ה) וכן הוא להדיא בירושלמי שבת פ"א ה"א. בלע חצי וית וחזר ובלע חייב. הכנים חצי גרוגרת וחזר והוציא פטור וכו' תמן נהנה חיכו בכזית, ברם הכא לא נתעסק בכגרוגרת שלימה (מנחה חדשה).

(א) ברמב"ם (מהדורת פרנקל) בשוניי נוסחאות הגירסא: המעמר אוכלין שיעורו כגרוגרת, ולפי"ז אין הכרח לדיוק המנ"ח (שבת הלוי ח"א סי' ע"ח).
(ב) וכן דייק בדברי הר"מ גם במהדורת אור"ז סי' רי"ד, (שביית השבת).
(ג) אמנם בפיה"מ להר"מ כתב ח"ל, מעמר הוא הגורש העמרים הקצורים אחת על אחת, וכ"ה במאירי (גו דוד).

דש. ועיין בספר חיי אדם [הל' שבת כלל כ"ג] כתב דחייב כאן משום מנפץ ג"כ, וברש"י כאן לא משמע כן.

[ב] כתב ר"מ פ"ח ה"ו, הדש כגורגרת חייב ואין דשה אלא בגדולי קרקע. והנה השיעור כגורגרת ככל שיעורי שבת לאכילה, וסתמא לאכילה כמו שכתב הר"מ לעיל ה"ג גבי קולר עיין בהרב המגיד, ויבאר בסמוך בס"ד [עיין אות ו'].

ומאי זה דש לא פירש הר"מ, ועיקר שם דש הוא בתבואה, ומנפץ ומנפט ג"כ דש דכולן מלאכה אחת הן כמו שהבאנו למעלה [אות הקודמת]. וראיתי בערוך ערך דש כתב, פירוש המפרק מן האוכל פסולת שהיא מחוברת לו ומכין אותו לזריה או שהוא מפרק מן האוכל דבר שהוא מחובר ומכין אותו לאכילה. א"כ החולש חטים וכדומה מן השבילים, אף שהשבילים נתלשו מ"מ הגרעינין מחוברים בשבולת כידוע, החולש מהם בדרך דשה חייב משום דש שמפרק האוכל מהפסולת המחובר לו. ונראה דאף שהגרעינין עדיין מונחים בלבוש כידוע מחיטין וכדומה, מ"מ כיון דמפרק מפסולת המחובר היינו מן השבולת הוא דש.

ובגמרא כאן ע"ג ע"ב, אמר רב פפא האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואחר תמרי חייב שמים משום חולש ומשום מפרק, רב אשי אמר אין דרך חלישה בך ואין דרך פריקה בך, ופירש"י דאין וכו' ע"י וריקה אלא ביד או בכלי, נראה דאם היה ביד או בכלי שפיר חייב משום מפרק כיון דפירק מן הפסולת המחובר דהיינו הענפים. והר"ן שם הקשה על זה למה לא נקט בוצר ואורה וכדומה, אלא דוקא בתמרים חייב מרמי שהם באילן כעין אשכול, וכשהאשכול נתלש מן האילן חייב משום חולש, וכשנחצט בקרקע ונפרקים התמרים מן האשכול חייב משום מפרק, עכ"ל. ואינו מציין, אם נתלש האשכול ואח"כ נתפרקו התמרים חייב לדבריו משום מפרק, ולמה אם מוציא מן המחובר עדיין והוא חולש התמרה בעצמה מן האשכול דנתפרקו התמרים מן האשכול למה לא יתחייב, ולמה יגרע מחובר מתלוש, בודאי אם קולר כל האשכול ועדיין מחוברים אין זה מפרק, אבל כשהחולש מן האשכול דמפריד מן האשכול למה יגרע מחובר מתלוש, ולשון הגמ' מאן דשדא וכו' ואחר תמרי היינו התמרים בלחוד, ורש"י פירש דמפרק התמרים מן המכבדות, עכ"פ למה אינו חייב, ודברי הר"ן אינם מובנים.

והתוס' שם ד"ה ואחת, מציין בשם רש"י, מפרק, דמפרק האילן ממשאו, ואינו נראה לר"י, וברש"י דידן לא מוזכר בלשון זה, וכתבו בשם רבינו שמואל שיש על התמרים קליפה עליונה וכשהוא מכה בתמרים מפרק את הקליפה מן התמרים והוא כמו דש שמפרק התבואה מן השבולת. ואינו דומה, ששם התמרים מכוסים בקליפה, והמפרק, מן הקליפה דהוא להו מפרק, מה ענין למפרק תבואה משבולת, דשם הוא מחובר לפסולת ואפילו מפרק עם הלבוש מן השבולת הוא ליה דש, ואין דמיון זה לזה. ועיין פ"ק דסוכה י"ג ע"ב מכבדות ובהן תמרים, פירש"י מכבדות ענפי דקל, וכאן פירש"י שמפרק תבואה מן השבילים ואף זה מפרק תמרים מן המכבדות, והיינו דומיא דתבואה דשם עוקר מהשבולת וכאן מן הענף שוים הם, אבל דברי רבינו שמואל אינו מציין. וקצת ז"ע שרש"י פירש כאן מפרק חולדה דש שמפרק וכו', ולמה הוא חולדה הלא בענין אחד הם, ולמה לא נקרא אז כמו לעיל הזורע והטוע מלאכה אחת הן עיין ר"מ פ"ו ה"ג דהם אבות ולא חולדות.

אך אינו מציין, אם זה הוא מפרק א"כ החולש מן הענפים התלושים חייב חטאת, והא בחולין קכ"ז ע"ב מצואר אילן שנפסח וכו' פירות הרי הם כחלושין ג"כ לענין שבת ע"ש, אך זה לא קשה דהם כחלושין ואינו חייב משום חולש אבל אפשר שחייב משום מפרק, אך קשה שנהגה רמ"א סי' של"ו ס"ח מציא בשם רבינו ירושם [ספר אדם נתיב י"ב ח"ת] דאילן שנפסח מותר לתלוש ממנו הפירות, והוא מגמ' הנ"ל, הא הוא ליה מפרק והוא דש לפירוש שהבאנו לעיל. והנה לכאורה קשה ג"כ ליחייב משום בורר, אך אפשר דמייירי לאכול מיד ויחבאר במלאכת בורר בס"ד [אות ד'], אבל זה קשה דהוא ליה מפרק. ונראה דזה דעת התוס' דלא נראה להם פירוש רש"י, דאין סברא אכלס דזה יהיה מפרק, על כן כתבו בשם רבינו שמואל שיש על התמרים קליפה עליונה וכשהוא מכה בתמרים מפרק את הקליפה מן התמרים והוא כמו דש שמפרק את התבואה מן השבילים, והיינו דסברתם דמפרק שייך באוכל המכוסה בפסולת ועומן בפסולת וכשמפרק האוכל הוא ליה מפרק, כמו שנכתוב בסמוך בס"ד [ובאות ג'] שכן נראה מדברי רש"י כמה פעמים. ומה שמסיים כמו וכו' (א) וע"ע להלן מלאכת מנפץ.

- (ב) במהדורות הקודמות נדפס כאן הקטע שבמלאכת מעמר אות ג'.
(ג) עיין לעיל מלאכת קוצר אות א'.
(ד) עיין להלן ד"ה ומבואר.
(ה) ע"ש בט"ו ס"ח.

התבואה מן השבילים, היינו כמו שהדריך שחוצטים התבואה מהשבילים ויוצאים החטים מן הלבוש שלהם ג"כ, היינו מהקליפה שלהם כידוע ממנהג העולם, וזה גם כן, אבל באינו עומן בקליפה בפסולת רק מחובר לפסולת בגלוי אינו מפרק לשיטת התוס', על כן אילן שנפסח מותר לתלוש הפירות. אך לשיטת רש"י כאן ולפירוש הערוך אסור לתלוש, וז"ע על הרמ"א שלא הביא שיטתם להחמיר בשבת.

וזר לכולי עלמא הוא מפרק במפרק אוכל מתוך פסולת הטמון בתוכו, כאשר יבואר לקמן בס"ד [אות ו'], וז"ע דבסי' ש"א סי"ט מצואר דאסון לקולן שומים ובגלים להניח רק לאכול מיד דאסורו משום בורר, הא הוא ליה מפרק ואין מותר לאכול מיד. ואפשר דגם הקליפות הוא ליה אוכל, והוא ליה אוכל מאוכל דלא שייך מפרק, ויחבאר בסמוך בס"ד.

ומבואר כאן בגמ', הדש והמנפץ והמנפט כולן מלאכה אחת הן, היינו שכולן אבות כמו שמבאר בר"מ פ"ו ה"ב דהאי לינשא בגמ' היינו דהם אחת. ועיין רש"י כתב מנפט חולדה דש, וז"ע דהא מצואר דמלאכה אחת היינו שהוא אב, אך עיין רש"י לעיל גבי זורע וזמר וטוע כולן מלאכה אחת הן, ופירש"י ג"כ דזמר הוא ליה חולדה. ועיין מגיד משנה שם ה"ד מציא דיש שיטה דאף דמצואר דמלאכה אחת הן הוא ליה חולדה, וזו דעת רש"י לעיל גבי מפרק.

ובגמ' ע"ד ע"א וליחשב נמי כותש, ופירש"י חטין במכתשת להסיר קליפתן דדמיא לדש דהא נמי מיפרקא מלבוש היא, ובדיבור שאתר זה כתב ומיהו ודאי אב מלאכה הוא ובכלל דש. ומצואר דהסרת האוכל מתוך הקליפה הוא דש והוא אב והוא אחד עם דש, ונראה דמ"מ קצת חילוק הוא, דש התבואה הוא מסיר החטה מעל הקליפה העליונה שנקראת מוך, וכותש הוא מסיר הקליפה של החטה עצמה, אבל באמת הם אחד שמסיר האוכל מתוך הפסולת שנחבשה בו. ועיין רש"י ז"ה ע"א ד"ה מפרק, כתב כמו מפרק משאוי שפורק אוכל ממקום שנחבשה בו והוא חולדה דש. וזהו עיקר דש, ותולדותיו כיוצא בו. והנה דש מתבואה היינו שמפרק ממקום שנחבשה כמו שכתבנו למעלה, וגם נחבשה בפסולת כמו דשה של התבואה וכותש בחטין, אבל אוכל שנחבשה באוכל ומפרק זה מתוך זה לא מצינו דנקרא מפרק, דהוא ליה רק מפרק אוכל מאוכל, מוך משקה מאוכל, ויבאר בס"ד בסמוך [באות ו'].

והנה כמה שכתבנו למעלה לענין דש בחולש או מפרק מקליפתו החיונה, עיין תוס' ביצה י"ג ע"ב ד"ה ואם קלף, כתבו ד"ל החם מיירי לתלוש מן השבילים שהוא מפרק וזה חולדה דש, והבא מיירי שכבר נתלשו מן השבילים אבל עוד הם בקליפתן החיונה לכך שרי, עכ"ל. חזינן בדבריהם דחולש הוא ליה דש ולא בחלוש, ובאמת אף בחלוש הוא כמו כותש, וראיתי בספר מגן אבות [בסוגיא דף ע"ד ד"ה והדש] שעמד בזה, ועי"ש שמחלק ובעז"ה עוד יבואר בזה.

[ג] **וכתב** רש"י ז"ה ע"א גבי חולב, דחייב משום מפרק דהוא חולדה דש ויש אומרים דהוא קולר, ודחה רש"י דבריהם דהחלל לאו מחובר הוא אלא פקיד ועקיר בעטיני הדד וכו'. ומצואר דבדבריו דמשום דש חייב אף בפקיד ועקיר כיון שנחבשה. והתוס' כאן ע"ג ע"ב ד"ה מפרק כתבו, פירש"י דהוא חולדה דש וקשה לר"מ דבדף ז"ה אמרינן דחולב חייב משום מפרק ואי הוא חולדה דש הא רבנן סברי אין דשה אלא בגדולי קרקע וכו'. והנה אין לזכר לדייק מכאן, דרש"י פירש כהדיא לקמן בדף הנ"ל גבי חולב דחייב משום דש וקשה קושיא התוס' ואין לזכר להוכיח מדברי רש"י כאן. וכתב הר"מ כאן פ"ח ה"ו והמפרק הרי זה חולדה דש וכו' החולב את הבהמה חייב משום מפרק, דעתו כרש"י דחולב חייב משום דש, והרב המגיד הביא קושיא התוס' כאן הא אין דשה אלא בגדולי קרקע, וכתב דבהמה חיה ועוף נקראים גדולי קרקע כמו שכתבו התוס' [בבא קמא נ"ד ע"ב ד"ה פריהן], וזו דעת הר"מ ורש"י. והתוס' בשבת כתבו דרש"י פוסק כר' יהודה דיש דשה באינו גדולי קרקע, אזלי לשיטתם עיין כאן בתוס', אבל אפשר דסובר כהר"מ, דבהר"מ אנו מוכרחים לומר דהוא גדולי קרקע דפוסק בפירוש כחכמים דכתב כאן אין דשה אלא בגדולי קרקע. והר"ף כתב כאן להדיא כדברי הר"מ דחולב חייב משום דש, וכן הרא"ש כאן כתב כן, א"כ חבל נציאים הרי"ף ורש"י ור"מ והרא"ש כולם סוברים כן, אך אפשר דסוברים הלכה כר' יהודה, או כהרב המגיד דבהמה הוא גדולי קרקע. עכ"פ כולם סוברים דבפקיד ועקיר שייך ג"כ דש, דלא יחלקו במציאות דרש"י כתב להדיא דחלל הוא פקיד ועקיר.

- (ו) וכמ"ש רש"י שבת קמ"ד ע"ב ד"ה לחוך, ועיין במג"א סי' שיי"ט סק"ח ובפרמ"ג שם.
(ז) במהדורות הקודמות נדפס הקטע שלפנינו להלן בסוף מלאכת זורה.
(ח) במ"מ לא כתב שכן דעת התוס', רק ציין להתוס', ואדרבה בתוס' שם מבואר להיפך (שד"ח בפאת השרה מע' ג' סי' ל"ג). ועיין בר"מ (מהדורת פרנקל) שד"ז אינו מהמ"מ אלא תוספת מאוחרת בדבריו.

והנה בחולצ מפורש בגמרא ז"ה ע"א דלרין להיות כגורגרת, וכן הוא בר"מ כאן, כיון דהוי מולדת דש ודישה כגורגרת, וחולצ מפורש דהוא כגורגרת.

וכתב עוד הר"מ כאן הל' ו' וז', החולצ בזהמה חיה ועוף חייב, והוא שיהיה נרין לדם, כדי שלא יהיה מקלקל, ובחולצ בלדס אף שאין נרין לדם חייב, דהוי מתקן דנתקרה דעתו, ונרין להיות בדם ובחולצ כגורגרת, והחיוצ משום מפרק. וכחז הרב המגיד דהר"מ לשיטתו דסובר דבהמה חיה או עוף הוי גדולי קרקע, והנה נרין לומר דלדס הוי נמי גדולי קרקע, שמחייב בחולצ בלדס ג"כ מטעם זה. והר"מ אינו מחייב משום נטילת נשמה דאין נרין כגורגרת, דסובר דנטילת נשמה לא הוי רק כהורג לגמרי, לא כרש"י [ק"ו] ע"א ד"ה והחולצ [וחוס' [שם ד"ה שמונה], עיין לחס משנה [כאן ה"ט].

וקשה לי דנפרק שמונה שרצים שם פירש"י דחולצ חייב משום נטילת נשמה או משום לוצע, ולמה לא כחז משום מפרק ג"כ, כיון דסבירא ליה דחולצ חייב משום מפרק א"כ חולצ נמי. ואפשר לומר כמו שכתבו חוס' דרש"י פוסק כר' יהודה, ולרבנן אינו חייב דלדס גדולי קרקע, א"כ רש"י רוצה לפרש המשנה אף לרבנן על כן כחז טעמים אלו. גם דנמשנה אינו מבואר שיעור, ומטעם מפרק נרין שיעור כגורגרת, אף רש"י פירש שם ג"כ משום לוצע, ולוצע נרין שיעור, על כן מה שכתבו תחילה עיקר.

וגם דנפרק רבי אליעזר דמילה קל"ג ע"ז אמרינן האי אומנא דלא מיין סכנתא היא ומעברין ליה, ואמרינן פשיטא מדקא מחללי עליה שבתא, והיינו דמבואר במשנה דמוציין בשבת, ואמרינן מהו דמימא דם מיפקד פקיד, ואינו חייב משום נטילת נשמה, וגם לוצע לא שייך בלא [טעם] זה, מ"מ הוי ליה חילול שבת מחמת מפרק ומפרק חייב אף במיפקד פקיד, כמו שהבאנו לעיל דברי רש"י דחלצ מיפקד פקיד בזהדד ומ"מ חייב משום מפרק, א"כ מוכח דסכנה היא. אף גם כאן נוכל לומר דמהמשנה אין ראיה דאמרינן מיפקד פקיד דלחצי כרבנן דלא שייך מפרק בלדס גדולי קרקע, על כן אמר האי דלא מיין. ודעת הר"מ מבואר לקמן בס"ד. וגם הסוגיא בכתובות ה' ע"ז דלדעיה אי דם מיפקד פקיד או חבורי מחבר, קאי אליבא דרבנן דלא שייך מפרק בלדס גדולי קרקע, אבל אליבא דר' יהודה אף דמיפקד פקיד חייב משום מפרק, דלדעיה חייב משום מפרק אף בלדס גדולי קרקע, וכל הסוגיא שם בפקיד ועקיר לדעת רש"י הכל אליבא דרבנן דלא שייך משום מפרק גבי אדם, אבל אליבא דר' יהודה שייך מפרק וחייב אף במיפקד פקיד.

עוד קשה לרש"י, הא אמרינן בגמרא ק"ו ע"א במפס מורסא אס לעשות פה חייב דהוי ליה בונה ואס להוציא ממנה ליחה פטור, ואמאי פטור הא הוי ליה מפרק, אף דמבואר בכתובות ו' ע"א דליחה הוי ליה פקיד ועקיר, הא חלצ הוי ליה ג"כ פקיד ועקיר כפירש"י. אף באמת לא קשיא, דאוקמינן מימרא זו כרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עיין פרק שמונה שרצים ק"ו ע"ב, א"כ באין נרין לליחה פטור מטעם שאינו נרין לגופה, וחולצ אינו חייב רק בנרין לחלצ לרבי שמעון.

ובזה מיושב גם קושא שהקשינו לעיל למה לא פירש"י בשמונה שרצים גם משום מפרק, דנפקא מיניה אף באין נרין לדם ואינו חייב אליבא דרבי שמעון, חייב משום נטילת נשמה. וגם בזהא אומנא וכו', דהא במשנה דמוציין ליכא חילול שבת כיון דמיפקד פקיד ואינו חלל משום מפרק א"כ מותר למנוץ דלדס נרין לדם, והמשנה אחיא כרבי שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור. אף הסוגיא דכתובות דאמרינן שם ואס חיימי לומר דם מיפקד וכו' לדם הוא נרין ושרי, חזין אף דלרין לדם והוי ליה צריכה לגופה מ"מ במיפקד פקיד שרי ואין זה משום מפרק, על כרחך נרין לומר דהסוגיא אולא אליבא דרבנן דלדס חייב משום מפרק בלדס גדולי קרקע. ורש"י דפוסק כר' יהודה עיין בחוס' [ע"ג ע"ז ד"ה מפרק] הטעם.

ועתה נביא שיטת הר"מ ונקדים שיטתו, אי סבירא ליה כר' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עיין כאן פ"א ה"ו, וגם פוסק כרבנן דאין דישה אלא בגדולי קרקע, וכחז וחולצ חייב משום מפרק, היינו דסובר דאף רבנן סברי דבהמה חיה ועוף מיקרו גדולי קרקע, גם בחולצ בזהמה חיה ועוף פוסק דחייב דהוי ליה גדולי קרקע לדעתו, רק כחז דבעינן שיהיה נרין לדם, היינו כדי שלא יהיה מקלקל, ובחולצ בלדס מחמת כעסו אע"פ שאין נרין לדם סובר דחייב, דמתקן לל יצרו. ולשיטתו חזרו כמה קושיות שהקשינו לעיל. והנה גבי שמונה שרצים פוסק כאן ה"ט באמת דחייב משום מפרק, והיינו בנרין לדם כמו שכתב קודם לזה, אף היאך יפרנס הסוגיא בשבת פרק רבי אליעזר דמילה האי אומנא וכו', דאמרינן סלקא דעתך דם מיפקד פקיד וכו', אכתי חייב משום מפרק, ואף דלדס נרין לדם הלא אינו מקלקל כי המליצה מעלי לגוף, א"כ אף שאינו נרין לדם חייב לדעתו. אף זה לא קשה דמהמשנה לא מוכח, דאפשר

חז"ל
שיעור

חז"ל

שיטת
רש"י
בחולצ

שיטת
הר"מ

דלחצי כרבי שמעון, על כן מוצאים אף שמתקן והוי ליה מפרק, מ"מ כיון שאינו נרין לדם, כי בעינן נרין לגופו אליבא דרבי שמעון.

אך תמוה איך יפרנס סוגיית הש"ס דכתובות ואח"ל דם מיפקד פקיד לדם הוא נרין ושרי וכו'. ואיך שרי אי מיפקד פקיד ונרין לדם, הא הוי ליה מפרק לדעת הר"מ כיון דלרין לדם ואינו מקלקל, ואדם ג"כ הוי ליה גדולי קרקע לדעתו כמו שכתב כאן החולצ בחיבורו וכו'. ועיין ט"ו או"ח סי' של"ו סק"י כתב דלדס הוי ליה גדולי קרקע דכן משמע ברש"י סנהדרין [במשנה, ובגמרא שם ט"ו ע"א], ואינו מביא דברי הר"מ כאן דמפורש ואלא מדבריו דלדס הוי גדולי קרקע דמחייב משום מפרק בחולצ בלדס. גם כאן בפ"י ה"ו גבי מפס מורסא כתב הר"מ, אס לעשות לה פה חייב משום מכה בפטיש ואס להוציא ליחה פטור ומותר, הא הוי ליה מפרק הליחה מן הבשר, אף דפקיד ועקיר כמבואר בכתובות סוגיא דמיפקד, מ"מ חייב משום מפרק כמו חולצ דהוא ג"כ פקיד ועקיר כמו שכתב רש"י ז"ה ע"א וחייב משום מפרק, אף יש ליישב דלדס נרין לליחה והוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, אף דהר"מ סובר דחייב בלדס נרין לגופה מ"מ כאן פטור ופוסק כרבי שמעון, עיין במגיד משנה. אף הסוגיא דכתובות דמבואר במיפקד פקיד ונרין לדם שרי, הוא תמוה לשיטת הר"מ, הא הוי ליה מפרק, דלדס הוי ליה גדולי קרקע לשיטתו. והנה לומר דהר"מ סובר דלדס חייב משום מפרק בפקיד ועקיר רק אי אמרינן חבורי מחבר, הלא פוסק בחולצ שחייב אף בפקיד ועקיר, ורש"י כתב בפירוש דהוי פקיד ועקיר והיאך יחלוק על רש"י במילואו. גם כתב הר"מ פ"ח ה"י דסוחט זחיס וענבים חייב משום מפרק, הא הר"מ פ"ו מאיסורי מוצה ה"ו ופ"ט מטומאת אוכלין ה"ב פוסק דמסקה בזחיס וענבים מיפקד פקיד כהאי חנא בפסחים ג"ג ע"ב, א"כ היאך מחייב משום מפרק, על כרחך סבירא ליה דגם בפקיד חייב משום מפרק, א"כ איך יפרנס סוגיא דכתובות דאי מיפקד פקיד שרי הא הוי ליה מפרק, ושם מבואר אי מיפקד וכו' אי חבורי מחבר אסור ע"ש, מאי חילוק כיון דכל ענין שייך מפרק, וכל האיסור דחולצ אינו רק מפרק לשיטת הר"מ דסובר דלדס חייב משום נטילת נשמה ולא משום לוצע, א"כ הסוגיא דהתם אין לה פירוש כלל.

עוד ראיתי בספר תפארת נצי וי"ו סי' י"ח הקשה לו חכם אחד למה פוסק בדורן זחיס וענבים חייב משום מפרק, הא משקים מיפקד פקיד, ואי מיפקד פקיד מבואר בכתובות דלית ביה משום מפרק. ולא מלא דהר"מ סובר בפירוש כאן אף היכא דמיפקד פקיד חייב משום מפרק גבי חולצ דמיפקד פקיד ועקיר, ומה שמחלק שם הגאון בין הנושאים, לעג"ד נדחה מדין חולצ שמחייב הר"מ אף דמיפקד פקיד ודמי לדם ע"ש.

ועוד קשה על הר"מ, דמבואר בגמ' ע"ה ע"א שוחט משום מאי חייב חד אמר משום נטילת נשמה וחד אמר משום לוצע ג"כ, ואמאי לא קאמר משום מפרק, אף דלא נרין לדם מ"מ לדעת הר"מ כל עיקר דבעינן דלרין לדם כדי שלא יהא מקלקל ובשוחט אינו מקלקל והוי מתקן כידוע [עיין להלן אות ד']. ואפשר כיון דבעינן כגורגרת לא פסיקא ליה, אף לוצע ג"כ יש לו שיעור ויתבאר לקמן בס"ד [מלאכה לוצע אות א']. ושם ראיתי בהפלאה [כתובות ו' ע"א ד"ה והנה] שהקשה מפרק כלל גדול, ותיכר דלדס דרבי שמעון נרין שיהא נרין לדם כי סבירא ליה דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור. וקשה הא שמואל סבירא ליה כר' יהודה דחייב אמלאכה שאינה צריכה לגופה עיין פרק כירה מ"ב ע"א, וג"כ מקלקל לא הוי כי שחיטה הוי מתקן כידוע, א"כ אמאי לא מחייב משום מפרק ג"כ להר"מ, אף שמואל רצה לומר משום נטילת נשמה אף דלא היה כגורגרת חייב.

דכלל לשיטת הר"מ דלדס הוי ליה גדולי קרקע, וסובר דפקיד ועקיר ג"כ חייב משום מפרק ואינו סובר משום נטילת נשמה עיין לחס משנה [כאן ה"ט], לא זכיתי להבין דעתו איך יפרנס סוגיא דכתובות שם, וז"ע ולא מלאכי מי שהרגיש בזה. ועיין רש"י שבת ז"ה ע"א כתב פקיד ועקיר כמו תבואה בקשין, א"כ כל דישה הוא פקיד ועקיר וחייב, א"כ איך מפרש הר"מ שיטת הש"ס דכתובות. שם ראיתי בפרי מגדים אשל אברהם ריש סי' ש"כ מביא כמה חקירות דדן מפרק, ומביא ג"כ דנפקד ועקיר שייך מפרק, ומביא בשם מהרי"ל דלדס אינו עקיר לא שייך מפרק, ולא הביא היאך יפרנס הר"מ סוגיא בכתובות, ועי"ש דאמרינן כאן פקיד ועקיר, וזע"ג ובעה"כ אשנה פרק זה [וע"ע להלן אות ה' ד"ה ובגוף]. והנה שיטת החוס' [ע"ג ע"ב ד"ה מפרק, ע"ה ע"א ד"ה כן] דחולצ חייב משום נטילת נשמה וחולצ חייב משום מחחק, ואין לרצוי להאריך כי כאן אנו עומדים בדברי הר"מ כדרכי בחיבורי זה.

והנה אפשר יש בחולצ וסוחט עוד אכ אחד היינו משום בורר, ועיין שו"ע סי' ש"כ [ס"ה], והיינו להניח, דלאכול מיד לא שייך בורר, ויבואר לקמן במלאכת בורר בס"ד [אות ד'].
חז"ל
וסוחט
משום
בורר

והנה [ד] ונהנה בשומע חייב להר"מ שמי חטאות, משום נטילת נשמה כמו שכתב פי"א ה"א, ומשום מפרק, אף שאינו צריך לדם, מ"מ הר"מ [כאן פ"ט ה' ו' וחי'] סבירא ליה דהא דבעינן שיהא צריך לדם כדי שלא יהא מקלקל, על כן בחובל באלם מחייב אע"פ שאינו צריך לדם כיון דמתקן אלל יצרו, א"כ בשחיטה דמתקן הוא, והא ראייה דחייב בשבת מחמת נטילת נשמה וק"ל [פ"א ה"י] דכל המקלקל פטורין, על כרחך שחיטה לאו מקלקל הוא כמבואר כמה פעמים ואין צורך להאריך, א"כ חייב משום מפרק ג"כ אף דאינו צריך לדם.

ועיין פני יהושע ג"ה סוגיא דמתוך י"ב ע"א [ד"ה אלל] הקשה, מאי מקשה הש"ס שם דלמך לך מני בית שמאי דאי בית הלל למה חייב בשומע עולת מדבה הא מתוך שהותרה לצורך וכו', והקשה הוא ו"ל, הא בשחיטה עובר משום שני איסורים משום מפרק להר"מ ומשום נטילת נשמה, ובחולין לא שייך מפרק כי אינו צריך לדם, ובקדשים הוא צריך לדם לזרוק, א"כ מלאכת מפרק לא הותרה לצורך כי אינו עובר משום מפרק כלל, אך להר"מ דסבירא ליה [פ"א ה"י] כר' יהודה דלמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, א"כ אף באינו צריך לדם חייב, רק פטור משום מקלקל, א"כ אשחיטה דאינו מקלקל שפיר חייב בחולין אף דאינו צריך לדם, רק מאי מקשה הש"ס, דלמא סבירא ליה כבית הלל ואליבא דרבי שמעון, א"כ בעינן צריך לדם מחמת שיהא צריך לגופה, ע"ש שהאריך.

אך קשה על הר"מ, למה כתב בס"ד משגגות ה"א השומע חטאת העוף בחזק בשבת לעבודה זרה חייב ג' חטאות, ולמה לא כתב ד' חטאות, דהא משום שבת עזמה חייב ב' חטאות משום נטילת נשמה ומשום מפרק, אף שאינו צריך לדם הא מתקן אלל בן נח כמבואר בש"ס דפסחים ע"ג ע"א, ועל הברייתא עזמה שם לא קשה, דאפשר הברייתא אחיא כרבי שמעון ובאינו צריך לדם פטור, אף דמתקן מ"מ הוא ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה, אלל הר"מ דפוסק כר' יהודה דלמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב קשיא, ותירוק החוס' בסוגיא דרבוזה [חולין מ' ע"א ד"ה חייב] על דלא חשיב ביום הכיפורים, לא יגהה מזור לזה ע"ש ופזין ואין צורך להאריך. ועיין פתחיה כוללת לפרי מגדים [הל' שבת ד"ה וראיתין] הקשה, הא בשומע לעבודה זרה לדעתו של שומע לדם הוא צריך למה לא יתחייב ד' חטאות, ע"ש. ואפשר לומר דהר"מ מילתא פסיקתא נקט דהשומע חטאת וכו' עכ"פ ג' חטאות חייב, ורבותא היא אף בשחיטה יבטחא דלא יאז דם עכ"פ פחות מג' חטאות אינו חייב, או דילא פחות מגרוגרת, ובאמת אם יאז כגרוגרת חייב ד' חטאות, ואין להאריך.

והנה [ט] צמה שהקשימי לעיל למה שומע בשבת אינו חייב ד' חטאות, משום שבת שמים, אפשר לומר דלא נחית עוד לזה לומר בשגגת מלאכה, דלחייב שמים משום שבת אינו אלל בשגגת מלאכות, אלל בשגגת שבת אינו חייב אלל אחת, ולא נחית לזה להרבות [בקושיות] [בחטאות] כמו שכתבו חוס' הג"ל בחולין ע"ש וזה פשוט.

והנה [ה] במפרק אין חילוק בין בעל חי או לא, כמו דישה בחבואה או דריכת זיתים וענבים, ולפי זה המולה בשר חי בשבת להוציא דמו חייב משום מפרק אם צריך לדם, או להר"מ [הג"ל] ככל ענין כי הוא מתקן לאכול הבשר, ובפרט להר"מ דסבירא ליה בפ"ו ממאכלות אסורות [ה"ב] ד' דם האברים שלא פירש אסור. ו' ודאי הוא ליה מתקן. ועיין פרי מגדים בפתיחה [שם בסופה] הקשה קושיא עזמה על הר"מ מפרק רבי אליעזר דמילה קל"ה ע"ב, דאמרין שם כל שלא שיהא ל' יום באלם הוא ספק נפל, ומקשה הש"ס ממהל היכי מהלינן, ומתוך דמהלילה ממה נפשך אי חי הוא שפיר דמי ואי נפל מתקן בשר בעלמא, ופירש"י דהוי ליה כמתקן בשר שחוטא, ולהר"מ קשה הא הוי ליה מפרק ושייך אפילו בשחוט, א"כ הדרא קושיא לדוכתא ממהל וכו', ע"ש.

והנה המשנה למך כאן פי"א הל' ה' הקשה, הא דמבואר במנחות כ"א ע"א חקריב מלח ואפילו בשבת, למה צריך קרא מאי חילול שבת יש בדבר, דמולח אובלין אינו חייב משום מעבד, ועיין מה שנכתב לקמן בקונטרס זה א"ה [מלאכת מעבד אות ד']. ולפי מה שכתבנו דמולח בשר להוציא דם חייב משום מפרק, אפשר דהוי חילול שבת כיון דמולח והמלח מוציא דם א"כ הוי ליה מפרק, אף דאינו צריך לדם מ"מ לא הוי מקלקל, והוא אמינא דאסור למלוח בשבת, על כן כחצה התורה חקריב מלח אפילו בשבת, אך באמת כיון דמולחו ומעלהו מיד אינו מפרש דם כלל ברגע, ואי דהתורה המירה אפילו לשהות, כיון דיכול להיות בלא זה למה המירה התורה, ועיין שער המלך הל' יוס טוב [פ"ג ה"ד ד"ה ומו"מ] פלפל בזה כהאי גוונא.

ונראה לענ"ד דבשר קדשים ואימורים שעולים על גבי המזבח ודאי צריכים מליחה להוציא דם לשיטת הר"מ ה' מאכלות אסורות דדם האברים שלא פירש אסור מן התורה, ואפילו אם נאמר דמותר, מ"מ לשיטתו [ע"ש ה"י] ולשיטת רש"י [חולין ק"ט ע"א ד"ה הלל] דדם שביטלו ומלחו אסור מן התורה והדברים עמיקים יא. א"כ היאך יכול להניח לשרוף אברים ואימורים הלא האש שואב דם והיאך מקריב על גבי המזבח דבר האסור הא בעינן ממסקנה ישראל וכו', ודם זריקה וחלז מלוחו בך כמבואר פ"ק דמנחות ו' ע"א, אלל אחר כך להקריב דם על גבי המזבח ודאי אסור, וא"כ צריכים למלוח מחילה להוציא דמו, א"כ הוי ליה מפרק וכחצה התורה דאפילו בשבת, אך זה אינו, דבאמת כיון דצריכים למלוח דכלא זה אינו ראוי למלוח, א"כ לא היתה צריכה חורה להמיר, כי בלא זה הוי ליה מכשירי הקרבן כמו שחיטה וכדומה דאי אפשר להיות בלא זה, ומחללין שבת כי התורה המירה כל צרכי קרבן בשבת, וגם זה פשוט דודאי המליחה להפליט דמו צריך הדחה ג"כ מפני דם והמלח שעליו, והמלח שזיתוה התורה להקריב הקרבן במלח ודאי אסור להדית, ואם הדית הוי ליה כאילו הקריב בלא מלח ועובר על עשה ולא תעשה עיין ר"מ הל' איסורי מנחה [פ"ה הל' י"א י"ב], א"כ מליחה זו לקרבן בפעם אחת לא הוי להפליט דמו, ומאי חילול שבת יש בזה, וזוה אפשר לדחות דברי האחרונים שהביא המשנה למך שם שכתבו למך מחמת שמקריבין עם העור או החללים ושייך עיבוד בעור ובחללים, ובאמת כיון שכבר נמלח א"כ נתעבד אז ואפשר לא שייך עיבוד בשר עיבוד, ויבואר בס"ד במלאכת העיבוד.

עכ"פ למך הקושיא אין עסקינו כאן, אך עכ"פ נחמדם לנו חידוש גדול דכל הקרבנות צריך למלוח להוציא דםם ולא מלאכי זה בשום מקום, וצ"מ לא נזכר זה, וגם אם נאמר דדם שמתלו וביטלו רק דרבנן, אסור להעלות על גבי המזבח כמבואר בפסחים גבי מוקצה בפרק אלו עוברין מ"ט ע"א, וגם חזק ששואב דם אפשר עדיין לא נמשל ובעינן ממסקנה ישראל, וחידוש זה לא מלאכי בשום מקום יא. ונתיישבתי דבאמת אסור למלוח שישהה במלחו, כדאמרין במנחות כ"א ע"א לענין מליחה, דאברים שאלאן והעלן אינו ריח ניחוח, דמליחה הרי היא כללי, א"כ מלוחו בך שלא יהיה מליח. והא דמולחין ומקריבים, מיד, דחזק אינו נעשה הבשר רותח עיין בספר חוה דעת סי' ז"א [ביאורים סק"ט], אלל לשהות במלחו הוי רותח, א"כ אסור למלוח קדשים להשהות אותם ומקריבים בלא נמלח כי מלוחו בך, כן נראה ברור ופשוטי.

ובגוף הדברים שכתבתי דמולח להוציא דמו חייב משום מפרק, עוד צ"ע בדבר. דכבר כתבנו לעיל [אות ב'] דמפרק היינו שמפרק אוכל מדבר שנחכסו בו כמו תבואה וכפירש"י, וגם כתבנו [אות ג'] דבפקד ועקיר מחייב הר"מ משום מפרק, ושכן כתב להדיא רבינו רש"י שבת ז"ה וכו' דגם תבואה פקיד ועקיר. ואפשר לומר כיון דדישה שהוא אכ שהיה במשכן היה פקיד ועקיר, א"כ גם התולדות צריכים שיהיו דוקא פקיד ועקיר כמו חולב כמו שכתב רש"י, וכן זיתים וענבים דמיפקד פקיד, אלל אם הם בלועים או פקיד ולא עקיר אינו חייב משום מפרק דלא הוי דומיא דדישה, ובעז"ה מלאכי להדיא בפרי מגדים חל אברהם ריש סי' ש"כ כתב להדיא כן בשם מהר"ש ומהרי"ל דאם לא פקיד אינו חייב משום מפרק, וכבר ג"כ דוחים וענבים פקיד ועקיר חייב ושאר משקין דמבלע בלעיי פטור משום מפרק, ע"ש ותראה, והנה לא הביא שמוה"ס דברי הר"מ במיפקד שיהא חייב כמו שהקשינו למעלה, אך דבריו תמוהים בין כך ובין כך, דבפקיד ודאי סובר דחייב משום מפרק, והיאך יפרנס הסוגיא [דכתובות ה' ע"ב] כמו שהקשינו למעלה, אך כל קושיא יש לה חירוק. ונוכל לומר לדעת הר"מ להיפך, דבפקיד ועקיר חייב משום מפרק, אלל בלא עקיר ומכל שכן דמבלע בלעיי אינו חייב כלל משום מפרק, כמו שכתבו מהר"ש והמהרי"ל ופרי מגדים. א"כ דבר זה אללי ברור, והי דהר"מ מחייב בחובל משום מפרק, ועל כרחך צריך לומר דסבירא ליה דם מיפקד פקיד, מ"מ בודאי ככל בעל חי יש דם שדמלע בלעיי ג"כ, דהנה רש"י [כתובות ה' ע"ב ד"ה מיפקד] פירש דפקיד פותחין הפתח והדם יוצא כי הוא כמו כנוס בכלי, ובאמת בשומע פותחין הפתח והדם יוצא וג"כ נוקב הורדין ויוצא כל הדם, ומ"מ צריכין למלוח בשר כי יש דם בלוע באברים, דאם אינו בלוע מה צורך למלוח הבשר, ויש דם בעין בלחה גידין כמבואר בשו"ע [יו"ד ריש סי' ס"ה] וזה אינו יוצא ע"י מליחה רק צריך לפתוח הגידין, ועיקר המליחה מפני דם הבלוע באברים, והחוש יעיד על זה ואין צורך להאריך דודאי אף דם מפקד פקיד מ"מ יש דם הבלוע ג"כ. א"כ נראה פשוט דלאחר שחיטה דעיקר המליחה משום דם הבלוע מותר למלוח ואין בזה משום מפרק, כי אם מבלע בלוע לא שייך מפרק, ודם יש

להמתין עד שישתהו איברים כמלא בכדי שיעור יציאת הדם כדי לעשות מצוה מן המובחר. (דברי נחום). אמנם במדרכי חולין רמז תש"כ כתב דבדקשים לא בעינן מליחה לשהות להוציא דם דוורקן לאלתר משמע. (פרדס יוסף ויקרא).

(ג) במהדורות הקודמות נדפס כאן הקטע האחרון שבאות הקודמת.

(ט) במהדורות הקודמות נדפס הקטע שלפנינו באות הבאה לפני ד"ה ובגוף.

(י) עיין להלן מצוה קמ"ח אות ה'.

(יא) ראה הערה קודמת.

(יב) כן מבאר בפירושו המיוחס להראב"ד ריש פ"ה דתמיד דבין שחיטה לזריקה היה להם

ואפשר גם הראב"ד סבירא ליה חילוק זה, על כן השיג דהוה ליה להר"מ לפרש, דפוסק נריך לפרש דבריו. אך אפשר הר"מ סובר מירון שני של חוס' ע"ש, אבל בשאר משקים ז"ע על הר"מ, והשגתו ברורה ודברי רבינו הכסף משנה תמוהים וז"ע. [וע"ע להלן מלאת הבורר אות ו']

ו. הזורה

[א] פירש"י נמשנה ע"ג ע"א הזורה נרחת לרות, ע"כ. ופעולת הזורה, ללאחר דישה המבואה מעורבת במזון, וזורה נרחת לרות והרות מפריח את המזון, והיא כבורר דבורר פסולת שהמבואה מהיה נקיה. ובש"ס שם עמוד ב' מבואר דזורה ובורר ומרקד אחד, היינו דכולם כדי להפריש אוכל מן הפסולת. וכן כתב הר"מ פ"ח הי"א דהנהו מלתא דומים ענייניהם זה לזה, ומ"מ משגיגין למלתא דהיו במשכן כמבואר בש"ס שם, והעושה שלש הללו בהעלם אחד חייב שלש חטאות, דנחשבים כל אחד בפני עצמו. ועיין ר"ן כאן דכתב דנחשבים לשלש כי אין מעשיהם שוים ואינם בזמן אחד הזורה נחשב והבורר נדרוהו והמרקד נקובין, ע"ש. ונראה עוד חילוקים, דודאי זורה אינו אלא בכלי, כי פירוש זורה הוא נרחת, ואם אינו בכלי רק מערב ביד ועל ידי כך היותו מפרח לא היה זורה, ונריך להמרות בו משום נורה, ואם המרו בו משום זורה אינו חייב דזה לא היה זורה כלל. וגם זה פשוט דזורה אף שרואה לאכול מוכך מ"מ חייב, חדא כיון דהוא בכלי המיוחד לכך, וגם נורה הפסולת מתוך האוכל, דכהאי גוונא אף כבורר חייב אף כדי לאכול ללאחר כמבואר לקמן במלאת נורה [אות א'] בס"ד. וגם במלאתה זו דזורה חייב ברות מסייעתו כמבואר בבבא קמא ס' ע"א ובבבא בתרא כ"ו ע"א, א"כ דוקא נרחת נקרא זורה חייב ברות מסייעתו, אבל אם עושה ביד ללא נקרא זורה אלא נורה, אינו חייב ברות מסייעתו, כי דוקא בזורה חייבתו תורה נענין זה שהרות מסייעתו, אבל אם אינו בדרך זה, כגון ביד או נורה נדרוהו והרות מסייעתו, אינו חייב, כן נראה ברור בס"ד, והגמרא נקטה זורה ורות מסייעתו, אבל אם אינו נקרא זורה, פטור ברות מסייעתו. ועיין ברש"י ספר מגן אבות ד"ה הזורה, כתב דמשמע מהסוגיא דוקא בזה היותו נרחת, אבל אם לא היותו אחר"כ פטור, ע"ש.

[ב] ונריך"ן בשו"ע או"ח ס' ש"ט סי' נרמ"א מביא בשם ירושלמי [שבת פ"ו ה"ב, מ"ט ע"א] דרוקק ברות והרות מפזר חייב משום זורה. ובחיי אדם [הל' שבת כלל ט"ו נמשמת אדם סק"א] השיג על זה, דבגמרא דידן מקשה היינו זורה והיינו נורה, מבואר דזה לא היה זורה, דזורה אינו רק במפריש פסולת מאוכל, והירושלמי לשיטתו, ע"ש באור דמסקי דאינו אלא איסור דרבנן ולא חיוב חטאת. ובספר מגן אבות שם פקפק גם כן בזה. וגם על מה שכתב המגן אברהם ס' תמ"ו סק"ב דלירות חמץ לרות חייב משום זורה, השיג ג"כ בספר חיי אדם מטעם הנ"ל. וכן כתב בעל שלחן ערוך שט"ס [סימן ג' ריש מלאת הזורה] דאינו אלא איסור דרבנן.

[ג] ונריך"ן בספר המאור שבת ריש פרק האורג שכתב דזורה ובורר הוא ליה מלאתה שאינה נריכה לגופה, כי אין נריך להמון ולנדרוהו, ומ"מ גם ר' שמעון דפוטור באינה נריכה לגופה, מחייב כאן, כי זה עיקר המלאתה לדרות הפסולת וכן היה במשכן, ע"ש. ואין נפקא מינה לשיטת הר"מ [פ"א ה"ז] שאני כותב כחבור זה דסובר כר' יהודה דמחייב בכל מקום מלאתה שאינה נריכה לגופה.

[ד] ונהנה במלאתה זו וגם כבורר ומרקד כתב הר"מ כאן הל' י"א וט"ז שיעור בגרוגרת, ולא נחבאר שם אם די שיש בין הכל האוכל והפסולת בגרוגרת, או אפשר נריך שישאר אחר הוצאת הפסולת בגרוגרת וכן מסתבר, כיון דכאולקין היא תשוב בגרוגרת, א"כ האוכל בעצמו נריך להיות בגרוגרת-ג"ד.

ז. הבורר

[א] כתב הר"מ פ"ח הל' י"א - ג, הבורר בגרוגרת חייב, ואחרי נורה, אם נורה אוכל מתוך פסולת או שני מיני אוכלין ובורר אחד מתוך חבירו לאכול זה היה אוכל והנשאר היה פסולת, אם נפנה וכברה חייב חטאת, וביד לאכול ללאחר מותר, ואם נורה פסולת מתוך האוכל חייב בכל ענין אף ביד לאכול ללאחר. ומין אחד רק לנורה גדולים מקטנים עיין שו"ע ס' ש"ט ס"ג דיעות בזה אם שייך נריכה, ועיין דיינים אלו בשו"ע ס' הנ"ל.

[ב] ומחביץ מולדת נורה, [שם הי"א]. ועיין בהרב המגיד שכתב, מחביץ דנותן הקוס לתוך הכלי העושה כמין גומא ומי החלב נטופים. ועיין רש"י שבת ז"ה ע"א מביא עוד פירוש, שמניח הקיפה כחב"ע ע"ש, וכן

באברים דמבטל בלוע, וזה ברור אלא, ודס הפקיד כגון נגידין, בלאת אינו יוצא ע"י מליחה, א"כ כמולתו בשר לאחר שחטפה דפעולתו להוציא דס בלוע, אינו חייב משום מפרק, כי אינו חייב רק בפקיד ועקיר אבל על מבטל בלוע אינו חייב כמו שביארנו.

וכתב הר"מ כאן הל' ז' וט', החובל בבמה וכו' שיש להם עור וכו', שמונה שרצים יש להם עור, ושאר שרצים אין להם עור לפיכך החובל בזה פטור. וכתב הרב המגיד דדעת הר"מ דלאתם שאין להם עור פטור החובל אף שיא מהן דס, והרב המגיד הקשה מהש"ס דחולין מ"ו ע"ב, ועיין מה שמתיר דנמשנה שבת ק"ו ע"א איתא סתם החובל בזה פטור בכל ענין אף דיא דס. ומ"מ דברי הר"מ תמוהים בעצמם, למה פטור ביא דס דהא היה ליה מפרק. ולפי מה שביארנו למעלה ממסתברים דברי הר"מ, דבאיתם שיש עור יש דס דמפקד פקיד, ואינו יוצא כי העור מגין, וכשחוטמין העור הדם יוצא, ויש ג"כ דס דמבטל בלועי כמו שכתבנו. אבל באיתם שאין להם עורות קיים להו לחז"ל דהדס מבטל בלועי. דכיון דאין להם עור למה אינו יוצא דאין בו דבר המגין, על כרחך דכל הדס שכתבנו כי זה מבטל בלועי, וכיון דבלועי אינו חייב משום מפרק, כמו שכתבנו דבכל בעל חיה יש דס דמפקד פקיד ואינו יוצא כי העור מגין, ויש דס דבלועי ג"כ, והדברים נכונים בס"ד ואמתיים, על כן באיתם שאין להם עור פטור בכל ענין אף דיא דס כי הדס מבטל בלועי כנ"ל.

[ו] ונהנה ביארתי לעיל [אות ב' וג'] דמפרק היינו מדבר שמכסה בו, גם נריך להיות דבר המכסה פסולת ומפרק אוכל מתוך פסולת או מפרק משקה מתוך אוכל כמו חולב או דורך וימים וענבים, אבל מפרק אוכל מתוך אוכל אינו חייב משום מפרק, על כן כתב הר"מ כאן הי" דמותו לקטות אשכול ענבים לתוך קדרה, כי משקה הבא לאוכל כאוכל דמי והוא ליה מפרק אוכל מתוך אוכל, וכן חולב לתוך אוכל פטור דהוא ליה מפרק אוכל מאוכל, וזה מבואר בשבת פרק חצית קמ"ד ע"ב. ומהלכות אלו נראה כדעת הר"מ דחולב חייב משום מפרק, דלשיטת ר"מ דחייב משום ממחק אין חילוק, עיין חוס' שבת פרק כלל גדול ע"ג ע"ב ד"ה מפרק, ובימות קי"ד ע"א ד"ה וקסבר, וכחצות ס' ע"א ד"ה מפרק, דכתבו דקאי אליבא דר' יהודה דיש דישה בלא גדולי קרקע ע"ש, ולדברי הר"מ יחא. וחזק מזהיתם וענבים, אפילו ככשים שקוטן למימיהם סבירא ליה להר"מ דפטור עיין פכ"א הי"ג, והטעם דלא היה מפרק כי לא גדל בתוכו בטבעו, עיין רש"י פרק חצית קמ"ה ע"א ד"ה פטור. וגם סומט בגד כיון דלא גדל בטבעו סובר הר"מ לקמן [פ"ט הי"א] דאינו חייב משום מפרק רק משום ליבון. ויש עניינים אלו שיטות עיין בראשונים, והיא אריכות גדולה, ואני לא באתי רק להביא דעת הר"מ.

[ז] ונהנה בחולב ובחולב כתב הר"מ כאן הל' י"ז דשיעורו בגרוגרת דס ובחלב שהוציא, ואחר זה בל' י' כתב הסומט את הפירות חייב ושיעורו בגרוגרת. והראב"ד בהשגות כתב וז"ל, וכי המשקין שיעורו בגרוגרת והלא חלב כדי גמיעה ושאר המשקין שיעורו חלוקין, עכ"ל. והיינו סברת הראב"ד דשיעורין של שבת למדין איתנו מהוצאה, וכן הוא לקמן פרק זה ה"טו" ברי"מ גבי טומן, דאולקין בגרוגרת ועלים כדי לבשל ומחכות כל שהוא, וכתב הרב המגיד דנלמד חלוקיהן מהוצאה, וכן כתב הר"מ בהלכה שאחר זה גבי לש, דלש בגרוגרת ומגבל עפר דג"כ חייב משום לש השיעור כפי כור, וכתב ג"כ הרב המגיד דהשיעור למד רבינו מדין הוצאה. ועיין פ"ט ה"א גבי מבשל, מחלק בין מבשל אוכלין או מים או סממנים, ויבואר בס"ד [במלאת האופה אות א'], וכן הוא ברי"מ כמה פעמים דכל השיעורים מן הוצאה נלמדו. וכן כתבו חוס' שבת ע"ו ע"ב ד"ה המוציא, דאין חילוק בין מוציא לחולב לענין שיעור דשור למוציא, וכן כתבו בפסחים ס' ע"א ד"ה החולב, דכל שיעור שבת קולר וכו' הם שוים להוצאה, עיין בדבריהם. א"כ דברי הראב"ד בהשגתו עוים מאד, וכי כל המשקין בגרוגרת וכו', עיין ר"מ פ"ח ה"ב גבי הוצאה גם חילק בין דס לחלב ושמן ויין, וכאן כלל וכתב בגרוגרת, ובאמת הכל נלמד מהוצאה וגם שיעורין חלוקין, ושפתי הראב"ד ברור מללו. והכסף משנה כתב ח"ל, כתב הראב"ד וכו', ואין זה השגה, דהתם לענין הוצאה מרשות לרשות, ומה ענין זה להוצאת דס או חלב מחצירות. ודברי רבינו הכסף משנה תמוהים מאד, דכמה פעמים מבואר דכל השיעורין כמו הוצאה כמו שהנחתי וכן (כ"מ) [במגיד משנה], וכ"כ החוס', ודברי הראב"ד ברורים, ותמימה גדולה על הכסף משנה שהעלים עין מכל זה. וז"ע.

אך מה שהזכיר הראב"ד בהשגתו חלב כדי גמיעה וכו', וכונתו דלענין הוצאה הוא כדי גמיעה א"כ לענין חולב נמי והיחל כתב הר"מ בגרוגרת, לא על הר"מ חלונתו כי זה מפורש בשבת ז"ה ע"א, וכבר עמדו החוס' במקומות הנ"ל על זה ומירלו באופן אחד לחלק בין חולב לחולב על מנת לגבן,

חובל בשרץ בשרץ לו עור

אוכל מאוכל

כבשים ובגדים שחוטן

חובל וחובל שיעורו

זורה בורר ובורר גדרם

ברוח מסייעת

דוקק ורוח מפורר

זורה ובורר וא"צ לגופה

שיעורו

גדרו

מחביץ

ג) וע"ע להלן במלאת בורר אות ה' ובמרקד, וכן בטומן אות ה' ד"ה עכ"פ. - ויש להעיר דמדברי הירושלמי פ"ו ה"ב (מ"ט ע"ב) דנטל לתוך ידו בגרוגרת ובירר חייב, נראה דדי כשיש גרוגרת מהאוכל והפסולת יחד (חמדת ישראל).
ד) במהדרות הקדומות נדפס כאן הקטע שבמלאת דש סוף אות ב'.

יד) כן חילק גם בברכת אברהם לבן הרמב"ם סימן י"ח בדעת הר"מ.
א) במהדרות הקדומות נדפס כאן אות ג' דלהלן.
ב) ועיין עוד להלן מלאת גוזה אות ד'.

כתב הר"מ פ"ו ה"ו הלוקח חלב ונתן בו קיבה מולדת נזר שיהי הפריש הקוס מן החלב זה ממכר, וי"ע על הרב המגיד שפירש פירוש אחר דבר"מ מצואר בפירוש הראשון.

משמר

[ג] כתב עוד הר"מ [שם], הצורר שמרס מתוך המשקים הרי זה מולדת נזר או מרקד. והוא פלוגתא בשבת קל"ט ע"א, רבה סובר דחייב משום נזר ור' זירא אומר משום מרקד, והאידן פסק דהוא נזר או מרקד. וכתב הב"י סי' ש"ט [ד"ה משמרת] דהר"מ סובר כרש"י כסוגיא הג"ל, דרבה סבירא ליה דהוא מולדת נזר וגם מולדת מרקד דדמי לתרומתו וכל אחד מהם נזר חייב. והנה לענין מזה לא נפקא מינה לענין מיתה, דבמתי קטלא לא קטלינן, רק דהתראה יוכל להיות באחד משניהם, אבל לענין שוגג בשמירה, לרבה כיון דהוא מולדת לשניהם א"כ בשמירה בשוגג חייב שתי חטאות משום נזר ומשום מרקד, כמו כל מלאכה שיש בה שני איסורים כגון וזמרה וכו', הכי נמי בודאי על שמירה שתי חטאות, וזה פשוט.

מפרק משום נזר

[ד] והנה יש הרבה ענינים במפרק לעיל דהיה לן לחייב משום נזר ג"כ, כגון דישא וסחיטת פירות, ועין מגן אברהם סי' ש"ט סקט"ו כתב בסחיטת פירות אינו חייב משום נזר דהוי מין אחד, א"כ במפרק מתוך הפסולת יהיה חייב כגון מפרק תבואה מתוך השבלים. ועין סי' ש"כ ס"ה דעת ר"ת דנוסר אסור לסחוט משום נזר, ועי"ש במגן אברהם סק"ו דאף על לאלתר אסור דלא שייך היתר לאלתר כהנאה גוונא. וגם בחליבה עז כתב הר"ן [שבת ס' ע"א מדפי הרי"ף] דחייב משום נזר, ועין חוס' יבמות ק"ד ע"א ד"ה וקסבר. א"כ על הרבה ענינים במפרק חייב משום נזר ג"כ, אך נכדי לאכול לאלתר יש הרבה ענינים דלא שייך משום נזר רק משום מפרק, ודעת המג"א גבי נוסר שכתב דחייב אף לאלתר אינו מוכרח, וגם ראיתו מן עז לחליבה אינה ראייה, דאפשר באמת פטור משום נזר לאכול לאלתר. וגם כמה שכתב המג"א סי' ש"ט סקט"ו דמין אחד לא הוי נזר, עין ט"ו בתחילה [סק"ג] דעמו דהוי נזר, וגם לסחוט זיתים וענבים לקדרה דהוי ליה מפרק אוכל מאוכל, מ"מ שייך נזר אם אינו ראוי לאכול לאלתר אם נאמר דשייך נזר במין אחד ג"כ, ויש לפלפל בזה ואין הומן גרמא ועוד חזון למועד [וע"ע להלן באות הבאה].

במין אחד

[ה] והנה מצואר בשבת ע"ד ע"ב, האי מאן דעבד חביחא חייב שבת חטאות, ופירש"י דנזר נזירות הגסות מתוך העפר הוי ליה נזר. מצואר דלאו דוקא באוכלין ומשקין שייך נזר, דהוא הדין בכל הדברים וג"כ כלים ובגדים, וכן כתב הט"ז סי' ש"ט סק"ג מגמרא הג"ל כפי פירש"י. והנזירה בכלים, מה שהוא רוצה להשתמש הוי כמו אוכל והנשאר הוי כמו פסולת כמו גבי אוכלין, א"כ כדי להשתמש מיד מותר כמו אוכלים לאכול מיד, וגם אם נזר דבר שאינו נזיר ומניח דבר הנזיר הוי כנזר פסולת, ועין (סעיף) ט"ז ס"ק"ג. והשיעור, כמו גבי אוכלין כגורגרת כהנאה הכי נמי כל כלי כמו כהנאה, כי כל השיעורין נלמד מהנאה כמו שכתבנו לעיל [מלאכת דש אות ז']. ומה דמצואר בשבת י"ב ע"א דאסור להנחין לאור הנר בין בגדים ליקח כגד של, היינו כדי לנצות חיפק דכנהאי גוונא שרי, אבל אם אינו רוצה לנצות עתה, נראה דהוי נזר, ולא ביארו לנו רבותינו השיעור דלאלתר, כמו גבי אוכלין באותה סעודה [בס"א].

שלא באוכלין ושיעורו

ונראה דגבי נזירות אורחא דמילתא נקט דנזר גסות דאינו נזיר אומם דהוי ליה כמו פסולת, אבל באמת נראה לי דגם בנזר דבר שזריך לחביות ולעשות חיפק החביות מ"מ חייב, ולא שייך דין זה דלאלתר, דדוקא גבי אוכלים וכלים שייך זה וכמו שכתב במגן אברהם גבי נוסר שכתבתי למעלה [באות הקודמת] עי"ש. גם מצואר מדברי רש"י דאף במין אחד גסים מתוך דקים חייב משום נזירה, לא כרמ"א סי' ש"ט ס"ג, ועין ט"ז סק"ג דפוסק דיש נזירה, וי"ע דלא הביא דברי רש"י, ולחלק בין אוכלים לדברים אחרים י"ע מנא ליה [וע"ע להלן אות ח'].

באותו מין

וכבר כתבתי לעיל [מלאכת הזורה אות ד'] דשיעור כגורגרת נזר, הן בנזר אוכל וכו' הן בנזר פסולת, כיון דתכלית מצוקשו לנזר האוכל נזיר להיות באוכל עצמו כגורגרת שישאר אוכל כגורגרת, הכי נמי גבי נזירות דהמנוקש דהרגצים הטחונים יהיו נזירים ונקיים, נזיר שיהיה שיעור כהרגצים הטחונים, אך לא שייך כגורגרת כי אינם אוכלים, רק כמו שהשיעור כהנאה בעפר, כי זה כלל גדול דכל השיעורין נלמדים מהנאה כמו שכתבנו למעלה.

(א) מדברי מהר"י קורקוס שהובא בכס"מ פ"ו משגגות ה"ו נראה להדיא דאינו חייב ב' חטאות בכה"ג (גן דוד), ועי"ע בהערה הבאה.

(ב) עין לעיל מלאכת קוצר אות ג'. והנה בלח"מ פ"ו הי"ד הקשה על הר"מ אמאי לא כתב חייב שתיים משום נזר ומרקד דומה למ"ש בזומר וצריך לעצים שחייב שתיים, ותירץ דהוא סבור דבזר ומרקד דמי להדרי ואין ראוי שיהיה חייב שתיים ולא הוי שתיים אלא לענין התראה (מנחת סולת). ועי"ע בקרית ספר פ"ח משבת מש"כ בגדר חיוב שתיים בקוצר. ולכאורה לא שייך כאן (גן דוד).

[ו] נראה לי, אם נזר אוכל דפטור אם רוצה לאכול לאלתר, אף דהאכול אסור והוא ממאכלות אסורות, מ"מ כיון דרוצה לאכול לא הוי נזר, עיין בסוגיא דמתוך נזירה [עיי"ש י"ב ע"ב חוד"ה הכא]. גם יש לחקור לשיטת הסוברים דבמין אחד לא שייך נזירה, עיין מג"א סי' ש"ט וס"כ [הג"ל באות ד'] גבי נוסר, אם מונחים מין אחד פירות ומקנאם הם ממאכלות אסורות מערלה וכדומה, אם הוי כמו פסולת וחייב, או אפשר כיון דהוי מין אחד רק אריא דרביע עליה לא הוי נזר, עיין ר"ן פרק חבית [הג"ל באות ד'] גבי חולב, וכעת אני מוטרד מאד ועוד חזון וכו'. >עין במגן אברהם סי' תס"ו סק"ח וסי' ת"ק סק"ג שכתב, דנזירה לא הוי רק בדבר שהוא פסולת או ב' מיני אוכלין, אבל במין אחד ואין פסולת רק איסור לא הוי נזר רק אריא הוא דרביע עליה. ומידוע שלא הביא שכן כתב הר"ן בשבת ריש פרק חבית הג"ל דלא שייך נזר כנהאי גוונא כמו שהבאתי בפנים יעו"ש היטב. — קומץ מנחה.

איסור מתוך חיתור

משמר שיעור

[ז] כתב עוד הר"מ כאן הי"ד, המשמר יין או שמן או מים וכן שאר משקין חייב, והוא שישמר כגורגרת, ע"כ. גם כאן נראה לי דנזר דהדרא קושיא מה שהקשה הראש"ד בה"ז ז' גבי חולב וחולב [הג"ל במלאכת דש אות ו']. דכתב הראש"ד וכו' כל המשקין שיעורין כגורגרת והלא חלב כדי גמיעה ושאר המשקין שיעורין חלוקין, גם כאן הכי נמי יהי מחייב בשמן ויין ומים כגורגרת הא יש להם שיעורין חלוקין ונלמדין מהנאה, והאידן כתב כגורגרת, ובאמת בש"ס ז"ה ע"א מצואר גבי מחנך כגורגרת, קשה גם כן כמו שהקשו החוס' פרק המוציא ע"ז ע"ב ד"ה המוציא שהבאנו לעיל [שם]. ומירון החוס' אינו יודע אם שייך כאן, על כן דבר זה י"ע הן על הש"ס והן על הר"מ.

[ח] והנה כמה שכתבנו למעלה [אות ה'] דמוכח מדברי רש"י גבי חביחא דגם במין אחד שייך נזר, ראייתו א"כ בספר חיי אדם [הג"ל שבת כלל ט"ז נשמת אדם תק"ג] מביא דרש"י סובר כן, מהאי דעבד חלחא [שם] ופירש"י דחייב משום נזר הקניס יפות מתוך הרעות, אף שהם מין אחד וכתב דרש"י נשמר מזה וכתב היפות וכו' דזה לא הוי מין אחד רק גדולות מתוך הקטנות. ולא הביא דברי רש"י שהבאתי גבי חביחא, דמצואר להדיא דנזר נזירות גדולות מתוך הקטנות חייב אף שממין אחד הן ואין יפות רק גדולות מתוך קטנות. עוד ראיתי שם שמפלפל בענינים אלו, עיין ותבין.

ח. המוחן

[א] לשון הר"מ כאן פ"ח הט"ו, הטוחן כגורגרת וכל השומק חבילין וסממנים במכתשת הרי זה טוחן וחייב. והנה שחיקת חבילין וסממנים אחד הם עם טוחן ואינו מולדת, עיין בפ"א. והשיעור גורגרת כתב הרב המגיד כל אלו השיעורין באוכלין שיש כגורגרת, ובפרק כלל גדול ע"ז ע"ב קצר וטוחן כגורגרת, עכ"ל [ע"ע להלן אות ה' סוד"ה עכ"פ]. והנה הר"מ כתב דהשק מתכת בכל שהוא ונוסר עזים כדי לנצל ביצה קלה וכו', וכתב הרב המגיד דנלמד מהנאה דאוכלים כגורגרת ומתכות כל שהוא ועזים כדי לנצל וכו', א"כ מה שכתב הר"מ הטוחן כגורגרת היינו סתם טחינה שהיא בתבואה, ומה שכתב וכל השומק זה אינו כגורגרת, דמצואר לקמן פת"י ה"ה דחבילין כדי לנצל ביצה קלה ופלפל כל שהוא וכו' מיני בשמים כל שהן, חלוי לפי שמשערין כל אחד כהנאה, ואפשר זו כוונת הר"מ שכתב הטוחן כגורגרת וכל השומק וכו', ולא כלל הטוחן וכל השומק כגורגרת, דבאמת רק בתבואה השיעור כגורגרת ובחבילין וסממנים אחרים יש שיעורים כל אחד כפי הוצאתו. אך י"ע למה סתם הר"מ כאן, ואח"כ גבי השק מתכת כתב בכל שהוא ונוסר עזים כתב כדי לנצל, היינו דומיא דהנאה, ולא כלל כולם השומק והנוסר והשק שיעורין כמו כהנאה, נראה מלשון דוקא מה שכתב בהדיא השק והנוסר, ובאמת כל הדברים כך, וי"ע.

שחיק אבן תורב

שיעור

[ב] כתב עוד הר"מ כאן, המחנך ירק תלוש הרי זה מולדת טוחן, ע"כ. ובפ"ו הל' ה' כתב המחנך אם הירק מעט לנצלו הרי זה חייב שזה מולדת טחינה, והוסיף מיצב לנצלו, והרמ"ך מובא בנכס משנה כתב, הוה ליה לפרש דוקא ירק שאינו נאכל מי אבל ירק הנאכל מי אינו חייב. ואפשר דזו כוונת הר"מ שכתב לנצלו דמשמע שאינו נאכל מי, אך כאן לא כתב מיצב לנצלו. ובפכ"א הח"י כתב המחנך אם הירק דק דק כדי לנצלו הרי זה מולדת טוחן, הוסיף דק דק, וכאן ובפ"ו לא כתב דק דק, והנה הר"מ הוציא דין זה מהש"ס ע"ד ע"ב דמצואר א"ר פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן, וכתבו

(ג) מיהו הביאור הלכה שם ד"ה לאכול, הביא מחמד משה ונשמת אדם שהוכיחו דהכונה דחייב משום דש כמו שחייב בנזר אוכל מפסולת עי"ש.

(א) אולי כוונתו לפני יהושע ביצה י"ד במשנה. והאגלי טל מדריך כן מלשון הר"מ שלפנינו.

(ב) הר"מ לא כתב כן רק במחתך עצים אבל בנוסר הוי בכל שהוא. (מנחת סולת). ועיין לקמן ריש אות ג'.

המוס' ד"ה הא, דוקא סילקא הוי טוחן אצל שאר אוכלין שרי, ואין כן דעת הר"מ דמחייב בכל ירק, אך בחוס' קי"ד ע"כ ד"ה אלא וד"ה לעולם חזרו מדבריהם דכאן, [דכתבנו] לירק שחומטין דק דק חייב משום טוחן ובהכי מיירי הא' דכאן מאן דפריס סילקא, ובאינו דק דק חייב משום טוחן, וזה נראה דעת הר"מ פכ"א שכתב דק דק וסמך כאן אמה שכתב שם, ומ"מ קצת ז"ע דהוה ליה לכתוב כאן בעיקר הדין דטוחן, ושם מביאו אגב גררא מה שמסתעף איסורי דרבנן. וכן כתב הרב המגיד פ"א משגיח עשור ה"ג, דהר"מ כתב ויקצץ וכו', כתב דבדק דק חייב אך מיירי באינו דק דק, עיי"ש.

יאני מבין טוונת הרמ"ך שכתב על הר"מ דהוה ליה לחלק בין נאכל כמות שהוא חי כדי שלא יקשה לו קנינת ירק דשרי ציה"כ [שבת קי"ד ע"ב] עכ"ל. ובאמת להר"מ לא קשה כלל בלא זה, רק מחלק בין דק דק, וקנינת ירק ציה"כ מיירי באינו דק דק, כמו שכתבו המוס' והרב המגיד הג"ל. גם אינו מבין מאי זה שכתב שנאכל חי שרי כמו פת, נראה דשרי לכתחילה, וכתב כדי דלא חיקשי קנינת ירק ציה"כ, ובאמת בשבת אסור קנינת ירק עכ"פ מדרבנן, עיי"ש ותבין וז"ע.

ךיני כתב כאן בפריס סילקא שמסתכו הדק וכו', נראה דהיינו דק דק, וכן הוא ברמ"ש שם בשם רש"י דמסתכו דק דק, והרמ"ש כתב שהוא פירוש תמוה כל דבר שהוא אוכל ומסתך אותו דק דק אין שייך טחינה, עכ"ל. ולכאורה חטים ושעורים נמי אוכל ונאכלים קליות בלי טחינה ומ"מ שייך טחינה, אך רוב אכילתן ע"י טחינה, אבל ירקות וכדומה שאין רוב אכילתן ע"י טחינה סברתו דלא שייך טחינה. והר"מ ורש"י ומוס' כולם מסכימים דבדק דק בכל ענין שייך טחינה.

והנה המוס' שכתבו כאן דוקא בסילקא שייך טחינה אצל שאר אוכלין שרי, יש לפרש כוונתם דסברי כהרמ"ך דוקא באינו נאכל כמו שהוא חי שייך טחינה, אבל ירק הנאכל חי לא שייך טחינה, על כן כתבו סילקא, והיינו דסילקא אינו נאכל כמו שהוא חי, עיין ברכות ל"ח ע"ב גבי שלקות כרצא וסילקא, והו' דסיימו שאר אוכלין שרי, היינו כל הנאכל כמו שהוא חי הו' ליה אוכל ובאכול לא שייך טחינה, רק בסילקא דלא הו' אוכל דאינו נאכל כמו שהוא חי, וסילקא לאו דוקא, דמסוף דבריהם נראה דהחילוק בין שאינו אוכל ובין אוכל, וכלא הכי למה נשמנה סילקא דוקא, אלא עיקר הכוונה סילקא וכל דמי ליה דאינו אוכל השמא, אבל בדבר שהוא אוכל השמא לא הו' טוחן. והרמ"ש כתב דרש"י פירש דפריס סילקא היינו שמסתך הירק דק דק ופירשו תמוה דלא שייך באכול, ונראה דהיתה גירסתו כן ברש"י, אבל ברש"י שלנו לא נזכר כלל ירק על הא' דפריס, רק כתב הפירוש דפריס עיי"ש, א"כ אפשר דעת רש"י ג"כ דוקא בסילקא חייב, ולא קשה קושית הרא"ש, דבאמת אינו אוכל כמו שכתבו המוס' והרמ"ך. אך בגוף הדין, המוס' קי"ד וכן הר"מ סוברים דאין חילוק ובכל הירקות הדין כן דשייך טחינה, רק החילוק בין דק דק לבין מחיכות גדולות, וכן דעת הסמ"ג [ל"ח ס"ה מלאכת הטוחן] והטור ס' שכ"א והרבה פוסקים, עיין בשלטי הגבורים כאן.

וכוונת הר"מ שכתב כדי לנשלו, נראה דסברתו כעין סברת הרשב"א [שו"ת ח"ד ס' ע"ה] דאם מחתך כדי לאכול לאחור אינו חייב משום טוחן כמו בורר, עיין בראשונים כאן שהקשו על דבריו דלא מצינו טוחן שיהיה פטור בלאחור, וסברת הר"מ נראה דומיא דטחינה בעינן, כמו טוחן תבואה לאחר הטחינה אין אוכלים עדיין רק על די גיטול או אפיה, הכא נמי אם חותך כדי לנשלו הו' טחינה, אבל כדי לאכול בלא חיקון לא הו' דומיא דטחינת תבואה, ומה לי לועס בשיניו או שמסתך קודם שיהא קל לאכול, אין סברא שיהיה טוחן בכהאי גוונא, כן נראה לי סברת הר"מ ומסתברים דבריו מאלד. ובאמת בטוחן תבואה אף דדעתו לאכול קמה חייב, דבטלה דעתו דאין דרך לספוי קמחא עיין בברכות [ל"ו ע"א], אבל מה שדרכו לאכול הו' ליה כמו לועס בשיניו ואינו חייב, רק ברצאה לנשלו הו' ליה דומיא דטחינה, כן נראה ברור, ודברי הרשב"א יתבאר לקמן בס"ד [עיין להלן סוף אות ד'].

[ג] כתב עוד הר"מ כאן, וכן הנוסח ע"ס ליהנות בנסורת שלהם כדי לנשול בגרונת מבינה קלה"ה. ודין זה מצואר בגמ' ע"ד ע"כ אמר רב מנשה הא' מאן דסליח סילתי חייב משום טוחן, ופירש"י ע"ס דקים להעביר האש, והר"מ פירש דנוסח ע"ס. ועיין בציה"י ע"כ השמא סלתי מסלמין ליהנות בנסורת, לאו דוקא, דאם רוצה ליהנות מע"ס גם כן חייב, דעיקר שלא יהיה מקלקל אע"פ שאינו רוצה ליהנות בנסורת חייב, דסבירא ליה בפ"א ה"ו מלאכה שאינה זריכה לגופה חייב, כן כתב הלחם משנה. והשיעור כדי לנשול כמו בהולאה, כמו שכתב המגיד משנה כאן.

[ד] כתב עוד הר"מ כאן, השך לשון של מחבת חייב בכל שהוא, וכן כתב בפ"ו ה"ה, ולא הרשימו ג"כ מאין יאל לו דין זה. מצואר בדעת הר"מ דטוחן חייב אף שאינו גדולי קרקע, כי מחבת אינו גדולי קרקע עיין בסוכה [פ"ה ה"ב]. ובעפר שייך נמי טחינה כמצואר בפסחים מ"ו ע"כ וצ"ה ו' ע"כ והא' קעבד כחשיה, וכן פירש"י כאן גבי חתימא דשוחק הרבנים חייב משום טוחן, וזה לא הו' גדולי קרקע לענין סוכה. והשיעור גם כאן כמו בהולאה. א"כ בשר בהמה חיה ועוף דהר"מ סבירא ליה דהו' גדולי קרקע לענין שבת כמו שכתבו לעיל [מלאכת דש אות ג'], ודאי אם מחתך בשר דק דק הו' טוחן, אך דוקא בשר חי כדי לנשלו אבל בשר מבושל לא הו' טוחן, כמו שביארנו [למעלה אות ג'] בדעת הר"מ. ועיין בתרומת הדשן [ס' נ"ו] נראה קצת שמחלק דבאינו גדולי קרקע לא שייך טוחן על כן בבשר לא שייך טוחן, ובאמת בשר הו' ליה גדולי קרקע להר"מ.

והרבה דברים שכתבתי כאן מצוארים בנ"י ס' שכ"א, ואני ביארתי הדברים על סדר הר"מ בדבר שאנו עומדים בו. ועיין בשו"ע שם הוצאו דעות אלו, וגם דעת הרשב"א לאכול לאחור שרי [בס"י ג'], וגם דעה דאין טוחן אחר טוחן על כן לא שייך טחינה בפת. ועיין משנה למלך פ"א מחמת ומזה ה"ג דאם טוחן דק מאלד כדי לפזר לרוח בכהאי גוונא יש טוחן אחר טוחן, וראה מחוס' שבת קי"ד ע"כ ד"ה אלא, ועיין פרי מגדים ס' זה במשניות סק"י דאין ראה מדברי המוס' לענין טוחן אחר טוחן, ועיין כסף משנה פכ"א הח"י.

[ה] וְלֹא הציטן למד, לא אצום מלכתוב מה שאני נכון לענין כל שיעורי תורה לאכילה הן בכזית והן בככותב, ועוד שיעורים לענין טומאה ולענין שבת. דזה ידוע דקמת נתרצה אחר טחינה דכור תבואה נעשה כור ורבע, ותלוי ביופי התבואה, אם התבואה יפה נעשה קמת הרבה יותר, ואם אינה יפה הוא מעט יותר כידוע, ועיין ב"י יו"ד ס' שכ"ד [ד"ה ומשערין] דהרא"ש [שו"ת כלל ג' פרט ט"ו] שאל מהרשב"א היאך משערין שיעור חלה, או בתבואה או בקמח, כי לר"ך ה' רבעים, אפשר בתבואה משערין והוא יותר מה' רבעים קמח, והרשב"א [שו"ת ח"א ס' חס"ה] הסכים שבקמח משערין. א"כ דרך משל חטים שנתחמנו, והאוכל כזית חמץ בפסח חייב כרת, א"כ אם אוכל כזית מהחטים חייב ולא בפחות כי לר"ך כזית, ואם טמן החטים שנתחמנו פחות מכזית מעט יש בקמח כזית ואוכל הקמח, יהיה חייב כשאוכל הקמח כזית אף שבעוד שהיו חטים לא היה כזית, וזה אינו מסתבר כלל, דזה יאכל חטים פחות מכזית ויהיה פטור ואחר יקח חטים כמו אלו פחות מכזית ויטמן ויהיה כזית יהא חייב, או הוא בעצמו על חטים יהיה פטור, ויטמן כמו אותם החטים ויאכל יהיה חייב כי הפחות מכזית נעשה כזית. וכן לענין שבת, דאם יוציא חטים לר"ך כגורגרת ופחות מגורגרת פטור, ויטמן החטים ויהיה כגורגרת יהיה חייב, ובתחילה היה פטור כשהוציא החטים ועכשיו שנהיה קמח יהיה חייב. וכן לענין יום הכפורים וחדש והרבה שיעורין היאך משערין, ויהיו שני אנשים אוכלים בשוה זה תבואה וזה קמח ויהיה זה פטור וזה חייב, או איש אחד בעצמו יאכל תבואה ויהיה פטור ויקח תבואה כמות הראשונים ויטמן ויאכל קמח ויהיה חייב, אין הסברא סובלתו. וכן הוא בשבת פרק המוציא ע"ו ע"א, דביין ודם נעשה מרביעית לח כזית קרוש או פחות מעט או יותר מעט, ורביעית הוא צ"ה ומחלה היינו ג' ימים, א"כ מג' נעשה אחד, וכבר ביארתי במנחות דס' [מנחה קמ"ח אות י"ד] דעל דם אף שהוא משקה חייב באוכל כזית, א"כ אם אחד יהיה אוכל דם כלול בכזית יהיה חייב, ואם יאכל קרוש פחות מכזית יהיה פטור, א"כ על דבר אחד יהיה פטור וג"כ יהיה חייב כשהיה נימוח ויהיה כזית.

וְלִבְאֲרָה היא סוגיא מפורשת במנחות נ"ד ע"א, וכפי העולה מהסוגיא ופסק הר"מ פ"ד ממאכלות אסורות ה"ד ופ"ד מטומאת אוכלין ה"ו ופ"ד משאר אבות הטומאות ה"ג, דכזית שנלטמק ועמד על פחות מכזית האוכלו פטור כיון דאין בו עכשיו כזית, ופחות מכזית שנתפס ועמד על כזית פטור ג"כ האוכלו מן התורה, אך כזית כזית ונלטמק על פחות מכזית ואח"כ חזר ונתפס על כזית חייב, דאין דיחוי אלא איסור, עיי"ש. אם כן נראה באיסורים הללוים בטבעם כגון יין או דם, ודאי האוכל כזית ולול חייב דהו' כזית, אך אם נקשר ואין כזית פטור כיון דעכשיו לימא כזית והו' ליה כנלטמק, ואם חזר ונימוח והו' כזית חייב דאין דיחוי כיון דמעיכא היה כזית ועכשיו גם כן. ולענין איסורים שולדים קרושים כגון חטים בודאי האוכלם לר"ך כזית, אך פחות מכזית שאינו חייב וטמן והיה כזית הו' ליה כנתפס ופטור, כי זה הו' חפץ ונתפס הוא פטור. ולפי זה בכל השיעורים כגון חמץ וחדש וכדומה אינו חייב באוכל קמח כזית רק אי אכל כל כך שיהיה בחטים כזית, וכן בהולאה שבת אם הוציא קמח כגורגרת אינו חייב עד שישער שיהיה בחטים כגורגרת, דזה הו' חפץ. ובאיסורים הללוים כגון כזית דם דודאי חייב על כזית, אך אם נקשר והוא

באינו גדולי קרקע

מחתך בשר

טוחן אחר טוחן

שיעורי תורה בנתפס או נצטמ

מחתך אחר

נזיר עציט

פחות מכזית פטור, ולא קשה דזה יאכל כזית כלל ויהא חייב וזה יאכל פחות מכזית קרוש דהוא נמי כזית כלל ויהיה פטור, דכך הלכה למשה מסיני, דמבואר בש"ס דמנחות להדיא כן דנצמוק כמות שהוא משעריין וכתפח לכמות שהיה משעריין.

אך לכאורה קשה כיון דנצמקה אוליין בחר השתא ופטור דליכא שיעורא, היאך פסק הר"מ כאן פח"י ה"ב לענין הוצאה מן כדי רובע רביעית ואם היה קרוש בכזית, והוא כשיטת רש"י בגמרא שבת ע"ז ע"א דרובע רביעית דחוי למזוגה ויהיה רביעית ובקרוש דלא חוי למזוגה נריך רביעית, וכזית קרוש כבר היה בו רביעית כי רביעית לא על ידי קרישה נעשה כזית עיין בגמרא, והיאך חייב בכזית, כיון דלא בעיין רביעית, ועל ידי קרישה נעשה כזית והוי ליה נצמקה, ולא יתחייב כי נצמקה בחר השתא אוליין. כבר הקשו החס"ם שם ד"ה ועוד מים וכו' קושא זו על רש"י, ושערי חירוים לא ננעלו. ולענ"ד נראה לי ג"כ לתרץ קושא זו, דעד כאן לא אמרינן בש"ס דנצמקה אוליין בחר השתא עיין מנחות, דוקא דנצמקה בממה או בעלמה דלינו בידו לתפוח כמקדס רק בגשמים, עיי"ש בגמ', ורואה לזה דאמרין דנצמקה וחזרה ותפחה מר סבר דפטור דיש דיחוי באיסורים ומר סבר אין דיחוי, ואם נאמר דבידו לחזור ולתפוח הא כל שבידו אין דיחוי בשום מקום, עיין בסוכה ל"ג ע"א גבי הדם והרבה פעמים בש"ס, אלא על כרחך דמייירי דאין בידו על כן יש דיחוי, ומר סבר דאין דיחוי באיסורים רק במנחות. א"כ כיון דמייירי באין בידו על כן נצמקה אוליין בחר השתא והשתא אין בו, אבל כאן ביין שנקרש, כיון דהיה לא ונקרש בודאי בידו לחזור להשרות שהיה נימוח, ואם יתמחה יחזור להשיעור ויהיה חייב, א"כ אף שעדיין נקרש כיון שנצמח יש השיעור הוי ליה כאלו נימוח והוי ליה כל הראוי וכו', א"כ לא קשה קושית החס"ם על רש"י, דכאן אף נצמקה חייב בכזית כיון שיש בו רביעית, כן נראה לי. ומה שקשה על הר"מ פח"י הכ"ז גבי הוציא לזריעה או לאכילה ותפחה או נצמקה, אין כאן מקומו.

עכ"פ זה ברור לדינא בכל האיסורים ובשבת, דתפחה משעריין לכמות שהיה ובנצמקה משעריין כמות שהם אף רק באין בידו כמו שכתבנו, אבל אם בידו אפילו נצמקה משעריין כמות שהיה קודם. א"כ קמה נראה ברור דהוי תפחה ומשעריין כמות שהיה קודם, ואינו חייב על קמה בכזית וכדומה רק נריך לשער כמה תצוה היה, וזה ברור. א"כ נראה פשוט בטותן דבעינן בגרוגרת היינו התצוה לזריעה להיות בגרוגרת, אבל אם אין בתצוה בגרוגרת אף שיש בקמה הנטמן בגרוגרת אינו חייב, דהוי תפחה ואינו חייב בשבת כמו הוצאה, וזה פשוט וברור. וזה ודאי דקמה הוי כתפחה, כי מהיכן נתרצה והיאך יוכל להיות יותר ממנה שהיה, רק ע"י שנחפרדו החלקים ואינו מדובק כמו שהיה קודם על ידי זה נתרצה והוי ליה כמו תפחה, וזה פשוט. וזה מה שמבואר כאן הטותן בגרוגרת, נריך להיות חוץ מסובין ומורסן, כמו גבי הוצאה דמבואר כאן בפח"י ה"א דנריך חוץ מסובין וכו', הכי נמי כאן דנלמד מהוצאה, ופשוט.

ורבנא כמה שכתבנו למעלה ליישב קושית החס"ם, דכיון דבידו להמית ויהיה כמות שהיה קודם אף שנקרש כעת אין לו דין נצמקה, שוב ראיתי שזו גמרא מפורשת שם במנחות סוף הסוגיא [ג"ה ע"א], דגרוגרת כיון שיכול לשלקו ולהחזיר כמות שהיה דינו כקודם אף בשעת הנימוק, עיי"ש ודברי ברורים בעוה"ש.

וראיתי לרשב"א שבת פרק המנזיע ז"ל ע"א על האבעיא בגמ' שם הוציא חצי גרוגרת לזריעה ותפחה ונמלך לאכילה מהו. והקשה הרשב"א בשם הרמב"ן בלית ביה ותפח מאי הוי הא אמרינן במנחות נ"ד ע"א דתפח אינו חייב מן המורה, והיא קושית חס"ם במנחות שם ד"ה דמעיקרא, ונשארנו בחימה, ותיירן הרמב"ן דהכא מייירי בגרוגרת ממש והואיל ויכול לשלקה ולהחזירה וכיון שכן כשתפחה יש בה שיעור, ומיהו צדוד שלא תפחה לא חשיב. ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים, למה נריך להביא כיון דיכול לשלקה, בלאו הכי כיון דהיה כשיעור ועמה חזר ותפח, וזה מבואר להדיא בש"ס דחזר ותפח אף מן המורה חייב כיון דהיה בו כשיעור, עיין בש"ס ומידושי הרשב"א ותראה שדברי רבינו הרמב"ן נע"ג. והרשב"א חירך דבכל האיסורים לא מהני תפחה, רק בשבת, דבהוצאה שבת לפי חשיבותו חייב אף בתפחה וכו'.

ורפי דברי הרשב"א אינו מסופק כאן בטותן, דאם טותן פחות מכגרוגרת חטים וע"י מלאכת העיסה נעשה קמה והוי תפח ויש בגרוגרת מהו, אי אוליין בחר החטים שטמן פחות מגרוגרת ופטור, אף שאח"כ נעשה תפח היינו ע"י המלאכה אף עתה הוא פחות מגרוגרת, או דלמא בחר הסוף

(ד) ועיי"ש בחס"ם ד"ה נקטם וכמה שצריך שם.

(ה) ועיין לעיל מלאכת זורה אות ד'.

(ו) ברמב"ן גופא שם חירין כן בחירוצו השני וחירוצו הראשון י"ל דקאי למ"ד יש דיחוי, (מנחת סולת).

(א) עיין לעיל מלאכת טותן אות ה'.

אוליין והקמה יש בו בגרוגרת, והכן וז"ע. ולדינא בגרוגרת עצמה אם מוציא פחות מגרוגרת, משעריין קודם שנצמקה והיתה עדיין חלילה, אם היה לא בגרוגרת חייב, כיון שיכול לשלקה, כמו שמפורש בש"ס שם, אף הר"מ לא הביא זה, וז"ע.

ט. המרקד

[א] **שיעורין** בגרוגרת [ר"מ פ"ח הט"ז]. וכבר כתבתי [לעיל מלאכת זורה אות ד'] דבאכול עצמו נריך להיות בגרוגרת חוץ הפסולת. ומייז אף לאכול לאלתר, כי הוא בכלי ודרכו כך. ולאו דוקא באוכלים, הוא הדין בדברים אחרים, עיין רש"י ע"ד ע"ב גבי עבד חביתא, גבי עפר דחייב משום מרקד, ופשיטא דשם ג"כ השיעור כמו הוצאה, כמו שכתבנו [לעיל מלאכת זורה אות ד'].

י. הל"ש

[א] **כתב** הר"מ פ"ח הט"ז, הל"ש בגרוגרת חייב, המגבל את העפר הרי זה חולדת לש. והוא פוסק כר' יוסי ברבי יהודה בשבת [קנ"ה ע"ב] דנתינת מים לא הוי גיבול עד שיגבל, עיין ס' שכ"א בבי"ב ובשו"ע [מסעיף י"ד ואילך]. ובגל בגרוגרת היינו באוכלין, ובמגבל עפר כתב הר"מ דהשיעור הוא כדי לעשות פי כור של זורפי זהב, כהוצאה, עיין בהרב המגיד. ואפר ומורסן דאין בני גיבול סובר הר"מ דאף מגבל פטור, והרבה ראשונים סוברים כל מידי דלאו בר גיבול הוא נתינת מים לבד חייב, וכן דעת הראב"ד, ועיין בבי"ב שם [ד"ה ומ"ש רבינו] שיטות אלו ועיין בהרב המגיד. [ובר"מ שם] הנותן זרע שומשמן או זרע פשתן למוך מים חייב משום לש, נראה מדבריו דנתינה למוך המים בלבד אף שאינו מגבל, ובאמת גבי קמה לעיל פוסק דדוקא גיבול [עיין פכ"א הל' ל"ג], עיין פרי מגדים ס' שכ"א במשניות סק"ז שהקשה זאת בשם העולם שבת [סק"ג], ותיירך דנקמה בלא גיבול אינו יכול ליקח בידו, אבל זרע פשתן שנתן למים חיכך יכול ליקח בידו כדבר גוש.

ופישון דלש דבעינן בגרוגרת, היינו כמות שהוא נצמח עם המים ג"כ, כי כל דבר כמות שהוא משעריין, ולא שייך לומר דהוי ליה נתפחה, כי על זה חייב על הלישה, והלישה הוי קמה עם מים, ואין צורך לפרש עיין והכן כי זה פשוט.

ובזה שכתב הר"מ דמגבל עפר השיעור כפי כור, והרב המגיד כתב דנלמד מהוצאה שהמוציא טיט כשיעור הזה חייב, אני תמה מה ענין זה עפר אלל טיט, דהר"מ פח"י ה"א פוסק דטיט כדי לעשות פי כור, ואחר זה כתב בעפר ואפר כדי לכסות בו דם כפור, ובש"ס אינו נזכר כלל עפר וכו' ב, ונהי דנימא דלא שייך השיעור לכסות, עכ"פ מנא ליה להר"מ דהשיעור בכדי פי כור הנאמר בטיט, מה ענין טיט לעפר, עיין גבי כיסוי הדם בחולין [פ"ח ע"א], הכלל עפר לחוד וטיט לחוד, ומהיכן למד הר"מ השיעור גבי עפר כדי פי כור דאינו דומה לטיט, ונע"ג. ומה שהקשה הרמ"ן ומוציא בכסף משנה על הר"מ למה יתחייב כפי כור הא אמרינן [שבת ע"ח ע"א] אין אדם טורח וכו'. אפשר לומר דלהוציא דבר הנריך לגיבול אמרינן אין אדם טורח ולא גובל, אבל כאן שטרח וגבול אפשר לא שייך זה, ושפיר חייב בשיעור זה, ולא הצאחי ככור הצחינה. והנותן זרע פשתן בודאי השיעור כמו בהוצאה, עיין פח"י שיעורי הוצאה ותלמד לכאן.

[ב] **ועיין** אדם [הל' שבת כלל י"ט בנשמת אדם סק"א] מציא בשם אחד דלישה פחות מכשיעור אינו אסור מחמת חצי שיעור, ודחה דבריו. ונדקו דברי הח"י אדם, דכל חצי שיעור אסור ג"כ בשבת, כמו שאמרו בש"ס ע"ד ע"א וכו' מותר לאפות וכו'.

יא. האופה

[א] **האופה**, ובכלל אופה מבשל, ובמשכן היו מבשלים סממנים, ותנא סדרא דפת נקט האופה דהם אחד, כן הוא בגמ' ע"ד ע"ב. ושיעור האופה כתב הר"מ פ"ח הט"ז בגרוגרת, כי אוכלין השיעור בהוצאה ג"כ בגרוגרת. וידוע דדרך הפת לתפוח ע"י האפייה, והנה אם נאמר דתפחה לא כלום הוא לענין שבת ג"כ, ודאי נריך בגרוגרת בלא, אבל לדעת הרשב"א שהצאחי לעיל [מלאכת טותן סוף אות ה'] דשיעור שבת חייב בנתינת, יש להסתפק ג"כ כני"ל לענין טחינה, אם נריך בגרוגרת בלא דעל זה חייב, או דקני

(ב) נזכר בתוספתא כאן פ"ט ה"א וירושלמי פ"ח ה"ד.

(ג) כמו שפסק ברמ"א י"ד סי' כ"ח סכ"ד דאין מכסין בעפר לח ממים. ובש"ך שם סק"ג דכ"ש בטיט.

(ד) ועיין להלן מלאכת אופה אות א' ד"ה ושיעור.

(ה) וע"ע לעיל בריש המצוה אות ד'.

אם השיעור נעשה ע"י האפייה אף שהיה צורך פחות מגרורת, כיון דע"י אפייה נעשה כגרורת חייב, וז"ל. וכן המבשל מאלל שיעורו ג"כ כנ"ל. והוא ידוע דבשר על גבי גחלים נאמן הבשר ע"י הללה, יש ג"כ להסתפק אם הניח בשר חי כגרורת וע"י הללה נאמן ועתה פחות מגרורת, אי אוליין בשר השיעור מתחילה והוא כגרורת, או בשר עכשיו אוליין והוא פחות ופטור, וז"ל.

שיעורו
במים

והמחמם מים כחם הר"מ כאן להשיעור כדי לרחוץ אבר קטן, ובאמת גבי הולאה מבואר במשנה ריש פרק המוציא, מים כדי לשוף בהם

את הקילור, והר"מ פח"י ה"ב כתב כדי לרחוץ פני מדוכה, והוא על פי הירושלמי [כאן סוף ה"א] עיין בהרב המגיד שם, אבל שיעור זה במחמם מים כדי לרחוץ וכו' מנא ליה, וכבר השיגו הרמ"ך מובא כאן בכסף משנה, דכתב דלא דע מאין הוציא הר"מ זה, והניח בנ"ע.

שיעורו
סממנים

וישיעור מבשל סממנים כחם הר"מ כאן כדי שיהיו ראויים לדבר שמבשלים אותן לו. ועיין במגיד משנה ה"ד כתב דחייב שחם במבשל

סממנים משום מבשל ומשום לזבע, והר"מ כתב שם דעושה עין הנכב השיעור כדי לזבוע צו חוט של ארבעה טפחים, א"כ הכי נמי במבשל שיעור זה כדי לזבוע חוט של ארבעה טפחים, כי שיעורו שבת שוים. ואינו יודע כוונת הר"מ במה שכתב שיהיו ראויים, ולמה לא כתב כדי לזבוע חוט של ארבעה טפחים. אך לזבע מבואר במשנה פרק האורג ק"ה ע"ב [ועיין ר"מ ה"י] להדיא כדי חוט של ארבעה טפחים, ועושה עין הנכב הוי ליה לזבע לשיטת הר"מ, א"כ משעריין בחוט כמבואר במשנה, אבל מחמת מבשל הוא שיעור אחר כמו בהולאה. והראב"ד כאן הגיה כדי לזבוע בגד קטן פי סככה, היינו כמו בהולאה דמבואר לקמן בר"מ פ"ח מהש"ס פ"ט ע"ב המוציא סממנים שאינם שרויים כדי לזבוע בגד קטן וכו', הכא נמי, דלנלמד מהולאה. ולכאורה בסממנים שרויים מבואר לזבוע דוגמא לאירא, אך צאינס שרויים צריך שיעור יותר דלא טרח איניש להוציא כמבואר בש"ס [ע"ט ע"א ושי"ן], א"כ כאן דטרח הוה ליה להיות כמו דוגמא וכו', על כרחך צריך לומר דגם כאן צריך לא טרח, דעת הרמ"ך לעיל בלש לא כמו שכתבנו, עיין לעיל [מלאכת לש אות א'].

באר
ובחמה

[ב] ואינן חייב משום מבשל רק בצור או בחולדות האור, כגון שמבשל על דבר שנתחמם בצור כגון מיחם וכיוצא בו, אבל מבשל בחמה ובחולדות חמה כעין חמי טבריה אינו חייב מן החורה, דלא הוי ביטול רק בצור או בחולדות האור, [ר"מ פ"ט הל' ב' ג'].

חשד
אפייה
ובישול

[ג] ושיעור האפייה שיהא חייב, כתבו החסד' במנחות נ"ז ע"ב ד"ה ושמענין, דקרימת פנים הוי אפייה, וכתבו דשמה זה הוי כמאלל

בן דרוסאי. ועיין בספר מגן אצות במלאכת אופה כתב ג"כ כן, ע"ש. ולפי זה צריך קרימת פנים משני נדדים, כי מלך אחד ביטול כמאלל בן דרוסאי לאו כלום, כמו שנביא לקמן בס"ד דברי הר"מ, ועיין בשבת כ' ע"א לענין קרימה מלך אחד, ואי"ה עוד חזון למועד. ועל ביטול חייב כמאלל בן דרוסאי, ויש סוברים דהוי חלי ביטול, כן היא דעת הר"מ והראב"ד פ"ט ה"ה, ורש"י שם ד"ה בן דרוסאי, סובר דהוי שליש ביטול. וכתב הר"מ מהש"ס דמנחות נ"ז ע"א, הניח בשר על גבי גחלים אם נללה ממש כגרורת חייב אפילו מלך אחד ואפילו בשנים או שלשה מקומות, אך אם נללה רק כמאלל בן דרוסאי אינו חייב אם היה מלך אחד אלא אם נללה משני נדדים, דלד אחד כמאלל בן דרוסאי לאו כלום הוא.

בישול
אחר
בישול

[ד] ודבר שאינו צריך ביטול כמו שמן וכיוצא בו, אינו חייב משום מבשל [ר"מ שם ה"ג]. ואין ביטול אחר ביטול, לדעת הר"מ [שם]

דוקא לאחר ביטול כל זכרו, אבל לאחר ביטול מאלל בן דרוסאי חייב על הביטול השני, ודעת הרשב"א [שבת ל"ט ריש ע"א הובא במגיד משנה] דגם לאחר ביטול מאלל בן דרוסאי אין ביטול אחר ביטול. ואם יש ביטול אחר לליה ואפייה או להיפך, עיין ב"י אור"ח סי' ש"ח [ד"ה וכתב הר"א ממין] ושו"ע שם ס"ה.

א' נתן
אור וא'
העצים

[ה] ואם אחד נתן האור ואחד נתן העצים ואחד נתן הקדרה ואחד נתן המים ואחד נתן הבשר ואחד נתן התבלין, כולם חייבים משום

מבשל, שכל העושה דבר מזכיר הביטול הרי זה מבשל, [ר"מ שם ה"ד]. ובאמת אינו מובן, הנותן האור והעצים מה ביטול שייך, וגם שופת הקדרה מאי קעביד, ועיין רש"י ב"ה ל"ד ע"א ד"ה כולן, כתב דשנים הראשונים חייבים משום מצעיר, והשופת וכו' מקשה הש"ס מאי קעביד ומסיק משום ליבון רעפים, וזה השיגו הראב"ד ג"כ, ועיין כסף משנה באריכות. ועיין לחם משנה שהקשה למה לא מחייב רצונו משום מצעיר ג"כ דהיינו שנים הראשונים, ותייך דאין הכי נמי ואינו מביאו כמו בראש הפרק דאינו מביא לזבע, וכתב ועוד יש לומר דמצעיר אינו חייב אלא בצריך לאפרו, וכאן אינו צריך לאפרו רק לביטול וכבר לוקה על

הביטול, >חיבת לוק"ה אשיגרת לישנא, דאין מלקות במלאכת שבת רק סקילה או חטאת, רק צריך לומר חייב, ופשוט>. מבואר מדבריו דמצעיר לצורך ביטול אינו חייב על ההצטרף, ובמחמת"ה אשתמיט מיינה דברי הרב המגיד פ"ב ה"א שמיא דברי הראב"ד אם מצעיר חתח חבשילו חייב שחם משום מצעיר ומבשל, וכתב דגם הר"מ סובר כן. ועי"ש בר"מ הא דבעיין צריך לאפרו שלא יהיה מקלקל, אבל חתח חבשילו דאינו מקלקל חייב משום מצעיר, וזה פשוט, ותיירץ הראשון עיקר. ועיין בשער המלך [פ"ג מיו"ט ה"א] מה שפלטל בדברי הראב"ד. וכתב עוד הר"מ כאן אבל אם אחד שפת הקדרה וכו' שנים האחרונים בלנד חייבים, ג"כ ז"ע, ועיין כסף משנה שהארץ, ועיין לחם משנה.

החכה
או חיימוס
מתכת

[ו] וצריך שם עוד ה"ו, המתוך אחד ממניי מתכות כל שהוא וכו' הרי זה מולדת מבשל. והנה צוה כתב בכל שהוא, דומיא להולאה דמתכות

כל שהוא עיין פח"י ה"ה. והמחמם את המתכת עד שחששה גחלת הרי זה מולדת מבשל. ובפ"ב ה"א כתב המחמם את הברזל כדי לזרפו במים הרי זה מולדת מצעיר וחייב, והראב"ד כתב ולמה לא משום מבשל. והנה במלך הר"מ כאן מחייב משום מבשל, ודרך הר"מ לכתוב כאן משום זה ובמקום אחר כתב משום זה, כי בכל אב מביא מולדתו ואינו מביא השני כמבואר כמה פעמים ובריש הפרק. אבל דברי הרב המגיד חמוהים דכתב שם, מה שכתב משום מבשל אינו נראה לי שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור ושורף לא צריך מבשל אלא מצעיר וכו', הא הר"מ כתב כאן בפירוש המחמם מתכות עד שחששה גחלת הרי זה מולדת מבשל, וכבר תמה צוה הלחם משנה שם והמגן אצורה סי' ש"ח סק"י, אך דברי הר"מ לא סתרי, אך דברי הרב המגיד ז"ע. גם ז"ע על הרב המגיד הא מבואר בש"ס דשבת ק"ו ע"א ויבמות ו' ע"ב מה לי לזבל סממנים ומה לי לזבל פחילה, הרי דבהחמת אבר חייב משום מבשל, ולומר דיש חילוק בין החכה לעשיית גחלת, הא תרומתו ריפוי גוף קשה הוא, ועיין לחם משנה מה שכתב צוה. [וע"ע להלן מלאכת מצעיר אות ב'].

היתוך
אחר
היתוך

והצד קיימא לן בדבר יבש אין ביטול אחר ביטול, ובדבר לח ג"כ יש דיעות דאין ביטול אחר ביטול, אך פסקין בדבר לח דיש ביטול אחר ביטול,

עיין בשו"ע [אור"ח סי' ש"ח סעיף ד' ט"ו], א"כ הוא הדין במתכת שהותכה וחזרה ונקרשה אינו חייב עוד משום היחוד דאין ביטול אחר ביטול, או נעשה כמו גחלת פעם אחת ונאטען אינו חייב עוד משום ביטול אם חזר ונעשה כמו גחלת. ואפשר לומר הטעם דאין ביטול אחר ביטול ביבש דעדיין הפעולה הראשונה במקומה עומדת, ולכך בלח יש ביטול אחר ביטול דאין הפעולה הראשונה ניכרת, א"כ הכא נמי אין הפעולה הראשונה ניכרת כלל לאחר שנאטען. אך להפוסקים דגם בלח אין ביטול אחר ביטול, א"כ הכא נמי. וז"ע צוה במתכת אם יש ביטול אחר ביטול, ועיין בסוגיא דיבמות שם גבי הצערת בת כהן, דיכול ליקח אבר שנתבשל פעם אחת.

כלי אדמה

[ז] כתב עוד הר"מ שם, המחמם דונג וכו' וכופר וכיוצא בהם הרי זה מולדת מבשל, וכן המבשל כלי אדמה עד שיעשו חרס חייב משום

מבשל, כללו של דבר בין שריפה גוף קשה בלח או שהקשה גוף רך חייב משום מבשל. ועיין לחם משנה שהקשה, הא בגמ' ע"ד ע"ב אמריין דשדא סיכתא לאתנא וכו' מהו דתימא לשרורי מאני קמיכוין קמ"ל דמיפרא רפי וכו', נראה דעל הריפוי חייב ולא על הקישוי, ועי"ש שכתב דבדבר רך חייב על הקישוי, ופירש בגמ' פירוש אחר עיין בדבריו. והנה דין זה דמבשל כלי אדמה עד שיעשו חרס דחייב משום מבשל, הר"מ פירש כן האי דשדי סיכתא לאתנא עיין במגיד משנה, ורש"י פירש פירוש אחר עי"ש, מ"מ דין זה סובר רש"י ג"כ, עיין בגמ' שם ברש"י ד"ה חניתא, כתב של חרס וכו' טוחן וכו' ומזרפו ככבש חייב משום מבשל וכן מפור, עי"ש מבואר להדיא כן.

מכה
בפסיש
בכלי
אדמה

והנה לכאורה היה נראה לומר, דמבשל כלי אדמה עד שנעשו חרס וע"י שמזרפן ככבש נתחזקו, הוי ליה ג"כ מכה בפטיש דהוי ליה גמר

מלאכת הכלי. אך רש"י כאן ד"ה מנור, כתב דגבי חניתא אינו חייב משום מכה בפטיש דמאליה נגמרה מלאכתו בתנור, עכ"ל. ובדבריו דמכה בפטיש אינו דומה לאפייה וביטול, דאם הניח בתנור או ששעמיד איה חבשילו שיתבשל, אף דבשעת העמדה והנחה אינו חייב, רק על א"כ שנאפה ונתבשל מעצמו חייב כמבואר [בגמ' ד' ע"א] דהתירו לרדומה קודם שחאפה, מ"מ במכה בפטיש אינו כן, דדוקא אם נעשייתו נגמרה המלאכה, אבל אם בשעת העשייה עדיין לא נגמרה המלאכה, כמו כאן שנתנו ככבש דבשעת נחיתה לכבש לא נגמרה ואח"כ נגמרה מאליה, אינו חייב. והוכיח מדיון זה דחניתא דאינו חייב רק שבע וכו', ומשום מכה בפטיש לא חשיב, על כרחך כיון דמאליו נגמר אינו חייב. והספרא לזה

בגמרה
מאליה

(ד) עיין לעיל מלאכת חרישה אות ז' ולמעלה באות הקדמת.

ב) כנראה כוונתו כמ"ש בנשמת אדם הל' שבת כלל כ' סק"ו. דהיאך יליפין שם דהבערת בת כהן אינה דוחה שבת והא אפשר לקיים בפתילת אבר שכבר התיכר פעם. אלא על כרחך דבמתכת לא שניא.

(א) במהדרות הקדמות נדפס מכאן ועד סוף הדיבור בסוף אות ג' דלהלן.

(ב) בלח"מ ביאר שיהיו ראויים למין צביעת ירוק. כלומר שיצבעו שום דבר בצבע שרצוהו. וכ"כ במים חיים דכוונת הר"מ באיכות הביטול ולא בכמות (מנחת סולת).

(ג) באמת בגמרא שבת מ' ע"ב מסיק דיש בשמן משום בישול. אך משם נלמד דבדבר שאין צריך בישול אין בו בישול. עיין מגיד משנה ומנחת סולת.

לכאורה נראה דמאי שאל, אך באמת מלאכת שבת ילפין ממשכן, והנה במשכן
נישול סממנים הוא כדרך שמעמידין באור להחבול ונתבשל ממילא, כדרך
העולם דאילו יכול להחבול ברגע שמעמיד אלל האור, אם כן בשבת ג"כ כן, אבל
מכה בפטיש דהיה במשכן, על ידי הכאחו בפטיש נגמרה המלאכה עיין פרק
הבונה ק"ג ע"א, א"כ בשבת ג"כ לר"ך לומר דוקא אם בעשייתו יהיה הגמר
מלאכה, אבל אם אינו חיפק בשעת עשייתו רק נגמרה אח"כ מאלוה, אינו חייב
דאילו דומה למלאכת המשכן.

מכה
בפטיש
בבית
בבית

ובזה יוחא לי, דלכאורה במבשל ואופה בנגמר לגמרי ולא כמאכל בן דרוסאי
לחוד, היה לו להחשיב משום מכה בפטיש גם כן, כי גם באוכלין שייך
מכה בפטיש כמבואר במקומו בס"ד [מלאכת מכה בפטיש אות ד'], והלכא
בס"י שייך ס"ד גבי קוליים האספנין שהדחתן זהו גמר מלאכתן, כתב דהחיוצ
משום מכה בפטיש, אך לפי דעת רש"י יוחא, דשם בהדחה במעשה שבושה
נגמר, שייך מכה בפטיש, אבל בנישול לא שייך חיפק רק אח"כ כשעומד אלל
האור ונגמר מאלוה, לא שייך מכה בפטיש, ובאמת אם יוריר בנישול ואפיה גם כן
שיגמור בשעת העשיה חייב משום מכה בפטיש ג"כ, רק רוב אפיה ונישול אינו
כן, לא שייך מכה בפטיש, וזה פשוט. שוב ראיתי בספר יד דוד בשבת שם [קמ"ה
ע"ב ד"ה מפנין] שמיא בשם ספר הון עשיר שם כהלכנו, ותמה עליו דלא מצינו
מכה בפטיש באוכלין, וחדוש שאל ראה דברי הלכוש. ונראה לי ראייה לדבריהם
מר"מ פכ"ג משנת ה"ט שחשב שביתין דחיקון אוכלין תחת סוג מכה בפטיש,
עיי"ש ובדברי המגיד משנה [הי"ד].

אך לפי זה אינו מבין הסוגיא דמסכת ביצה ל"ד ע"א, גבי אחד מביא האור
ואחד שופת הקדרה חייב, ומקשה הש"ס שופת הקדרה מאי קעביד,
אמר רבי שמעון בן לקיש הכא בקדרה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים, והנה
לא אמר בכלי אדמה עסקינן דעל ידי שיתקשה ע"י אור חייב משום מבשל, רק
בקדרה חדשה דכבר נשרף בכבשן ולא שייך מבשל, עיין לחם משנה כאן, רק דהוי
גמר מלאכה דחייב משום מכה בפטיש, ובאמת היאך שייך מכה בפטיש בשופת
הקדרה, וכי חיפק נתחמם הקדרה אלל האור, זה מן הנמנע, רק כשמתחמם
נגמר הכלי כמו בליבון רעפים, עיי"ש, וא"כ למה יתחייב שופת הקדרה משום
מכה בפטיש הא מאלוה נגמרה המלאכה, עיין ברא"ש שם שכתב דהחיוצ משום
מכה בפטיש, והיאך סתם בשופת קדרה חייב משום מכה בפטיש, הא בשעה
שפיתה לא נגמרה עדיין רק אח"כ כשמתחמם מאד, א"כ למה יתחייב משום
מכה בפטיש לדעת רש"י, וכעת לע"ג צוה.

מבשל
עד
שישרף

[ח] ונעוץ ברש"י ע"ד ע"ב גבי מאן דשדי סיכתא לאתונא חייב משום מבשל,
פירש הוא ז"ל דשדי יתד לח כדי שיחייב, ועיין בספר חיי אדם
[הל' שבת כלל כ'] נשמח אדם סק"ב] שהקשה למה לי כדי שיחייב, אפילו אם
מניחו כדי שישרף, אפילו הכי חייב ג"כ משום מבשל דהוי פסיק רישיה, ומביא
נשם הירושלמי שבת פ"ב סוף הל' ה' דר' יוסי סבירא ליה המעלה אברים בשבת
על גבי המונח להחאכל חייב משום מבשל, ואפשר הוי פסיק רישיה דלא ניחא
ליה דלא איכפת ליה בנישול, לשיטת הערוך [ערך סבירא ומוצא בחוס' ק"ג ע"א
ד"ה לא] והדברים עתיקין. עיי"ש בספר חיי אדם מביא מגמ' דין יצמות ל"ג
ע"ב גבי זר ששימש בשבת במאי וכו', אי בהקטרה הא אמר ר' יוסי הבערה ללאו
יאלתה, מבואר דאילו חייב משום נישול, וראיתי ברש"א שם שכתב הא אמר ר'
יוסי הבערה וכו' והקטרת אימורין הבערה היא ולא נישול, עכ"ל. ולר"ך לומר
כמו שכתבנו דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה.

מולח

[ט] וכתב הר"ן בע"ז סוף פרק השוכר את הפועל [ל"ח ע"ב מדפי
הרי"ף ד"ה גרסינן] על דברי הרמב"ן שכתב ואע"פ שאין
במולח משום נישול בשבת ואפילו אי בעי ליה לאורחא כדאמרין פרק כלל גדול
ע"ה ע"ב, ולא הבינו זה דשם לא אמרו רק דאין בו משום מעבד ואם התרו בו
משום מעבד פטור, אבל שלא יהיה בו משום נישול לא למדנו, ע"כ. נראה
מדבריו דמליחה בשבת חייב משום נישול, ועיין נודע ביהודה תנינא חא"ח ס"י
כ"ג שפלפל בזה, ולא הביא דברי הר"ן הנ"ל. ועיין פרי חדש יו"ד ס"י ס"ח
סקי"ח האריך להשיג על הר"ן, דאין במליחה משום נישול דמולדות האור צעיק.
ובשער המלך הל' חמץ ומצה פ"ה הכ"ז פלפל ג"כ בדברי הר"ן, ופירש דבריו
דגם הר"ן מודה דמולח אינו חייב משום נישול בשבת, ודבריו נכונים עיי"ש.
ולכאורה אפשר לומר, דמלח ממשרפות המים שהוא מן החמה, עיין
רש"י פרק כלל גדול ע"ג ע"ב גבי האי מאן דכניף וכו', או
מלח שחופרין מן הקרקע, בודאי לאו מולדת האור הוא, אך מלח שמבשלין המים

ונעשה מלח, דקודם הנישול אינו מלוח כמו אחר הנישול, והוי ליה מולדת אור כי
מבשלין באור, אפשר דשייך נישול, וא"ע לענין שבת במלח שלנו שמבשלין באור,
אפשר שייך נישול.

חצי
שיעור

[י] ובישול פחות משיעור אסור מן החורה. ואם נישל חצי שיעור שחרית
וחצי שיעור בין הערבים, מלטרפים ככל מלאכות שבת. ואם
החצי שיעור הראשון אינו בעולם, עין פרי מגדים בפתיחה להל' שבת [ד"ה
נסתפקתי אם] נסתפק בהאי גוונא, ואפשר גם כן הספק הנ"ל, ואפשר יש
חילוק, ועיי"ש.

כשר
דרוח
דרוס
צונן

[יא] ורנה להאריך בענינים אלו לר"ך חיבור מיוחד, אך אכתוב מה דקשיא
לי על דברי המגן אברהם ס"י שיי"ח סק"ל"ה שאוסר ליתן חתיכת
בשר רותח לתוך רותב צונן דהואיל ואינו מתערב מבשל כדי קליפה, אם כן לא
ופרנס דברייתא דיומא ל"ד ע"ב דעשיות של ברזל היו מטילין לתוך המקוה של
כהן גדול, והש"ס מקשה והלא מזרף, ומירצו, עיי"ש, והרי בלאו הכי אסור מן
החורה משום מבשל, כיון דהעשיות מלבוטות ואין מחערבות עם המים ומבשל
עכ"פ, ולא שייך חירוף הש"ס שם, וא"ע. ועיין חוס' שבת מ"א ע"ב ד"ה מיחס
ובפני יהושע שם"י.

יב. הגוזז

בחה
שי"ד

[א] לשון הר"מ כאן פ"ט ה"ו, הגוזז למר או שיער בין מן הבהמה בין מן
החיה בין מן החי בין מן המט אפילו מן השלח שלהן >היינו מן
העור שהופשט> חייב, כמה שיעורו כדי לטוות וכו' הסית כפול וכו' והוא קרוב
לשני שלישי זרם וכו'. וגוזז היינו בכלליא. ועיין בהרב המגיד דזה מבואר
במסופתא [פ"ט דשבת ה"א]. והר"מ שהשמיט עוף ובחוספתא מבואר עוף ג"כ,
נסמך על מה שכתב אחר זה המולש כנף מן העוף, והוא הדין מן האדם כאשר
מבואר אחר זה [בהל' ח', ועיין להלן אות ד']. ונראה לי דעל חיה שנים גם כן
חייב משום גוזז דמאי שאל, וחיות שנים יכולים גם כן לטוות משער שעליהם כמו
שכתב הר"מ פח"י ה"ג, וגם גוזז שייך בכל בעלי חיים אם כן מה שנים נמי, וזה
פשוט.

שיעור

[ב] ואיני מבין דעת רבינו הר"מ דכתב הגוזז למר או שיער וכו' שיעורו
כסית כפול, הא כתבנו כמה פעמים בשם הרב המגיד [עיין לעיל
מלאכת דש אות ז'] דשיעורי שבת למדנו מהאוצא כשיעורן להוצאה, והנה למר
והרבה דברים הנטוים כגון למר גמלים וכדומה מבואר בר"מ פח"י ה"ג גבי
הוצאה גם כן שיעור זה כדי לטוות חוט אורך ארבעה טפחים, היינו כדי הסית
כפול עיין בהרב המגיד [פ"ט ה"ו] ונלחם משנה [שם ה"ו], אבל שיער נחבאר
שם בפ"ח הל' י"א וי"ג שיעורים אחרים, שיער כדי לגבל טיט וכו', נימין מונב
הסוס ומונב הפרה שחים, אחת מן הקשה שחזיר, וכל זה אם חותך מהם הוא
בכלל גוזז מבשל ח', אם כן היאך הר"מ נותן כאן שיעור אחד לנגזזים בין למר
ובין שיער כמלא רוחב וכו', והוא ליה ליתן כשיער כל אחד כפי שיעורו בהוצאה,
כדי לגבל טיט או מונב הסוס שחי נימין וכו'. והנה במסופתא הנ"ל שהביא הרב
המגיד גם כן סתם בכל הדברים כמלא הסית וכו', אבל על הר"מ דכל פעם דעמו
דנלמד מהאוצא, איך כלל כאן כולם יחד, וזע"ג.

חולש

[ג] ורנה כאן דוקא גוזז חייב אבל חולש ציד פטור, דכן המסקנא בצבורות
כ"ה ע"א דחולש לאו היינו גוזז, רק בשבת ויו"ט הוה ליה לחייב
משום עוקר דבר מגידולו, היינו משום מולדת קולר, רק במליחה הוי ליה כלאחר
יד ואינו חייב בשבת ויו"ט כלאחר יד. אם כן לפי זה גוזז דדרכו בכך חייב שמים
משום גוזז ומשום קולר, וכבר כתבתי במלאכת קולר [אות ב'] דכן דעת הר"מ,
לא מיבעיא בזהמה וחיה ואדם דהוי ליה גידולי קרקע לדעת הר"מ כמו שכתב
פ"ח ה"ו גבי דש, בודאי חייב שמים, אלא אפילו מן חיות הים דלא היין גידולי
קרקע, מ"מ הר"מ סובר דעוקר דבר מגידולו חייב אף אם אינו גידולי קרקע.
אך הרמב"ן והרשב"א חולקים וסוברים דבעל חי אינו גידולי קרקע, ואינו חייב
משום עוקר דבר וכו' כי מולדת קולר אינו רק בגידולי קרקע, רק בגוזז חייב
משום גוזז, וחולש לאו היינו גוזז. וכבר כתבתי שם דהרמב"ן הביא ראיה מש"ס
דצבורות, ודבריו תמוהין דלדברא מבואר בש"ס דעת הר"מ דשייך עוקר דבר
בכל ענין, ואין צורך לכפול הדברים, עיי"ש [ועיין עוד להלן סוף אות ח'].

חולש
וגוזז
מהעוף

[ד] וכתב הר"מ כאן, המולש כנף מן העוף הרי זה מולדת גוזז. כן הוא
בצבורות שם דחולש כנף חייב משום גוזז, אף דחולש לאו היינו
גוזז, שאני כנף דהיינו אורחיה, ופירש"י שדרך נטות העוף למלוש ולא לגוזז,

ט) ע"ע לעיל בריש המצוה אות ד' וה'.

י) בחוספות ישנים שם כתבו דאיתן עשיות אינן חמות כל כך והרי הוא כמו מיחס
שפיתו דפרק כירה דלא אסרינן ליה משום כיבוי, ולפי"ז ל"ש מבשל, משא"כ צירוף
איכא גם ביד סולדת בו (ורכבות אפרים).

א) עיין ביאור הלכה ס"י תצ"ח סי"ב ד"ה בידו.

ו) אמנם בהרבה ראשונים מבואר דקוליס האספנין חיובו משום מבשל (עיין ביאור
הלכה סימן שיי"ח ד"ה והדחתן באריכות).

ז) וכן מבואר להדיא בירושלמי שבת פ"ד הל' ה"ב (מ"ח ע"ב ומו"ט ע"א) דבאוכלין איכא
מכה בפטיש, והובא בשו"ת הרשב"א חיד' סימן ע"ה ושאר ראשונים (שביתת השבת).

ח) עיי"ש בחיור סימן מ"ג שהאריך בדברי הר"ן (מנחת סולת).

ובגוזז אם אין צריך לשער ולפטרנים הנקצצים, לדעת הר"מ פ"א ה"ז דפטרין ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, חייב, אך לר' שמעון פטור אם אין צריך לדבר הנגזז, כן כתבו בפשיטות המוס' בסוגיא ז"ד ע"ב ד"ה אבל והמגן אברהם סי' ש"ג סקכ"ב מביא דברי הריב"ש [סי' שז"ד ד"ה עוד] דבגוזז חייב אף דאין צריך לדבר הנגזז, דבמשכן היו גוזזים עורות מחשים אף דלא היו צריכים ללבוש, ע"ש. ובדברי הריב"ש פלפלו האחרונים, ועיין בשו"מ חסם נבי סי' פ"ב, ועיין ביו"ד סי' קצ"ח בטורי זהב סקכ"א ובנקודות הכסף שם ובמגן אברהם ריש סי' ש"מ, ואין להאריך במה שהאריך כה הקודמין.

[ז] וצריך טורי זהב או"ח סי' של"ו סק"י כתב יש לזהר שלא לתלוש מעורו בין בידו או במקומות אחרים, דאדם הוא ליה גידולי קרקע כדאמרין בריש סנהדרין [במשנה, ובגמרא שם ט"ו ע"א]. והנה הא דאדם הוא גידולי קרקע, גם דעת הר"מ כן כמו שכח פ"ח ה"ח גבי המפרק דחובל באדם חייב, על כרחך צריך לומר דהוי גידולי קרקע. אך ז"ע על הט"ו למה הוצרך לזה דהוי גידולי קרקע, הא הוי בלאו הכי מעין גוזז, ומבואר להדיא בש"ס ז"ד ע"ב, לז"ל, ופירש רש"י חוטי העור סביב לאצבע, ופשוטו דלאו דוקא סביב לאצבע דכל הצינץ אסור לחתוך בכלי וחייב חטאת וביד אסור, וז"ע בדברי הט"ו. וגם כבר כתבנו [למעלה אות ג'] דהר"מ סבירא ליה אפילו באינו גידולי קרקע שייך עוקר דבר מגידולו, בודאי יש לזהר.

[ח] ונראה לי דמלאכה זו דגוזז היא דוקא בעינים שדרך לגוזז או לתלוש מגופו או מבהמה, כמו שהשגס הר"מ אמר שיער לפטרנים כסף או צינץ, דכל הדברים עושין חליפין והדרך לגוזז, היינו ליטול אותם מהגוף, וכן יכלה דהיא מותרות והדרך ליטול אותה. אבל אין סברא דאם חותך מחיכת בשר מעל גופו או איזה אבר וכן מבהמה בכלי שיתחייב משום גוזז, כי ודאי אין דרך גויזה בכך, וכן נמי אינו חייב להר"מ משום עוקר דבר מגידולו, כי אין דרכו בכך, כמבואר כמה פעמים בשבת [ע"ג ע"ד ע"ב] אין דרך חלישה וכו' אין דרך טווי ואין דרך גויזה, בזה לא שייך מלאכה כלל. וכי חטלה על דעתך, דהנה על מלאכה גויזה חייב אף במתה וגם על החלישה כמו שהבאנו [למעלה אות ה'] בשם הטורי זהב, ומכל שכן בעוף דחייב תמיד על החלישה כמו שביארנו למעלה [אות ד'], א"כ החותך מן העוף הנשחט ואפשר אף לאחר ביטול יהיה חייב משום גוזז, והאך אכלין בישרא בשבת, ואפילו מן העוף שלא נתבשל אינם נוהרים לחתוך לאיזה צורך, על כרחך בדבר דאינו דרך גויזה לא שייך כלל גויזה, והוא הדין בחיים שחותך מחיכת בשר או אבר, אין סברא כלל לחייב משום חותך או עוקר דבר מגידולו.

וראיתי בשיטה מקובצת כחובות ה' ע"ב סוגיא דמיפקד פקיד ד"ה דם, כתב שם, דהמורה המירה מילה בשבת, דהיה חייב משום חולש כדאמרין בשבת [ז"ד ע"ב] צפורן אם נטלו בכלי וכו'. וכוננו משום גוזז דהביא מנפוקין, ולא מחמת עוקר, דרוב הפוסקים חולקים על הר"מ וסוברים דלא שייך עוקר בדבר שאינו גידולי קרקע כמו שהבאנו לעיל [מלאכה קולר אות ז'], רק כווננו משום גוזז עיין בדבריו שם, כיון דדרך לחתוך הערלה הוי ליה גוזז, אבל מחיכת בשר אחר או אבר לא שייך עוקר ולא גוזז, כן נראה לי ברור. ולכאורה חלישת הערלה הוי ליה אינה צריכה לגופה כי אינו צריך להערלה, ואפשר דקאי אליבא דר' יהודה, או כסברת הריב"ש [הג"ל בזהו ו'], ואין כאן מקומו. ועיין מגן אברהם סי' תקכ"ו סק"א מביא בשם תרומת הדשן [סי' פ"ב] דגוזז שיער במת אינה מלאכה כלל, והיס של שלמה [ביתא פ"א ה"א] תמה הא גוזז חייב מן המת ג"כ, עיין ר"מ כאן ה"ז, ותייך המגן אברהם דכוונת התרומת הדשן דאינה מלאכה דהוי ליה אינה צריכה לגופה <דלא כהריב"ש>, והר"מ מייירי נצריך לשער. ונחנם כתב כן, דהר"מ פ"א ה"ז פסק כר' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, א"כ בכל ענין חייב. ולבסוף כתב כדאמרין בשבת [קל"ז ע"א] גבי ספק דאי בן שמונה מחתך בשר וכו', היינו ג"כ דאינו חייב משום גוזז כיון דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ועיין במתנית השקל הרגיש בזה, ומה שפירש יעו"ש. עכ"פ גבי ערלה חייב משום גוזז ג"כ, ולהר"מ משום עוקר דבר מגידולו ג"כ. ואפשר אם נאמר דמילה דחוייה היא בשבת עיין באחרונים, אם יכול למוול ביד ולא בכלייה ימול ביד, ולא ידחה שני אבות גוזז וקולר היינו עוקר וכו', ואין כאן מקומו.

והנה נמה שביארנו למעלה [אות ג'] דהר"מ בגוזז חייב משום גוזז וגם משום קולר היינו עוקר וכו', אפשר דוקא מן החי, אבל מן המתה הוי ליה כחאנים שיבשו וגם האילן נחייב כיון דאין להם יניקה כלל, וגם אפשר דומה לעשבים דהמגן אברהם כתב סי' של"ו סק"ד דכולי עלמא מודים דאינו

ע"כ. א"כ בעוף החלישה היינו גויזה וחייב משום גוזז, ולדעת הר"מ חייב חסם משום גוזז ומשום קולר, דהוי ליה עוקר דבר מגידולו, (ד) [ועפ"י] עפ"י הוא ליה ג"כ גידולי קרקע לדעתו [עיין בזה הקודמת]. ואפשר לומר דבעוף הוא להיפך, דאם גוזז אינו חייב בשבת, כיון דרש"י פירש שדרך וכו' ולא לגוזז, א"כ בגוזז הוי ליה כלאחר יד כמו חולש בבהמה, ואינו חייב לא משום גוזז ולא משום עוקר דבר וכו', כי הוי ליה כלאחר יד כיון דלאו אורחיה ואין דרכו בכך, ובשבת פטור במידי דאין דרכו בכך. ולענ"ד זו כוונת הר"מ שכח גוזז וכו', ולא כתב ג"כ מן העוף כמבואר בתוספתא שהביא הרב המגיד [עיין למעלה אות א']. אך פוסק צריך לפרש דבריו, וכיון דהתחיל בגוזז לא כתב עוף דבעוף אינו חייב בגוזז כלל, ואח"כ כתב הדין דחולש בעוף, והיא חולדת גויזה כי אין זו גויזה מתם, על כן לא כלל עוף לעיל כי אינו חייב בגויזה ואין שייך אב רק חולדה, וכתב כאן הדין, כן נראה ברור.

וזר לשון הר"מ פ"א ממעלה ה"י, כל קדשי מוצת בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אסורים בגיזה ועבודה שנאמר [דברים ט"ו, י"ט] לא תעבוד בבע"ר ולא תגזז בבע"ר, והוא הדין לשאר הקדשים, והגוזז את השור לוקה, וחולש אינו כגוזז, ע"כ. ולקמן מזה תפ"ג – תפ"ד כתבתי דנראה דאף בקרבנות העוף כגון חטאת ועולה העוף נוהגים הלאים הללו, אך רבינו הרב המחבר כתב במלכות תפ"ג וזה לשונו, שלא לעבוד עבודה בבהמה קדשים ועל זה נאמר וכו', ובמלכות תפ"ד כתב שלא נגזז מבהמה קדשים, דקדק שתי פעמים וכתב בבהמה קדשים, נראה מדבריו דדוקא בבהמה קדשים ולא בעופות. ועתה נראה לי דהאמת כן הוא, כיון דכתב שור ואלאך א"כ גזירת הכתוב דדוקא בבהמה, ובכור דכתיב, ילפינן בגמ' לכל הקדשים, וגם להיפך גיזה בשור וכו' ילפינן דכתיב ולא, מוסיף על ענין ראשון, אבל הכא דכתיב שור ואלא בפירוש ולא מצינו בגמ' ילפותא לגבי עוף, בודאי דוקא קרבנות בבהמה. וגם רבינו הר"מ סובר כן, דכתב וחולש אינו כגוזז, ובגמרא שם מקשינן וחולש אינו כגוזז <היינו לענין בכור> והתניא החולש את הכסף וכו' ואמר ריש לקיש דחייב משום גוזז, והתנא משה בכור לשבת כמו בשבת הוי ליה גוזז הכי נמי גבי בכור, ומתוך שאני כנף דהיינו אורחיה, על כן החלישה הוי גויזה, א"כ אם נאמר דבעוף קדשים שייך גם לאו זה, א"כ בחולש חייב, והאך סתם הר"מ שם וחולש אינו כגוזז, והוא ליה לכתוב חוץ החולש מן העוף חייב דהוי גוזז כמו שכח כאן, אלא ודאי דבעוף לא שייך כלל לאו זה דגיזה, והוא הדין לאו דעבודה דשויס הם, כן נראה לי ברור ואמת. ורבינו הרב המחבר כתב בפירוש בבהמה, ודאי הדין כן בצירור, וזה ברור בס"ד.

[ה] ויהנה כתבנו [בזה הקודמת] דכאן גבי שבת חולש פטור כמבואר בגמ' שם על כן כתב הר"מ כאן רק גוזז, חוץ מעוף, והר"מ כתב בגוזז בין מן החי בין מן המת אף מן השלם חייב, נראה דאף מן המת או מן השלם דוקא גוזז אבל לא חולש. והטורי זהב או"ח סי' של"ו סק"י כתב דהחולש ממנה חייב, דבמתה דרכה בחלישה ותלישתה זו היא גיזה, ומביא כן בשם הירושלמי [שבת פ"ז ה"ב, ג"א ע"א]. ובר"מ לא משמע כן כמו שכחנו, ועיין מהרי"ט אלגזי [פ"ג אות מ' (השינוי)] השיג ג"כ על הט"ו באריכות.

וצריך ר"מ פ"א ה"ה שכח, איזהו מוחק זה המעציר אמר או שיער מעל העור אחר מיחה עד שיחליק פני העור, עכ"ל. אם נימא דחולש אף לאחר מיחה אינו חייב משום גוזז, מייירי בחולש, רק מחמת שמחליק חייב משום ממחק, ואם נאמר דחייב משום גוזז, מ"מ הר"מ אינו מביא, רק כתב מלאכה ממחק אף דחייב משום מלאכה אחרת גם כן, כמו שכחנו כמה פעמים [עיין מלאכה חרישה אות ז'] דהר"ם זכר מלאכה זו דעוסק בה ואינו מביא דחייב משום עוד מלאכה אחרת.

הטווח מעל החי פטור, דאין דרך גויזה בכך, [ר"מ פ"ט ה"ז ד].

[ו] הנוטל לפטרין בין לו בין לחבירו, או שערו או שפתו או זקנו, בכלי הרי זה חולדת גוזז וביד פטור, [ר"מ שם ה"ח]. ולא נתבאר שיעור בצפרנים, נראה דאפילו צפורן אחת חייבה, וכן משמע ממה שכח ה"ט צפורן וכו', וגבי הנוטל אינו מבואר לפטרנים כלל. ושערות כתב הר"מ בה"ט דהשיעור שתי שערות, וכן הוא להדיא בשבת ז"ד ע"ב, אף דבהנאליה יש שיעור אחר כמו שהבאנו לעיל [אות ז']. ואם ליקט לבנות מחוך שחורות חייב אף על שערות אחת. החותך יכלה מגופו אפילו בכלי פטור, כן פסק הר"מ ה"ח, והרב המגיד תמה עליו דמבואר בעירובין ק"ג ע"א דכללי חייב, ע"ש היינו בלחה. ולז"ל, היינו חוטי עור שנחפרדו מעל גופו, ג"כ הוי ליה חולדת גוזז אם נטלם בכלי, [שם ה"ט].

(ב) כ"ה להדיא בספרי שם על הפסוק אשר יולד וגו'. ועיין חולין קל"ז ע"א ובכורות כ"ה ע"א.
(ג) מלשון חירושיו הר"ן שבת ע"ד ע"ב שכח דגבי קדשים נמי יש חילוק בין עוף לבהמה. וכו'. נראה דישנו הלאו גם בעוף (ומנחת סולת).
(ד) וע"ע להלן מלאכת ממחק אות א'
(ה) וכ"כ בא"ר סימן ש"מ.

כשאי צריך לדבר הנגזז

תולש מעורו האדם

תולש בשר

מילה בשבת

גוזז שיער המת

גוזז מחמת משום קוצר

גיזה בעוף קדשים

נוטל ציפורן או שיער

חייב משום קולר, על כן צריך להחייב זה אם צמחה וכל שכן מן השלח שיתחייב משום עוקר דבר מגידולו, וז"ל ע"כ. שוב ראיתי בספר מהרי"ט אלגזי [פ"ג אות מ' (השני)] כתב בפשיטות דממחה אינו חייב משום עוקר וכו', בלא שום טעם, ולענ"ד הוא ליה כחא"ש שכתב, עיין מה שכתבנו למעלה [מלאכת קולר אות ה']. וז"ל.

[ט] עוד ראיתי שם בספר הנ"ל שכתב, דאם חייב משום גזוז שיעורו כמלא הקיט, ואי חייב משום עוקר וכו' היינו קולר וקולר הוא כגורגרת. ודבריו תמוהים בדאוכלין הוא כגורגרת בכל שיעור שבת דילפינן מהואלה, אבל כאן אי מחייב שמים, משום קולר חייב ג"כ כמלא הקיט כמו הולאת דבר זה [עיין למעלה אות ב'], וזה פשוט ודבריו ז"ל.

יג. המלכן

[א] לשון הר"מ פ"ט ה"י, המלכן את הצמר או את הפשתן או את השני וכן וכו', חייב. והנה פורט את השני, נראה דהיה עולה על הדעת דמלכן הוא דבר לכן כמו צמר וכו' ולא דבר הצבוע, על כן נקט שני שהוא צבוע כמו שכתב פ"ח מקדש ה"ג גבי בגדי כהונה, ובכל דבר בכל ענין שייך מלכן.

[ב] והשיעור כדי לטוות חוט ארבע סט כפול [ר"מ כאן]. ושיעור זה מבוחר במשה פרק האורג ק"ה ע"ב, וגם הולאה השיעור ק', כל דברים הנטוים המוילא כדי לטוות חוט כפיט כפול, עיין ר"מ פח"י ה"ג. וזה השיעור הוא צעומד לטוות או בחוט, אבל בגד מבוחר דר"מ כאן ה"א דהמכנס חייב משום מלכן, והשיעור שלשה על שלשה כמו הולאה דבגד דמבוחר דר"מ פח"י ה"ג, כי נלמד מהולאה, וכן כתב הרמב"ן [שבת ק"א ע"א בסד"ה האי מסוכרייתא] הובאו דבריו בהרב המגיד כאן, והר"מ כתב המכנס את הבגד ולא כתב שיעור, אבל ודאי שיעורו כמו בהולאה כמו שכתב הרמב"ן.

[ג] כתב עוד הר"מ ה"א המכנס בגדים הרי הוא מולדת מלכן וחייב, ע"כ. מדבריו אחר"כ שכתב הסוחט וכו' עד שיוציא המים וכו', נראה דסבירא ליה גם גבי מכנס דוקא במים חייב משום מלכן ולא בשום משקה ואפילו ביון, רק במים שייך מולדת דמלכן, ועיין ב"י או"ח סי' ש"ז ד"ה ומ"ש ובגד, ובס' ש"כ [ד"ה חבית] דקדק כן מדברי הר"מ כאן כמו שכתבנו, אך מדברי הר"מ פכ"ז הט"ו שכתב אסור לדחוק בפי האשישה, ולא כתב אשישה מלאה מים, נראה דגם בשאר משקין חייב משום מכנס. ועיין חו"מ שבת פרק שמונה שרשים ק"א ע"א ד"ה האי, ובטור [סי' ש"ט, ש"כ ושל"ד] וראשונים, ואין להאריך במה שהאריכו הם וז"ל [ועיין עוד להלן בזה הבאה].

כתב עוד הר"מ, הסוחט בגד ממים שבו הרי זה מכנס, שהסחיטה מזכיר הכיבוס כמו הגסה צבול. ולענין אם מחייב בסחיטה משום מפרק עיין בראשונים שהאריכו, ומדברי הר"מ לעיל פ"ח גבי מפרק דלא הביא זה, נראה דסבירא ליה דאינו חייב משום מפרק כדעת הרמב"ן שם מוצא בהרב המגיד כאן, ואפשר הטעם דלא שייך פקיד, עיין מה שכתבנו לעיל במלאכת דש [אות ה'], או כיון דלא מעלמא כדעת רש"י קמ"ה ע"א ד"ה פטור, והאריכו הפוסקים [ע"ש אות ו']. ועיין פרי מגדים [בהקדמה לסי' ש"כ בשאל ד"ה ודע] כתב דחייב משום צורר אם אינו רוצה לשחוח המשקים הנסחטים מיד, וגם כתב להסבירים שחייב משום מפרק לצריך למשקים הנסחטים, דוקא אם נבלעו בגידולי קרקע כגון פשתן, כי מפרק אינו אלא בגידולי קרקע אבל לא במשי וכדומה, ואין להאריך בזה עיין ראשונים ואחרונים.

ומסקינן בזה ש"ד ע"ב דבגד שרייתו זה כיבוס וחייב, והר"מ אינו מביא כאן לענין חיוב חטאת, ובפכ"ז ה"ח מביא גבי כר וכסת דלא יתן מים מהאי טעמא, אבל שם איירי באיסורי דרבנן, ולמה לא הביאו כאן לענין חיוב חטאת, וז"ל. ובאחזה ענין אמרינן שם שרייתו זה כיבוס, עיין טור ושו"ע סי' ש"ז [סעיף ט' י'], ואין כאן מקומו להאריך.

[ד] וכתב עוד הר"מ כאן, ואין סחיטה בשיעור. והוא בשבת קכ"ח ע"ב גבי אם היטה צריכה לשמן מביאה בשערה, ומקשה הש"ס חיפוק ליה משום סחיטה, רבה ורז יוסף דלמרי תרומיהו אין סחיטה בשיעור, רז אשי אמר אפילו חימא יש סחיטה וכו', ופוסק דבינו כרבה וכרז יוסף, דאין ספק של רז אשי מוילא מדי ודאי של רבה ורז יוסף. אבל חימה לי כיון דלדעת הר"מ סחיטה היא כיבוס, ובשיעור ודאי חייב משום מכנס, ומשנה מפורשת היא שם בזה שם ז"ג ע"ב, וכולי עלמא סבירי [שם ז"ד ע"א] דהבגד והשק מכנסו, מבוחר דבר כיבוס הוא, וכל הפלפול שם על עור כמו שכתבנו להלן בס"ד, אבל שק לכולי עלמא דבר כיבוס הוא, ושק עיין פירש"י שם ז"ג ע"ב דהוא נושא של

שיעור קולר בגזוז

בבגד צבוע

שיעורו

כבוס בשאר חשקין

סוחט בגד משום מפרק ובורר

שריית בגד

סחיטה וכיבוס בשיעור

עזים, וזה הוא שיעור, וזה לשון הר"מ פ"א מכלים ה"ב השק הוא חוטי שיער, א"כ כיון דשק דבר כיבוס הוא, (ו)למה [אין סחיטה בשיעור], הא הוא ליה כמו בגד לענין כיבוס. והנה הא דרבה ורז יוסף דסבירי אין סחיטה, אפשר לומר דסבירי להו דבשאר משקין לא שייך מלכן ובפרט בשמן, וסחיטה בשאר משקין אסור משום מפרק, שפיר אין סחיטה בשיעור כפירש"י בסוגיא שם שהוא קשה ואינו בולע, ולא שייך כלל מפרק, אבל לדעת הר"מ דהיו מלכן, ואפילו אם נאמר דהר"מ ג"כ סבירי דבשאר משקין לא שייך מלכן כמו שכתבנו לעיל [באות הקודמת], עכ"פ במים ודאי חייב משום מלכן וכאן מיירי במים, והיחך פסק דאין סחיטה הא דבר כיבוס הוא כמו שכתבנו. הכלל כיון דשק דבר כיבוס הוא, ודאי שיה שיעור לבגד, ואינו יודע שום חילוק, וזע"ג. ומוכח ג"כ דהר"מ סבירא ליה דשייך ליבוס בכל משקים כמו שכתב הכסף משנה כאן, דאם יש חילוק אין ראיה מרבה ורז יוסף, דמיירי בשאר משקין, אלא סבירא ליה דשום הם. א"כ אינו יודע הטעם דלא יהיה ליבוס בשיעור, הא שיעור דבר כיבוס הוא כמבואר ופסק הר"מ פ"ח ממעשה הקרבנות ה"ב, והיא קושיא גדולה לענ"ד. הכלל דדין זה דאין כיבוס בשיעור הוא תמוה מש"ס דזבחים. ולדברי הרמב"ן הנ"ל מוצא בהרב המגיד כאן, דסחיטה בבגדים אינו חייב משום מפרק רק משום מלכן, על כרחך קושיא הש"ס בשבת שם גבי שמן חיפוק ליה משום סחיטה היינו משום מלכן, וס"ל דגבי שמן שייך גם כן ליבוס, ומאי מתרץ אין סחיטה בשיעור, הא בשיעור שייך כיבוס כמשנה מפורשת הנ"ל, וזע"ג.

כתב עוד הר"מ כאן, ואין סחיטה צבור. נראה ג"כ דלא שייך כיבוס צבור, וסתם הדבר דכלל ענין לא שייך סחיטה צבור, והרב המגיד והכסף משנה והלחם משנה לא הרשימו מקור הדין, ובאמת הדברים תמוהין, דהא מסקינן זבחים פרק דם חטאת ז"ד [ע"א] דנעורות הרכין שייך כביסה, וכן פסק הר"מ פ"ח ממעשה הקרבנות ה"ב דנעורות הרכין צריך כיבוס, ע"ש, א"כ איך סתם כאן אין סחיטה צבורות, והוא ליה לכתוב אין סחיטה צבורות הקשין אבל ברכין ודאי חייב, ע"ש בגמ' [עמוד ב'], רק דלא אמרינן שרייתו זהו כיבוס צבורות, אבל כיבוס שייך צבור הך, אך כאן דסתם הדברים תמוה מאד דברכין ודאי חייב, וזה צבור שם בגמ'. גם קשה דבפרק כ"ב ה"ח כתב הר"מ דמנעל וסגול מותר לשכשכו ואסור לכבסו, ולא חילק גם כאן בין רכין לקשין. ובאמת בזבחים שם מבוחר הא דכיבוס היינו ברכין ולא בקשין, ומ"מ לא היה כיבוס אלא רב דסבירא כחאריס דגם עור קשה טעון כיבוס כדם חטאת, ובמסקנא דדריש רבא דמנעל כיבוס אסור היינו בקשין, כי ברכין לא היה טעון מעיקרא כי הוא צעמא סבירא ליה דברכין שייך כיבוס אליבא דכולי עלמא, אך עתה מיירי בקשין ובמסקנא סבירא ליה כחאריס, וקשה הא הר"מ פ"ח ממעשה הקרבנות ה"ב פוסק כרבנן ולא כחאריס דצבור קשה אין טעון כיבוס, א"כ איך פסק שם הר"מ דמנעל אין מכנסין, ולא חילק דבקשה מותר לכבס כרבנן. אך זה אפשר ליישב, דאפשר ממסקנא דרבא דאף בקשין, הוא רק מדרבנן דגזרינן אטו רכין, אף שבתחילה היה סבירי דלרבנן מותר, מ"מ לפי המסקנא סבירי דאסור מדרבנן. אך הקושיא הראשונה תמוהה, דודאי ברכין הוא חייב חטאת, ואין סתם דבינו כאן ושם במעשה הקרבנות פוסק דרכין טעון כיבוס והיו דבר כיבוס, ועיין בסוגיא דדברי רבינו תמוהים מאד. וגם בפכ"ז מאיסורי דרבנן מיירי, וכתב דאסור לכבס מנעל, ובאמת ברכין חייב חטאת, וז"ל. ועיין ברש"י קמ"ב ע"ב במשנה פירש דהלכה דברכין שייך כיבוס, ונלחם משנה ה"ל מעשה הקרבנות שם.

ולחומר הנושא ראיתי לומר דודאי סבירי דהר"מ דיש כיבוס בשיעור וצבור הך דמבוחר בדיא, אך דעתו דסחיטה דכתב דהוא צריך הכיבוס כמו הגסה לבישול, זה לא שייך צבור וציעור, אך מנא ליה. והנה בשיעור כיון דהם אמרו היינו רבה ורז יוסף אין סחיטה, אפשר לומר כן, אבל צבור מאין ילא לו כן, וגם אין הסבירא נותנת במיד דשייך כיבוס דלא תהיה הסחיטה כיבוס, כי ידוע דע"י הסחיטה מתכנסת ביזת, וז"ל ע"ב.

ולפי מה שביארנו דחייב משום כיבוס בשק וצבור, ודאי השיעור כמו לענין הולאה, השק ארבעה על ארבעה העור חמשה על חמשה כמבואר דר"מ פח"י ה"ג, כמו שכתב הרמב"ן כאן לענין בגד [הובא למעלה אות ב'], וזה צבור. שוב ראיתי בחיי אדם [הל' שבת כלל כ"ב בנשמת אדם סק"ד] דהעורר במה שכתבנו צבור, ולא עיינתי בדבריו. עכ"פ כיבוס שייך ודאי בשיעור וצבור הך, והשיעור כמו בהולאה השק ארבעה על ארבעה וצבור חמשה על חמשה. ונראה דאם כיבוס בשבת עור הך שניתן עליו דם חטאת אפילו כל שהוא היינו מקום הדם, חייב משום שבת, כיון דנחשב כיבוס לענין המלוה. וכן צבור שיש צרעת והיא כגריס, עיין [ריש] פ"ב ופ"ג מטומאת צרעת, אם כיבוס הנגע בשבת אף שאין בו שיעור חמשה על חמשה כיון דנחשב כיבוס לענין זה הוא כיבוס לענין שבת, וסבירא כוז נמלא כמה פעמים בספרי האחרונים ובחז"ל זה כמה

סחיטה וכיבוס בשיעור

שיעורו בבור ושיעור

פעמים [עין לעיל מלאכת זורע אות ו']. ועין פרי מגדים סי' ש"כ [במשננות סקי"ז ובאשל סקי"ג] כתב בפשיטות דאין כינוס נשיער, והוא תמוה כמו שכתבנו דכינוס בודאי יש.

והנה לא ביארו רז"ל שיעור רך וקשה גבי עור, נראה דתליא אס הוא אלל בני אדם רך או קשה. ועין זכאים שם דאף עור קשה שהיה בו נגע הוי ליה בר כינוס כיון דפרחה בו זרעת חילחולי מחלחל, א"כ נפרת בו נגע הוי ליה רך. ועין בר"מ פ"ג מטומאת זרעת ה"א כתב דכלי העור בין קשה בין רך, והכסף משנה לא הראה מקומו, והוא כאן בזכאים דאף קשה כיון דפרחה הוי ליה רך. ונראה דוקא במקום הנגע קצת סמוך לו הוי ליה רך, דהכינוס היה שם, אבל שאר העיר אינו מוכח, אפשר אס הוא קשה לא אמרינן דחלחולי וכו', ונפקא מינה לענין שבת. גם נראה פשוט דאף בענין שאינם מטמאים בנגעים כגון נזעים וכדומה, מ"מ הוי ליה רך, דזה לא תליא בענין הדין אס מטמא או לאו, רק זה סובר רמ"א מדד הסביר אס פרחה וכו' חלחולי מחלחלי. ונראה עכ"פ דדוקא במראות נגעים על פי המורה, אבל מראה כהה מהמראות, עין ר"מ [שם פ"ב ה"א], לא שייך חלחולי וכו' דלא הוי זרעת כלל. גם נראה אס נרפא הנגע אפשר דיכול להתקשות, דדוקא בעור שהנגע בו הוי ליה רך, וז"ע בזה. גם לשון הר"מ המכנס את הכנדים, נראה דאין שק ועור בכלל, כי הם אינם בכלל בגד כידוע כמה פעמים, וז"ע.

רד וקשה
בעור.
גדרו

יד. המנפץ

[א] לשון הר"מ פ"ט ה"ב, המנפץ את הנמר או את הפשתן או את השני וכיוצא בהן חייב, והשיעור כדי לטוות חוט ארכו ארבעה טפחים >היינו כדי הסיוט כפול<, והמנפץ את הגידין וכו' הרי זה חולדת מנפץ. וזה מבואר במשנה ק"ה ע"כ במנפץ שיעורו כמלא וכו', ובפרק כלל גדול ע"ג ע"א במשנה מבואר דמנפץ הוא אכ. אך במשנה מבואר הגוון את הנמר והמלננו והמנפלו, נראה דקאי על נמר. אך אין חילוק, כמו מלנן, בכל דבר דשייך ניפון הוי ליה מנפץ, וגם גידין מבואר בירושלמי דהוי ליה חולדת מנפץ.

וביש"ם ע"ג ע"כ תנא הדש והמנפץ כולם מלאכה אחת הם, ופירש רש"י מנפץ פשתן בגבעולין והוא ממלאכה דש, על כרחך נריך לומר דמנפץ דכאן אינו כמו מנפץ פשתן בגבעולין, דשם הוא משום דש וכאן משום מנפץ, ועין רש"י שם גבי מנפץ. והר"מ פ"ח גבי דש ומפרק אינו מביא מנפץ הפשתן וכן לא הביא המנפץ. וכן הוא בסמ"ג [לחין ס"ה מלאכה מנפץ] דמנפץ דכאן אינו כמו מנפץ דש, דשם מוילא הפשתן מהגבעולין והוי דש. ועין בספר חיי אדם [הל' שבת כלל כ"ג] דעתו דעל מנפץ דש חייב משום דש ומשום מנפץ, ומנפץ כאן היינו שסורק נמר או פשתן או שאר דברים, ומנפץ גידין שחובט על הגידין עד שעושה כחוטין לטוות, ע"ש.

שיעורו
ובמה
שייך

מנפץ
פשתן
חשבו
דש

טו. הצובע

[א] לשון הר"מ פ"ט ה"ג, הצובע חוט שארכו ארבעה טפחים או דבר שאפשר לטוות ממנו חוט כזה חייב. והוא ממשנה ק"ה ע"כ הצובע כמלא הסיוט כפול, וזה השיעור בהולאה ג"כ. ונראה בצובע בגד או עור, כשיעורו להולאה כך הוא השיעור בצובע, כמו שכתב הרמב"ן במלנן שהנחתי לעיל [במלאכה מלנן אות ב'], ומלנן ולצובע נשנו במשנה כאחד, וזה פשוט.

[ב] וכתב עוד הר"מ כאן, ואין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים, אבל צבע שאינו מתקיים כלל כגון שהעביר סרק או שער על גבי צרול או נחושת וצבעו פטור, שהרי אתה מעבירו לשעמו ואינו צובע כלום, וכל שאין מלאכתו מתקיימת בשבת פטור, עכ"ל. וכתב הרב המגיד דזה נלמד מדין הכותב בפ"א ה"ט שאינו אלא בדבר המתקיים על דבר המתקיים, ובמשנה ק"ה ע"כ זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב, עכ"ל. והנה נדין הכותב נראה שאין הכתב מתקיים מעצמו אפילו בלא מעשה ידיה, כמו שכתב בפ"א כגון משקה ומי פירות או על עלי יקוץ וכו', דהכתב אינו עומד כלל אף אס לא נמחק, דאין סביר לומר דעל ידי מחיקה לא יעמוד, הא על ידי מחיקה אפילו בדיו יכול למהוק, ואין סביר לומר דבדיו יהיה רישומו ניכר אס יהיה נמחק, רק זה מדד הסביר אס יוכל לעמוד בלא מעשה הוי מתקיים, אך אס נמחק מעצמו בלא מעשה לא הוי מתקיים, א"כ כאן נמי. וכן משמע מלשון הר"מ שכתב אינו מתקיים כלל, בחינת כלי"ל נראה דהיינו בנמחק בעצמו ואינו עומד כלל. ומה שכתב אכ"כ שהרי אתה מעבירו, חיצת את"ה שכתב לנוכח משמע דע"י מעשה שלו מעבירו, אפשר אשיגרת לשון הוא, כי אין זו סביר

שיעורו

שיעורו
מתקיים

(ג) כמבואר בר"מ שם פ"ב ה"ה.

(ד) כן יליף הסמ"ג הנזכר להלן מירושלמי כאן ה"ב, ועין במגיד משנה ובחי' אדם הל' שבת כלל כ"ג.

כלל, כיון דיכול להתקיים הוי ליה מלאכתו מתקיימת אף אס ע"י מעשה יכולה המלאכה להתקלקל, כי הרבה דברים כגון צוה וחופר וכדומה ע"י מעשה אדם אינו מתקיים ולא חמלא מלאכה המתקיימת, אלא ברור דדוקא אס מעצמו אינו מתקיים כמו כותב נמחק או על עלה וכו', כן נראה ברור.

ג נראה לי דודאי אף צרול ונחושת יכולים לצבוע שיהא עומד הצבע, רק הר"מ נקט אותם השני צבעים סרק ושער, דידועים היו אללו דאינו עומד על צרול ונחושת, <אף שכתב"ך כתיב ומשוח בשער [ירמיה כ"ב, ד'] ופי' במיני צבעונים, מ"מ אפשר יש איה מין צבע דנקרא שער>.

[ג] וכתב הר"מ לקמן פכ"ז הכ"ג, הצובע מאבות מלאכות לפיכך אסור לאשה להעביר סרק על פניה מפני שהיא כלוצעת. מבואר דסרק על פניה הוא רק דרנן, כי בכל הפרקים ההם כותב רק אסורי דרנן השייכים לכל מלאכה. ובשבת ז"ה ע"א מבואר בצרייתא גודלת כוחלת ופוקסת לעצמה פטורה ולחצרתה חייבת, וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת. ולשון מפני שצובעת נראה דהוא צובע ממש ומי, אך הר"מ סובר דרבי אליעזר אומר כך משמע דרנן פליגי עליו, וגם מבואר בצרייתא בשם רבי שמעון בן אלעזר דגודלת כוחלת פוקסת לאחרים חייבת, ובמשנה ז"ד ע"כ פליגי רבנן דאינו אלא משום שבות, ואס כן רבי שמעון בן אלעזר אומר כן משום רבי אליעזר, והלכה כרבנן. ומ"מ טעמא בעי אמאי אינו חייב משום צובע, ולומר דהוי ליה צבע שאינו מתקיים על כן פטור, הא בודאי מתקיים זמן מה דמתקשטת בו, וכי נריך בשבת שיהא מתקיים לעולם, ודאי כיון שמתקיים זמן מה הוי ליה מתקיים בשבת. וראיתי בסמ"ג [לחין ס"ה] במלאכת צובע מביא ירושלמי [שבת פ"י ה"ו] הפוקסת חייבת משום צובע, פירוש כמין צלק מדצקת בפניה וכשטולתו מאדים, וגרסינן נמי בפרק המצניע אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת. נראה מדבריו דמעברת סרק חייבת, כי מסיים בכל אלו לא מצינו חיוב אלא כשאדם חפץ באותה צביעה, ע"ש ותראה. והנה מבואר במשנה הנ"ל פוקסת, ופירש רש"י בפירוש אחרון כגון צלק וכו' היינו כהירושלמי, ובגמרא שם לא מחייב משום צובע רק משום טווה או צוה, וגם רבי אליעזר סובר כן, ורבנן סביר דרק משום שבות, ואין הירושלמי תחת ידי. והר"מ פכ"ז הכ"ו גבי פוקסת נראה דסבירא ליה כפירוש הראשון, עין בהרב המגיד, ויש לעין, עין במועד קטן ט' ע"כ בתוס' ד"ה פוקסת. עכ"פ אין מובן לי הטעם אס מעברת סרק או צלק ומאדים מאי טעמא לא מחייב משום צובע להר"מ, עין צ"י סוף סי' ש"ג [ד"ה ומ"ש ולא לכחול] שכתב ג"כ (כ) [נ] דעת הסמ"ג דמעברת סרק חייבת חטאת, וטעם הר"מ אין מובן לי. ומטעם דבר שאינו מתקיים לא נהירא, דאיה זמן ניתן דיש ג"כ דיו שאינו מתקיים זמן הרבה, ולומר שאין דרכה צכך, הא האשה דרכה צכך, עין (צ"י) [ש"ע] סי' ש"ג במג"א סקי"ט. שוב ראיתי בחי' אדם [הל' שבת כלל כ"ד] נשמת אדם סקי"א] האריך לכחוב טעם הר"מ משום דבר שאינו מתקיים, וז"ע.

[ד] ומבואר בשבת ע"ה ע"א שחט משום מאי מחייב, רב אמר משום צובע, ומסקינן אף משום צובע, אמר רב אימא מילחא דלא לימו דרי בתראי וליחבו, צובע במאי ניחא ליה, ניחא דליחבוס בית השחיטה דמא כי היכי דליחבוש אינשי ולימו ליחבו. והנה למה ליחבו, אף דלא ניחא ליה והוי ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה, הא ר' יהודה סובר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, וגם רב סובר כן, עין בהרב המגיד פ"א ה"ו כיון דסבירא ליה [כ"ב ע"א] דבר שאינו מתכוין חייב הוא הדין מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכי מאן דסבר כר' שמעון ולא כר' יהודה ליחבו עליו, ובכמה ענינים ידוע דר' יהודה סובר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב ור' שמעון פטור, ולמה ליחבו דרי בתראי אמאן דסובר כר' יהודה. ומלאכה בספר אור יקרות פרשת לך מקשה קושיא זו. ובספר חיי אדם [שם] כתב דהחובא הוא שאין דרך צביעה צכך, על כן אמר כי היכי וכו'.

וצריך בהרב המגיד פ"א ה"א, כתב דהר"מ לא פסק כרב, ואינו מוכרת, אף דכתב דהשוחט וכו' נוטל נשמה, מ"מ אפשר משום צובע ג"כ, ודרכו של הר"מ שלא להביא רק מה שעוסק בה. אך מ"מ נראה דאינו פוסק כן דהיה ליה להביא כאן החילוק בין שוחט למכור או לעצמו, והנה אף דהלכה כרב לגבי שמואל פוסק דלא כרב, ועין בחי' אדם דהוי ליה דבר שאינו מתקיים, וז"ע כמו שכתבנו למעלה [נאות הקודמת]. ואפשר לומר, דאין צביעה באוכלין עין צ"י סוף סי' ש"כ בשם הרבה ראשונים, ועל זה דאין צביעה באוכלין מביא שם הדרכי משה ראה ברורה מנותנין ביצה במסננת של חרדל אע"פ שעושה מראה עי"ש, דעת הר"מ ג"כ כך היא.

(א) לכאורה כוונת הר"מ "מעבירו לשעתו" שצובע לשעה, וצ"ע ד' המנ"ח (הגר"י גולדשמיט שליט"א).

(ב) אין ראיה מנותנין ביצה לחרדל כמ"ש הרמ"א בד"מ, דחלבון ביצה אינו ממין הצובעין כלל. וגם הרמ"א לא כתב אלא קצת ראיה (נשמת אדם הל' שבת כלל כ"ד סק"ג).

ברוך
ותחשת

מטעם
סרק על
פניה

מתקיים
זמן
חסריים

השוחט

באכילין

[ה] וכתב עוד הר"מ כאן הי"ד, העושה עין הזבע הרי זה תולדת זובע וחייב, כגון שנתן קנקנאם וכו'. והנה מה שכתב הרב המגיד דרבינו מפרש הסוגיא בשבת י"ח ע"א גבי מאן חנא דנחית מים לדיו היינו משום זובע, הסוגיא אינה עולה בזה כמו שכתב הרב המגיד עלמנו דהוא דחוק והסוגיא שם מייירי מלש, אך דרבינו של רבינו הסכים הרב המגיד לדבריו, והראב"ד אינו סובר כן עיין במגיד משנה. והשיעור של עושה עין הזבע כתב הר"מ כדי לזכור בו חוט ארוך ארבעה טפחים, ועיין פמ"י ה"ח גבי הולאה דאם מוציא סממנים שרויים כדי לזכור דוגמא לאירא, והוא שיעור קטן מאד, והמוציא סממנים שאינם שרויים כדי לזכור בהם בגד קטן כסכה, והיינו שאין אדם טורח לשנות כדי דוגמא, ולכאורה כאן כיון דטרח אפשר בשיעור קטן יתחייב, וז"ע ואי"ה יבואר עוד.

עושה עין הזבע

שיעור

מוז. הטווה

[א] לשון הר"מ פ"ט הט"ו, הטווה אורך ארבעה טפחים מכל דבר הטווה חייב, אחד הטווה את האמר או את הפשתן וכו' וכן כל כיוצא בהם, העושה את הלבד הרי זה תולדת טווה וחייב בשיעור זה. ושיעור זה דטווה מבואר במשנה פרק האורג ק"ה ע"ב. ומבואר בר"מ קודם לזה בהל' ז' דהטווה אמר מן המי פטור שאין דרך טווה בכך. ועיין בספר חיי אדם [הל' שבת כלל כ"ה ס"א] דאין חילוק בין טווה בכלי או טווה ביד. וגם מביא בשם הרוקח [סי' ע"א] מהירושלמי דהשחר חייב ג"כ משום טווה.

שיעור וגדר

ועל דין זה דעושה לבד חייב משום טווה כתב הראב"ד, אינו מכיר בזה טווה וכו' ונותן מוך על מוך וכו' ונעשה הלבד. והוא כתב דהוי כמגנן תולדת בונה, והשיעור אינו יודע. ואולי באורך וברוחב כאותם קליעות שעושים בנות העניים על מנחיהם, עכ"ל. והספק הוא, דבונה חייב בכל שהוא [פ"י הי"ב], והמגנן אף שהוא תולדת בונה נריך כגרוגרת [שם הי"ג] כשיעור הולאה באוכלין, א"כ הכא נמי דהוי תולדת בונה נריך שיעור כשיעור להולאה. ולא מלאמי כעם שיעור זה, והיא סברה הראב"ד בעצמו דשיעור זה חשוב להולאה, הכי נמי גבי לבד דהוא משום בונה, חייב בשיעור זה. ועיין בספר חיי אדם [שם נגשמת אדם סק"א] שהקשה על הר"מ, הא בכלאים פ"ט מ"ט מבואר דהלכדים אסורים מפני שהם שועים, מבואר דאינו טווי, ועיין ר"מ פ"י מכלאים ה"ב מבואר להדיא דלכדים אינם טווי רק שוע, עי"ש בכסף משנה. ולי לא קשה, דודאי במקום שצריך טווי לא הוי טווי, אך כאן כתב דהוי תולדת טווה, וידוע דאם דומה קצת לאז הוי תולדה עיין פ"ו [ה"ה], הכא נמי הוי ליה כעין טווה כמו מגנן מבונה וכדומה, אבל בכלאים שצריך טווה מגזירת הכתוב, ודאי לא הוי טווי, וזה פשוט.

עושה לבד

ואפשר דטווה חוט מאמר ופשתן דהוי כלאים, חייב בכל שהוא כיון דחשוב לענין כלאים, וסברה זו מבוארת באחרונים כמה פעמים, ויש לחלק ובאמי רק לעורריו.

שיעור בכלאים

יז. העושה שני בתי נירין

[א] העושה שני בתי נירין הוי אב, והעושה נפה הרי זה תולדת עושה נירין, [ר"מ פ"ט הט"ו]. ועיין חוספות יו"ט פרק כלל גדול מ"ב מה שפירש בזה, ועיין דבריו פרק האורג מ"ב. והחוט ע"ג ע"א במשנה זו ד"ה העושה, דקדקו למה נקט השיעור היינו ב' בתי נירין טפי מבשר, ועל עוד איזה מלאכות דקדקו זה, ויבואר לקמן בס"ד. וראיתי בספר מגן אבות לה"ה ר' מרדכי בנעט [במלאכות ד"ה והמיסין] כתב, דלקמן [ע"ד ע"א] אמרין חצי שיעור אסור מן התורה, וזה כל כמה דאינו מבואר השיעור במשנה, אבל כאן דמבואר שני וכן כל הנהו דמבואר השיעור במשנה, קים להו לחז"ל דנפחות מזה אין שם מלאכה כלל ולא שייך חצי שיעור ומותר מן התורה.

שיעור חצי

יח. המיפך

[א] לשון הר"מ פ"ט הל' י"ח—י"ח, דרך האורגין שמוחמין החוטים וכו', ומתחת החוטים וכו' נקרא מיפך והוא אב, והשזנע על החוטים הרי זה תולדת מיפך, והשיעור משימךן רוחב שמי אלבעות. והנה במשנה ק"ה ע"ב מבואר, המלגן והמנפץ והזנע והטווה כמלא רוחב הקיט כפול, וכתב הר"מ בכל אלו השיעור הזה, ובאורג מבואר במשנה כמלא הקיט, היינו חצי, אבל מיפך לא נזכר במשנה כלל השיעור, והר"מ (לא) משה מיפך לאורג כי הוא תחילת אריגה על כן די כמלא הקיט, היינו שמי אלבעות. ולכאורה כיון דמלא הקיט היינו שמי אלבעות וקיט כפול הוי ארבע אלבעות, אם כן איך כתב הר"מ בכל הנהו ארבעה טפחים. ועיין בהגהות סמ"ג [לארין ס"ה מלאכת טווה]

שיעור

ג) עיין לעיל מלאכות לש אות א' ואופה אות א'.

ד) ועי' לעיל מלאכת זריעה אות ד'.

ה) ע"ע להלן מלאכות אורג ופוצע.

שעמד בזה, ועיין בציאור רש"ל סוף הסמ"ג [בסוף מלאכת הזנע] מה שכתב בזה ליישב, ועי"ש. ונענין זה דהמיפך והשזנע, עיין לחם משנה כאן הט"ו שכתב דנראה דרש"י ור"מ חלוקים בפירושו, ועי"ש.

יט. האורג

[א] לשון הר"מ פ"ט [הל' י"ח וי"ט], האורג שני חוטים, בין שארגן בתחילה בין שהיה מקלע הבגד וכו' שיעורו שני חוטים ונריך שיהא רוחב שמי אלבעות. וכל זה מבואר במשנה וגמרא [ק"ה ע"א וע"ב]. וכבר כתבתי [לעיל במלאכת העושה שני בתי נירין] בשם ספר מגן אבות, דמבואר [במשנה ע"ג ע"א] שני חוטים ופחות מזה לא הוי מלאכה כלל ולא הוי חצי שיעור שאסור מן התורה, אך בפחות משיעור הקיט הוי ליה חצי שיעור ואסור מן התורה. ואם ארג חוט אחד והשלים להבגד חייב, וזה מבואר ג"כ בגמ' ק"ד ע"ב, להשלים שאני. ארג בשפת היריעה שני חוטים ברוחב שלשה בתי נירין חייב, הא למה זה דומה וכו' [ר"מ שם], וגם זה מבואר בגמ' ק"ה ע"א. המדקדק החוטים הרי זה תולדת אורג, הקולע הנימין הרי זה תולדת אורג ושיעורו כשמי אלבעות ג"כ כמו אורג, והרב המגיד לא הרשים איזה מקומו, ועיין שם ס"ד ע"א ומוציא ג"כ בחוס' ז"ד ע"ב ד"ה וכו' דרך, דנימין הוי אריגה. ועי"ש בחוס' שכתבו דבשיעור, היינו במחוצר בראש, לא שייך אריגה, רק בחלוש שייך אריגה, וגם שיעור עומד לסתירה, היינו ג"כ שיעור המחוצר לראש. ועיין מגן אברהם סי' ש"ג סק"כ כתב ג"כ כן.

כ. הפוצע שני חוטים

[א] הפוצע שני חוטים חייב, ונזע הוא המפריד את הארוג וכו' והוא שלא יתכוין לקלקל אלא לתקן, [ר"מ פ"ט ה"כ]. והנה שני חוטים מבואר ג"כ במשנה ע"ג ע"א, וכבר כתבתי [לעיל במלאכת העושה שני בתי נירין והאורג] דשני חוטים דוקא, וחוט אחד לא נאסר משום חצי שיעור. ולא נתבאר השיעור בר"מ אם כמלא הקיט כפול או רוחב הקיט, כמו שפירש לעיל בכמה מלאכות, וז"ע. והראב"ד כתב על הר"מ בפרוד הארוג הוי ליה קורע על מנת לתפור, ועיין בהרב המגיד מחלק בזה.

גדרו ושיעורו

והסותר את הקליעה על מנת לתקן הרי זה תולדת בוצע, ושיעורו כשיעור הבוצע, כן הוא לשון הר"מ, והיינו שני חוטים כמו שכתב גבי בוצע. ועיין בספר חיי אדם [הל' שבת כלל כ"ה נגשמת אדם סק"ב] כתב, דמגן אברהם סי' תקי"ד סק"ח דכתב דאסור לסחור קליעת הפתילה, כוונתו ג"כ משום בוצע ולא משום סחירת בתי עי"ש.

טווח קליעה

ועיין שבת ע"ד ע"ב האי מאן דעבד חלתא, ופירש רש"י כוורת של קנים, חייב אחת עשרה חטאות, וחשיב שם רש"י מיפך ואורג ועושה שני בתי נירין, הנה מבואר דאף בקנים שייך מלאכות אלו.

כא. הקושר

[א] לשון הר"מ פ"י ה"א, הקושר קשר של קיימא והוא מעשה אומן חייב חטאת. ותרתי בעיני לחיוב, אבל בחדא כגון מעשה אומן ואינו של קיימא או קשר קיימא ואינו מעשה אומן פטור, עיין ר"מ [שם ובהל' ב']. והרבה חולקים וסוברים דעיקר חליי בקשר של קיימא, אם הוא של קיימא חייב בכל ענין, ואם אינו של קיימא פטור בכל ענין, עיין טור ושו"ע סי' ש"ז ס"א דיעות אלו. גם מבואר שם איזה נקרא קשר של קיימא.

קשר חטאת

ועיין חוס' עירובין ז"ז ע"א ד"ה אביי, ותוס' מנחות ל"ה ע"ב ד"ה משעת, הקשו לדעת רבינו אליהו שחפלין נריך לקשור בכל יום, האין אמרין שם בעירובין דלרבי יהודה חדשות, היינו שאינן מקושרין, אסור להכניסן בשבת כיון דלרביים קשירה, ולמה לא יקשור הא הוי קשר שאינו של קיימא דנריך להחיר בכל יום. ולכאורה להרי"ף [שבת מ"א ע"ב מדפי הרי"ף] והר"מ דנריך מעשה אומן, א"כ קשה אף אם אין נריך לקשור בכל יום יעשה קשר של הדיוט ולא מעשה אומן, ואי משום איסור דרנן, הא אין דבר של שבות עומד במקום בזיון כתבי הקודש, עיין ר"י ריש פרק כל כתיבי [ד"ה ומדחנן], ואין כאן מקומו. אך עיין ר"מ הל' חפלין פ"ג ה"א דסבירא ליה כדעת רש"י [עירובין שם ד"ה הלכה] דקשר של חפלין הלכה למשה מסיני היינו כעין דל"ת ויו"ד, לא כהחוס' [שם ד"ה קשר], א"כ הוי ליה קשר אומן.

קשר חטאת

ועיין בהגהות מרדכי ריש חולין דראית ר"ת אינה ראיא. דאע"ג דלאי קשר הוא אסור לקשורו בשבת דרחמנא קריה קשר עי"ש (מנחת סולת). ועיין לעיל מלאכת זריעה אות ד'.

בתפריין

א) וכן חירין בהגהות מרדכי ריש חולין דראית ר"ת אינה ראיא. דאע"ג דלאי קשר הוא אסור לקשורו בשבת דרחמנא קריה קשר עי"ש (מנחת סולת). ועיין לעיל מלאכת זריעה אות ד'.

התפילין, הא' נהי דענינה לא הוי קשירה מ"מ כיון דלגבי תפילין הוי ליה קשירה הכי נמי לענין שבת דענינה וז' דתפילין, אך בנחת כיון דענינה לאו קשירה היא, ובתפילין אין צריך קשירה כלל, לא שייך דהוי קשירה לענין תפילין, דאין צריך קשירה כלל, אבל אם בתפילין צריך קשירה, א"כ הוי ליה קשירה לענין תפילין, א"כ אף לענין שבת ג"כ אף דליתו של קיימא, וזה פשוט. ומ"מ ז"ע דהרי ענינה נמי קשירה היא, דאם לא כן אף יוצא בתפילין, על כרחך דהוי קשירה.

[ב] וצריך שבת פרק רבי אליעזר דמילה קל"א ע"א, אף דרבי אליעזר סובר מכשירי מילה דוחה שבת, ושזין שאם ציץ טליתו בשבת חייב, והטעם שיכול להפקיר ואינו צריך לחילול שבת. והנה החילול שבת צריכה היינו הקשירה דקשר עליון מן המורה או שאר הקשרים, עשה עכ"פ קשר והקושר חייב, הא בלאו הכי, למה היה צריך חילול שבת, הוה ליה לעשות על מנת להמיר דלא יהיה קשר של קיימא, וגם לא הוה ליה לעשות מעשה אומן, ואם עשה מעשה אומן וגם של קיימא חילל שבת בחנם, ולמה צריך הטעם דכידו להפקיר. ולפי דברי טעם המלך שכתבנו [בנחת הקודמת] נוחא, דמיירי שעשה קשר שאינו של קיימא, ומ"מ חילל שבת כיון דהוי קשר לענין ציצית הוי ליה קשר לענין שבת, וחייב משום דכידו וכו'. והנה בזהו קשר העליון של תורה, והוא קשר שאר הקשרים שהם מדרבנן בקשר שאינו אומן או שאינו של קיימא, ז"ע אם שייך לומר כיון דהוי קשר לענין ציצית היינו מדרבנן יהיה קשר לשבת, ודבר זה ז"ע בכמה מקומות.

ואפשר לומר אם ציץ טליתו חייב משום מכה בפטיש, דקודם לא היה רשאי ללבוש הבגד ועתה נגמר ורשאי ללבוש, הוי ליה מכה בפטיש דהוא גמר מלאכה. וכן צמיחה בשבת מבוחר בספר מגן אבות [מלאכה מכה בפטיש] דהוי מכה בפטיש, ועיין מה שכתבנו לקמן [מלאכה מכה בפטיש אות ג'] בס"ד. אך מחמת מכה בפטיש אינו חייב עד שיעשה כל הארבע ציציות דלא ראי ללבוש הבגד, אבל ציצית ראשונה שניה או שלישית אין ראי ללבוש הבגד, אבל מחמת קושר חייב אף בנחת. וראיתי בפרי מגדים סי' שצ"ז בשאל סק"ו הקשה אמאי אם אין לו בגד אחר לא יעשה בשבת ציצית ויקשור על מנת להמיר יוצא בה בשבת. ולפי מה שכתבנו חייב משי טעמים, כמו שכתב הטעם המלך מיגו וכו', וגם משום מכה בפטיש וכו'.

ונראה לומר, אם עשה ציצית בשבת בנגדו אחת ושתיים ושלוש קשר של קיימא דהחיוב משום קושר, אותו הטלית והציצית כשרים אחר כך, ולא אמרינן כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, כמו שכתב מהרי"ט [שו"ת ח"א סי' ס"ט] אף אי לא מהני עביד איסורא וחילל שבת מחמת קושר, ובכחאי גוונא אמרינן מהני כיון דליתו מיקל באיסור אם נאמר דלא מהני. וגם לא שייך מילה הבאה בעבירה, אף אם נאמר כהר"מ דמילה הבאה בעבירה מן המורה, מ"מ בחול ודאי כשרים דלא בזה המילה על ידי העבירה, דכלל העבירה היה יכול לקיים המילה לציץ אחר השבת כמו שכתב חוס' סוכה ל' ע"א ד"ה משום, והדברים מפורסמים אין צורך להאריך, אלא אף בשבת זו ענמה כשרה הציצית יוצא ידי המילה, כי העבירה כבר נעשית ובשעת המילה אינו עושה עבירה, כמוצא מנה מרשות היחיד לרשות הרבים, עיין באחרונים. אך אם ציץ טליתו בקשר שאינו של קיימא, דעיקר החיוב בשבת מחמת מיגו, או אם גמר כל הציצית מחמת מכה בפטיש, אפשר הציצית פסולין, דאי עביד לא מהני ואי לא מהני לא עשה איסור כלל, כיון דפסולין לא הוי מכה בפטיש, וגם אינו של קיימא דלא שייך מיגו, א"כ הציצית פסולים ולא עשה איסור כלל, ובכחאי גוונא אמרינן לא מהני, והוי מילה הבאה בעבירה, דהיכא דע"י המילה נעשית העבירה כולי ענמה סוברים דמילה הבאה בעבירה מן המורה אינו יוצא, וכמדרשה לי שכן מבוחר בטורי אבן לר"ה כ"ח [ע"ש ע"א ד"ה שלמים]. ולפי זה דהציצית פסולים, א"כ אינו חייב משום שבת כלום דלא עביד כלל, אף דאמרינן בתמורה ד' ע"ב בכל מילתא דלא מהני חייב משום דעבר דאמר רחמנא, היינו דעשה האיסור דהתורה אסרה, אבל הכא לענין שבת המורה לא אסרה קשר כי האי רק מחמת מיגו דציצית וכן משום מכה בפטיש, וכיון דהציצית פסולים לא עשה כלום ופטור, ובכחאי גוונא כתבנו בכמה מקומות, וזה ברור. אך לפי זה למה אמרינן בשבת ושזין דאם ציץ טליתו בשבת חייב, וכתבנו דמיירי בקשר שאינו של קיימא, וכיון דפסולים למה חייב, דעל ידי החיוב הציצית פסולים מטעם הנ"ל, וכיון דפסולים ליכא חיוב כמו שכתבנו.

ישנן נחשבותי דכלל ענין הציצית כשרים ולא שייך אי עביד לא מהני, דהתוס' כתבו שם בתמורה ד"ה רבא, בצורם און כבוד לא שייך אי עביד לא מהני כיון דאם נפל מוס מאליו מותר והוי ליה כאלו נפל מעצמו ע"ש, ונראה דגבי ציצית אף דקשר עליון מן המורה מ"מ אם נתקשר מאליו או קשרו קוף

ציץ טליתו בשבת

ציץ טליתו משום מכה בפטיש

בשרות שלית שציצה בשבת

נראה דכשר, דדוקא בתליה צעינן לשמה לקטש שיעוט, ועשיית גוי פסולה משום דבר אל בני ישראל וכו', עיין או"ח [ריש] סי' י"ד, אבל הקשר לא מעכב כלל ואפשר אף ע"י גוי כשר. אך נראה דזה הוי ג"כ עשיה, דכלל הקשר אינו כשר, וגם דין דמעשה ולא מן העשוי דוקא בקשר דהוי עשיה [ע"ש סי' י"א סי' ג'], א"כ הקשר עליון לכל הדינים הוי בתליה הציצית, אם כן ז"ע מה שכתבנו, וגם שייך מילה הבאה בעבירה ודו"ק. אך אני כתבתי בחיבור זה לקמן [מילה שס"א] דבמלאכה שבת לא שייך כלל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, וישבתי בעוה"י קושיות רבות, אם כן הציצית כשר והוי ליה חילול שבת, אך מחמת מילה הבאה בעבירה נפסלו כמו שציארנו, ובאחי רק לעורר. גם דין זה דתליה הקוף ציצית למאן דלא צעי לשמה, ז"ע ואין כאן מקומו. גם נראה אם ציץ טליתו בשבת באופן דהציצית פסולים כמו שציארנו למעלה מחמת לא מהני או מילה הבאה בעבירה, פסולים גם לאחר שבת, דבשעת עשיית פסולים והוי ליה חשבה ולא מן העשוי כידוע.

[ג] הפותל חבלים מן ההויזין או מן חוטי זמר או מן חוטי שיער וכיוצא בהן הרי זה תולדת קושר וחייב, ושיעורו כדי שיעמוד החבל בפסולתו בלא קשירה שהרי מלאכתו מתקיימת, עכ"ל הר"מ פ"י ה"ח. והרב המגיד לא הראה מקומו. ובפרק הקודם בה"י י"ט כתב הקולע נימין חייב משום אורג, עיין פרי מגדים סי' (ש"ג) [ש"ז] בשאל אברהם סק"כ דמחלק בין נימין לחבלים, ואפשר בנחת כאן חייב ששים, ועיין בספר חיי אדם [הל' שבת כלל כ"ה ס"ז וכלל כ"ז ס"ז] ונשמח אדם שם.

כב. המתיר [א] כתב הר"מ פ"י ה"ו, כל קשר שחייבין על קשורו כן חייבים על הימירו. ובתוס' ע"ג ע"א ד"ה הקושר נסתפקו אי חייב המתיר שלא על מנת לקשור, ובסוף דבריהם נטו דליתו חייב אלא בעל מנת לקשור, וכן נראה דעת הרא"ש [שם אות ו']. אבל הר"מ ססס, ומבואר בדבריו דכלל ענין חייב מתיר אף שלא על מנת לקשור רק שלא יהא מקלקל. וסברה התוס' כמו שהיה במשכן, עיין באחרונים. המפריד את הפתיל הרי זה תולדת מתיר, [ר"מ כאן ה"ח].

כג. התופר [א] התופר שתי תפירות חייב והוא שקשר ראשי החוט מכלן ומכלן כדי שיעמוד התפירה ולא תשטט, אבל אם חפר יותר משתי תפירות אפילו לא קשר חייב שהרי מתקיימת, [ר"מ פ"י ה"ט]. וכן הוא בגמ' ע"ד ע"ב דחופר אינו אלא בקשר, ובכסף משנה מציא בשם הרמ"ך שחמה למה אינו חייב ששים משום חופר ומשום קושר. ובנחת הר"מ לשיטתו בה"י א' דוקא בעשה מעשה אומן חייב, והקשר הזה מיירי בלא קשר מעשה אומן, ועיין תוספות יו"ט פ"ז מ"ב במשנה דאבות מלאכות [ד"ה אבות]. והמותח חוט של תפירה חייב מפני שהוא מלכתי התפירה, [ר"מ שם]. ועיין ברש"י [ע"ה ע"א ד"ה המותח]. המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים הרי זה תולדת חופר [שם ה"א]. ועל דין זה דמדבק לא הרשימו הרב המגיד והכסף משנה מקורו. ועיין ב"י סי' ש"מ [ד"ה חוט] מה שפירש המותח וכו' ובספר חיי אדם [הל' שבת כלל כ"ח] בנשמת אדם סק"ב] חמה על זה, וכתב שהר"מ סובר ג"כ כפירוש, אך שכתב הטעם דהוי מלכתי התפירה ע"ש. וג"כ כתב [שם בסק"א] על הרמ"ך כמו שכתבנו. ועל זה דמדבק אינו יודע השיעור, כי לא שייך שתי תפירות, ונראה דכלל שהוא חייב אם הוא מתקיים.

[ב] ואני מסופק בתופר תפירה אחת שאינו חייב, אם תופר תפירה אחת במקום אחד ותופר תפירה שניה במקום אחר בנחתו בגד, אם הוי כשתי תפירות, או אפשר דמקום אחד צריך שתי תפירות, וכן לענין כלאים, וז"ע. ובשני בגדים נראה פשוט דליתו מצטרף, כי תפירה אחת לא נחשב כלום, כן נראה לי.

כד. הקורע [א] לשון הר"מ פ"י ה"י, הקורע כדי לתפור שתי תפירות על מנת לתפור שתי תפירות חייב, עכ"ל. ובמשנה פרק כלל גדול ע"ג ע"א מבוחר הקורע על מנת לתפור שתי תפירות, והר"מ כפל לשונו במלות שונות, אך פוסק צריך לפרש דבריו, וכוננו דלריך שחאה כוונת הקריעה על מנת לתפור, היינו שצריך לתפור ואי אפשר בלי קריעה, כמו שאמרו בגמ' ע"ה ע"א יריעה שנפל בה דרנא וכו', ובפרק האורג ק"ה ע"ב דעבדה כי כיסתא ע"ש.

ד) עיין מהרי"ט אלגאזי פ"ח אות ס"ה (הראשון) ד"ה ואולם לפי חומר הענין, ולעיל מצור א' אות ח' א) עיין ביאור הלכה סימן שצ"ז ד"ה דינו.

אי עביד לא מהני

פותל חבלים

שלא ע"י קשור

גדר ושיעור

שתי תפירות בקו מקומות

גדר ושיעור

לעפרה פטור, אף לרבי יהודה דסובר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב מ"מ פטור דהוי ליה מקלקל, כן הוא בש"ס שם ור"מ פ"א ה"ז. ועיין בהרב המגיד דאם היתה הגומא במקום שאין בה קלקול חייב להר"מ דפוסק בה' ז' כ' יהודה, ולהפוסקים כ' שמעון פטור. ושייך גומא אפילו בעפר שאינו קרקע עולם, כגון עפר או חול ממקום אחר שיין גומא, עיין בדביה ח' ע"א ושו"ע סי' תל"ח ס"ד. ודוקא בגומא, אבל היה חל צנית מעפר חלוש ולקחו והשוה הקרקע לא שיין צנין, עיין בספר חיי אדם ה'ל' שבת כלל מ' נגשמת אדם סק"א] האריך בזה על דברי המגן אברהם סי' רמ"ד סק"ח, אם לא שציעלו להקרקע, ע"ש. והבונה על גבי כלים פטור, העושה אהל קבוע הרי זה חולדת בונה, [ר"מ פ"י ה' י"ז י"ג]. ועיין שו"ע [סי' שט"ז] איזה הוי קבוע, ואין כאן מקומו לפשוט הדברים.

[ב] וכתב הר"מ כאן ה"ג, העושה כלי אדמה כגון תנור וחבית קודם שישרפו הרי זה חולדת בונה וחייב. ועיין מגיד משנה למנואר דף ע"ד ע"ב גבי תנורא וחביתא דחייב משום בונה, וסבירא ליה כשיטת החסם [שם ד"ה חביתא] דשייך צנין בכלים בעושה כלי, רק ככלי של חוליות אמרינן אין צנין וכו'. ועיין כסף משנה מביא דעת ספר יראים [סי' רע"ד (ק"ב) סוף מלאכה בונה] דכלל ענין אין צנין בכלים כרש"י, ע"ש בגמ' ה"ל. וכעת אינו מציין למה האריך הר"מ וכח העושה כלי אדמה קודם שישרפו וכו', ולא כתב סתם העושה כלי חייב משום בונה, דבש"ס שם מבואר כוונת ג"כ, היינו מקנים, והחסם סוברים דחייב משום בונה היינו כיון דעושה כלי, א"כ למה כתב הר"מ העושה כלי אדמה קודם שישרפו ולא כתב סתם. אף עיין פני יהושע סוגיא דחביתא, כתב שם דגם רש"י מודה דעושה כלי הוי בונה אף דוקא אם נגמר הכלי, אף במחוסר כמה מלאכות דלא נגמר כמו חביתא ותנורא דעדיין אינו ראוי, סובר רש"י דנכחאי גוונא אין צנין בכלים, ע"ש, והחסם חולקים דאף בנכחאי גוונא. א"כ הר"מ אשמעינן דכלל ענין הוי בונה אף בחביתא ותנורא דזה הוי רבותא קלמ, אף בנכחאי גוונא סובר הר"מ דיש בונה כסדרת החסם והרבה ראשונים, ובעושה כלי סוברים כולי עלמא דיש צנין בכלים. והא דאין צנין בכלים, היינו שאינה מחזקת ארבעים סאה, אבל מחזקת ארבעים סאה לא הוי ככלי ושייך צנין, עיין סי' ש"ד ס"א.

[ג] המגבין חייב משום בונה, ולריך שיהיה שיעור כגורגרת כיון דהוא באוכלין, ויש פוסקים דאיתו אלא משום שבות, עיין מגיד משנה כאן ופ"ח ה"ז.

[ד] המכנים יד הקרדוס בתוך העץ שלו הרי זה חולדת בונה, כן הוא לשון הר"מ כאן. והיא פלוגתא פרק הבונה ק"ב ע"ב, רב סובר משום בונה ושמואל סובר משום מכה בפטיש, ופוסק רבינו כרב דהלכתא כוותיה נאסורא. ולכאורה נראה מהש"ס דרב סובר משום בונה היינו בונה גם כן, אבל משום מכה בפטיש למה לא יתחייב הא הוי גמר מלאכה, ושמואל סובר דאינו חייב משום בונה דאין דרך צנין צנך, ע"ש בסוגיא, אבל משום מכה בפטיש למה לא יתחייב, ואפשר לדעת הר"מ גם כן, דמביא דחייב משום בונה דהוא רבותא דהוא פלוגתא, אבל משום מכה בפטיש חייב ג"כ, והא דלא כתב הר"מ דחייב שמים, כבר כתבנו [עיין לעיל מלאכת חרישה אות ז'] דדעת הר"מ כמה פעמים בה' שבת דלא הביא דחייב שמים אף דנאמנת חייב שמים. ועיין פני יהושע כאן כתב דהיכי דעשיית הכלי לריך עוד לייפות, ודאי חייב משום בונה וגם נגמר משום מכה בפטיש, אבל היכי דתחילתו וגמרו באין כאחד בזה פליגי רב ושמואל. ונראה מדבריו דלרב אינו חייב רק משום בונה לחוד, ואין נראה לי, דלדעמי משום מכה בפטיש כולי עלמא מחייבים, רק משום צנין אינו מחייב שמואל, כיון דאין דרך צנין צנך, עיין בסוגיא ה"ל, כן נראה לי ברורא. וכח עוד הר"מ, וכן התוקע עץ בעץ חייב משום בונה, עיין במגיד משנה, נראה גם כאן דחייב משום מכה בפטיש ג"כ דהא הוי גמר מלאכה.

העושה נקב כל שהוא צלול של חרנגולים כדי שיכנס להם האורה, חייב משום בונה, [כאן ה"ד]. והיא ג"כ פלוגתא שם, דרב סובר משום בונה ושמואל סובר משום מכה בפטיש, ופוסק רב. ונראה גם כאן דרב מודה דמשום מכה בפטיש חייב ג"כ, אף שמואל סובר דאין דרך צנין צנך, ובפירוש כתב הר"מ אחר זה בה' ט"ז גבי מכה בפטיש, דעושה נקב חייב משום מכה בפטיש, וכוונתו כאן דחייב משום צנין ג"כ, וכמה פעמים לא הביא דחייב שמים כמו שכתבנו. ולא קשה קושיית (הרמ"ך שהצילו) הכסף משנה דדבריו סותרים מכאן למה שכתב בה' ט"ז, ולענין כמו שכתבנו, אף מפכ"ג ה"א קשה קלמ, למה אסרו השבות משום מכה בפטיש ולא משום צנין ולמה נקט משום מכה

שייך ג"כ תפירה, דאמר שם האי מאן דעבר חלתא אי חייטיה לפומיה וכו' ע"ש ברש"י (ספרי ירמיה).

א) בדברי הפני כתב ביראים סי' רע"ד (ק"ב) סוף מלאכה בונה. [נסברה זו כתב גם במאירי כאן ק"ד ע"ב]. ועיין ברבינו חננאל כאן דכתב להדיא ולרב אינו חייב משום מכה בפטיש (חמדת ישראל). וע"ע להלן בסוף האות בשם הלח"מ.

אף אם דרך משל קרע בערב שבת האריך לתפירה ונשאר כל שהוא שזריך לקרוע עוד, אף שנקריעת הכל שהוא זה הוי על מנת לחפור שתי תפירות היינו עם מה שנקרע מכבר, אף כיון דלא קרע השיעור של שתי תפירות אינו חייב, דגם קריעה לריך שיעור, וזה שכתב כדי לתפור, היינו שזריך לקרוע כשיעור, ולא מיחייב אם הוא פחות מהשיעור אף שהוא על מנת לחפור שתי תפירות, וזה פשוטא.

[ב] וכתב הר"מ כאן, אבל הקורע להפסיד פטור מפני שהוא מקלקל, הקורע בחמתו או על מנת שהוא חייב לקרוע עליו חייב מפני שמישז דעתו בדבר זה, והואיל וסוככת חמתו וכו' חייב. ועיין שם פרק האורג דזה לרי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, אבל להפוסקים כ' שמעון פטור, אף הר"מ פ"א ה"ז פוסק כ' יהודה. והנה בגמ' נראה דקורע על מחו חייב דמחמת המלצה הוי ליה מתקן, לפי זה לא היה חייב רק בקריעת טפח עיין י"ד [סי' ש"מ ס"ג], אף הר"מ כאן לא כתב מחמת המלצה רק ג"כ מחמת שנחישנה דעתו, א"כ בפחות מכאן חייב, ועיין שם חוספיות י"ט פרק האורג מפלפל בטעם הר"מ, ע"ש. ומ"מ קריעת שתי תפירות צנין, דפחות מזה לא חשיב קורע כלל ולא היה במשכן, ועיין שבת ע"ה ע"א חוס' ד"ה שכן.

המפרק יירות או עורות דבוקים שלא על מנת לקלקל, חייב משום חולדת קורע [שם ה"א]. וגם [כאן] הר"מ לשיטתו דסובר כ' יהודה במלאכה שאינה צריכה לגופה. ודין זה מובא בשו"ע כלשון הר"מ עיין סי' ש"מ סי"ד, ובחי' אדם ה'ל' שבת כלל כ"ט נגשמת אדם סק"א] הקשה על המחבר הא הוא סבירא ליה כמה פעמים כ' שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, א"כ אינו חייב רק איסורא איכא, ע"ש. והשיעור אינו מבואר כאן כמו במדבק כמו שהערנו לעיל [מלאכה הקודמת אות א'].

[ג] הפותח בית הנאור בשבת חייב חטאת, כן כתב הר"מ כאן ה"י, והיינו משום קורע כיון דלא מקלקל, ורש"י וראשונים פירשו משום דהוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש, כן הוא בשבת מ"ח ע"א דמקשה הש"ס מאי שנא ממנופת חבית, ולהר"מ דחייב משום קורע אינו יודע מאי קושיא דאין דמיון לשם כלל, ויש ליישב ואין כאן מקומו. ונראה דהר"מ דמחייב משום קורע ודאי לריך שיעור היינו כדי לתפור שתי תפירות כדין קורע שהבאנו לעיל [אות א'], ואם היה פחות מערב שבת ונשאר כל שהוא מתנור ופתח בשבת פטור, ולאחרי הסוברים משום מכה בפטיש, חייב בכל שהוא, דמכה בפטיש אפילו כל שהוא כמבואר לקמן [מלאכת מכה בפטיש אות א']. ונראה לי דודאי גם הר"מ מחייב משום מכה בפטיש, ולא הביא דחייב כידוע דרכו [עיין לעיל מלאכת חרישה אות ז'], ובפרט דאין זה חידוש, אף אשמעינן משום קורע דאינו מבואר בש"ס, דשם נשבת הוא מחמת מכה בפטיש כמבואר שם מהקושיא שהקשו בש"ס ממנופה, על כן מביא הוא דמשום קורע ג"כ חייב. ולא קשה גם כן מה שהקשנו היאך נוכל לומר כשיעור הר"מ דחייב משום קורע ג"כ דא"כ מאי מקשה הש"ס ממנופה, זה אינו, דמבואר בש"ס סתמא הפותח משמע אף כל שהוא וג"כ לריך לומר משום מכה בפטיש, דמשום קריעה לריך כדי וכו', א"כ מקשה שפיר, אבל נאמנת אם הוא כשיעור חייב משום קורע ג"כ להר"מ וגם משום מכה בפטיש כ"ל, דאם לא כן לא תוכל לפרנס קושיית הש"ס להר"מ, כן נראה.

[ד] וכתב הר"מ פכ"ג ה"ו, אין קורעין נייר מפני שהוא כמתקן כלי. ונראה דהוא רק משום שבות, דכל הפרק שם מירי משבותים. ובספר חיי אדם ה'ל' שבת כלל כ"ט נגשמת אדם סק"ב] חמה דלמה אינו חייב משום קורע אם אינו מקלקל, וע"ש שמתקן וכו', וע"ש בסוף הדיבור. ועיין ר"מ פ"א ה"ו כתב המפרק דוכסוסטות מעל הקלף חייב משום מפשט, וחמה ג"כ בספר ה"ל למה לא יתחייב משום קורע כמו המפרק עורות דבוקים, ואפשר אין הכי נמי, וכבר הבאנו כמה פעמים [עיין נאום הקודמת] במקום דחייב שמים והר"מ אינו מביא, ואין להאריך.

[ה] וזה פשוט דלא נקרא חופר או קורע רק בדברים הרכים או עורות דדרכן לתפור, אבל מה שהאומנים עושים שחופרים כלי חרס שגורים כמו פארצלילין וכדומה, לא שייך חופר רק עושה כלי או שובר, אבל תפירה וקריעה לא שייך כלל, כי במשכן היו יריעות וכדומה, וזה פשוטא.

כה. הבונה

[א] לענין הר"מ פ"י ה"ב, הבונה כל שהוא חייב, וכן הוא במשנה ק"ב ע"ב. המשנה פני הקרקע צנית כגון שהשפיל תל או מילא גומא הרי זה בונה וחייב, עיין פרק כלל גדול ע"ג ע"ב. והחופר גומא ואינו לריך אלא

א) יש לדייק כן מהמשנה ק"ה ע"ב והמקלקל על מנת לתקן שיעורו כמתקן. [גן דוד, אפיפי' ים ח"ב סי' ד' ענף ה'].

ב) ועיין ביאור הלכה סוף סי' ש"מ ד"ה ולא, דהוי צריך לגופה כמו קורע על מנת לתפור.

ג) כנראה כוונתו דדוקא כשתופרן יחד, משא"כ כשמדביקן, עיין בביאור הלכה סי' ש"מ סי"ד ד"ה ה"ז. דכשמדבק עץ לעץ ג"כ שם חופר עליו כי מצונו בגמ' ע"ז ע"ב דבעצים

הקורע על מחו ושיעור

מפרק יירות על עורות

פוחח בית הצוואר, חייבו

קריעת נייר

קריעה ותפירה בכלים

בפטיש, והבן. אך דברי המגן אברהם סי' ש"ד סק"ג דקדוק מאלד, דשם מיירי בלול שאינו מחובר לקרקע והוא ליה כלי ואין בנין בכלים, כיון דהיה כלי מעיקרא ג"כ לא שיך עשיית כלי, ובנין לא שיך, על כן אינו חייב רק משום מכה בפטיש, וכאן ודאי מיירי בלול המחובר לקרקע ושיך בונה, וכבר כתבנו דמשום מכה בפטיש ג"כ חייב, דנקב זה להכניס האורה ממילא ג"כ להוציא ההכל [מ]כאן, והוא ליה פתח להכניס ולהוציא, עיין ותבין. ועיין במגיד משנה פכ"ג [ה"א], ועיין מוס' ק"צ ע"ב ד"ה העושה נקב וצד"ה לול של וכו' וק"ג ע"א ד"ה בשלמא, ואי"ה אשנה פרק זה. שוב ראינו בלחם משנה כאן שכתב בדברינו, דלרב חייב אף משום בונה, אבל חייב משום מכה בפטיש לכולי עלמא, ע"ש.

[ה] המפיים מורסא אס לעשות לה פה חייב, ורוב הראשונים פירשו דחייב משום בונה דגם באלס שיך בנין, אך הר"מ כתב לקמן בהל' י"ז דחייב משום מכה בפטיש, ויבאר לקמן בס"ד [מלאכת מכה בפטיש אות ב]. ועיין מוס' שבת ג' ע"א ד"ה ומפיים, שכתבו דנקב זה הוא להכניס ולהוציא, דאי לאו הכי לא היה חייב, רק דהוא ליה עשוי להכניס ולהוציא, ע"ש.

חפ"ס
מורסא,
חייבו

בו. הסותר

[א] לשון הר"מ פ"י הט"ו, הסותר כל שהוא חייב והוא שיסמור על מנת לזנות, ע"כ. הכלל, כל שמחייב משום בונה הסותר דבר זה חייב משום סותר. ונראה פשוט דלאו דוקא על מנת לזנות, אלא העיקר שלא יהיה דרך השמחה שהוא מקלקל, כמבואר לפני זה בהל' י' גבי הקורע על מנת לחפור והוא הדין הקורע בחמתו חייב, וכן נראה מסוף דבריו שכתב סתם והוא שימכוין לתקן, היינו איזה חיקון שיהיה, ועיין דף ל"א ע"ב סותר על מנת לזנות במקומו וכו', אך הר"מ לא סבירא ליה כרבי יוסי [שם כ"ט ע"ב] עיין בפ"א [ה"א], על כן פשוט בזהו חיקון שיהיה חייב משום סותר.

גדרו

בכלים

י' לפי זה השוטר כלי בשבת בחמתו או בענין דהו חיקון, חייב משום סותר, כיון דעושה כלי חייב משום בונה להר"מ ולרוב הראשונים [כדלעיל במלאכת הקודמת אות ב], א"כ שובר הוא סותר, ואם הוא על מנת לתקן חייב משום סותר, וכן מבואר [כאן בר"מ] בסותר ע"ן חקוע וכו', דהוא ליה כלי, וזה פשוט. ועיין רש"א שבת קמ"ז ע"א ושו"ע או"ח סי' ש"ד ובאחרונים באריכות בענינים אלו.

בז. המכה בפטיש

[א] הבל"ל, [כתב הר"מ פ"י הט"ז] כל גמר מלאכה הרי זה חולדת מכה בפטיש וחייב, כיצד המנפת בכלי זכוכית הוא ליה מכה בפטיש, והוא בש"ס ע"ה ע"ב. ופשוט כיון דע"י זה נעשה כלי, חייב משום בונה ג"כ לדעת הר"מ והרבה ראשונים, כמו שכתבנו לעיל [עיין מלאכת בונה מאות ב' ואילן]. והמוס' ע"ד ע"ב ד"ה חציאל לשיטתם דעל עשיית כלי חייב משום בונה, הקשו מגמרא זו, היינו דמבואר דחייב משום מכה בפטיש. אבל הר"מ דסבירא ליה כן, בודאי נריך לומר דחייב שמים כמו שכתבנו לעיל, משום בונה ומשום מכה בפטיש. והער נורה בכלי שהוא עומד לנאותו, אפילו כל שהוא מהלורה, חייב משום מכה בפטיש, כן מבואר כאן ודף ק"ג ע"ב. המגרר כל שהוא חייב, העושה נקב בין בעץ או במתכת או בבנין או בכלי חייב משום מכה בפטיש, והוא שעשוי הפתח להכניס ולהוציא. וכבר כתבתי לעיל [שם אות ה'] דלהר"מ חייב משום בונה ג"כ בבנין או בלול המחובר לקרקע, אך בכלי אינו חייב בכהא גוונא רק משום מכה בפטיש ולא משום בונה, דאין בנין בכלי, עיין לעיל.

[ב] המפיים שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה וכו' הרי זה חייב משום מכה בפטיש שזו היא מלאכת הרופא, ואם להוציא ממנה ליחה הרי זה מותר, עכ"ל הר"מ כאן ה"ז. ודעתו אס לעשות לה פה חייב משום מכה בפטיש, ועיין כסף משנה הניח בשם הר"מ שם שמה, מאי מכה בפטיש שיך וכו' והוא ליה לפרש משום בונה כפירש"י, עכ"ל. ובאמת ברש"י פרק האורג ק"ו ע"א ד"ה חייב, כתב שני הפירושים, משום בונה או משום מתקן כלי מה לי לתקן מכה או לתקן כלי, עכ"ל. הרי שכתב משום מתקן וזה הוא מכה בפטיש, עיין ר"מ פרק כ"ג ומראה דכל חיקון הוא ליה מכה בפטיש, א"כ דעת רש"י ג"כ כך היא. וכן אס נאמר דפתח המכה הוא משום בונה או מכה בפטיש, לאו דוקא באלס, הוא הדין בכל בעל חי אס מפיים מורסא בשביל פה חייב או משום בונה או משום מכה בפטיש, דמכה בפטיש ודאי שיך, אך משום בונה, עיין רש"י כתובות ו' ע"ב גבי מפיים מורסא דד"ה חייב, כתב שהוא מתקן פתח וחייב משום בונה דאשכחן בנין בבעלי חיים דכתיב [בראשית ב' כ"ב] ויבן את הבלע. כתב רש"י בבעלי חיים אף דהאי קרא באלס כתיב, נראה לרש"י דאין חילוק ובכל בעל חי שיך בנין, על כן בבעל חי נמי דין זה, וברור. ונראה לענין דינא חייב שמים משום

מנפת
כדי
זכוכית

צד
עושה
נקב

חפ"ס
מורסא

כח. הצד

[א] הבל"ל, אס לר דבר שדרך בני אדם ללוד, כגון חיות ועופות ודגים וכו' ודומה >בין ללוד בין שלא ללוד לשיטת הר"מ פ"א ה"ז דפוסק כר' יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, ולשאר פוסקים דפוסקים כר' שמעון פטור בשלא ללוד > לקדום שאינו מחוסר צידה חייב [ר"מ פ"י ה"ט]. ומ"מ כתב הר"מ בהל' כ"ה דרמשים הנושכים אף דלינים ממייתים מותר ללוד אותם, וכבר תמיהו הראשונים על דבריו דש"ס ק"ו ע"ב מבואר דזה דוקא לר' שמעון, אבל לר' יהודה חייב, והר"מ פוסק כר' יהודה, ועיין במגיד משנה ה"י מה שמירך.

[ב] והרשב"א [ק"ו ע"א ד"ה אף] כתב דנראה מהירושלמי [פ"ג ה"ו] דמותר לנעול דלת בשביל שמירת הבית אע"פ שצ"ב בחוכו ומכוין בשביל הצני ג"כ, כיון דמכוין בשביל שמירת ביתו ג"כ. והר"ן [שם במשנה] תמה עליו דאם מתכוין בשביל הצני גס כן ודאי חייב, אלא אף אס לא

[ג] והנה כמה עניני חיקון כלי הכל משום מכה בפטיש, וכן מתקן מכה כמו שפירש"י פרק האורג שהבאתי [באות הקודמת]. ונראה לי דדוקא חיקון בדרך העולם כמו שחשב הר"מ מנפת וכו' העושה נקב או המפיים וכו', אבל בדבר שאינו מתקן בדרך העולם רק חיקון מה שנצטוו בו, כגון טבילת כלים דהו חיקון דקודם אסור להשחמש בו, או מילה דאנחנו מחויבים בה ומבואר בפרק האורג ק"ו ע"א מה לי לתקן כלי מה לי לתקן מילה ופירש"י האי נמי מתקן גבירא, לא שיך כלל מכה בפטיש, דגמר מלאכה אינו רק אס הוא בדרך העולם, אבל מה שדרך העולם אין נריך לחיקון זה, רק אנחנו עמו בני ישראל לשם מצוה הש"י"ת עלינו, לא הו חיקון לחייב עליו משום מכה בפטיש. והא דאמרין שם מה לי לתקן כלי או לתקן מילה, היינו שם מיירי דחייב משום חובל, או אס חייב משום איזה מלאכה, אלא שאם הוא מקלקל פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה, שיך שפיר כיון דמתקן לנו לא הו מקלקל, עיין שם בחוס' ד"ה חוק, גבי שוחט אף דהוא מקלקל מ"מ כיון דהוא מתקן קצת לנו או אפילו לבני נח חייב דעב"פ לא הו מקלקל, אבל אס אינו חייב משום מלאכה אחרת רק משום מתקן דהו ליה מכה בפטיש, נראה ברור דלא שיך מכה בפטיש אס מתקן משום מצוה, רק מה שהוא חיקון בדרך העולם, רק מדרבנן אסור כמו טבילת כלים [עיין ר"מ פכ"ג ה"ח] וכדומה, כן נראה ברור. והנה הגאב"ד דניקלסבורג בספרו מנן אבות [מלאכת מכה בפטיש] דעתו דעל מילה חייב משום מכה בפטיש. ולענ"ד ברור דלא שיך מכה בפטיש כיון דאינו מתקן בטבעו של עולם רק במצוה שנצטוו, רק אס חייב משום איזה מלאכה הו ליה מתקן דלא הו מקלקל, אבל לחייב משום זה ודאי אינו חייב, זה נראה לי ברור ואמת כשחפצין בש"ס בכמה מקומות. שוב ראינו במדרכי סוכה פרק לולב הגזול [רמז תשמ"ו] גבי ענביו מרובות מעליי שכתב להדיא, דגם חיקון ללוד מצוה הו חיוב דאורייתא. מיהו י"ל התם הפסול משום הדך וכשמחנקו נעשה הדך, א"כ הו חיקון בדרך העולם. אבל רש"י שם ל"ג ע"א ד"ה עבר, כתב דהו שבות, ועיין מוס' שבת ק"ג ע"א ד"ה לא לריכא, ע"ש ואין צורך להאריך.

[ד] גג באוכלים שיך מכה בפטיש, כמו שכתבנו לעיל [מלאכת האופה אות ו'] בשם הלבוש גבי קוליים האספנין שהדחתן היא גמר מלאכתן דהחיוב משום מכה בפטיש, ועיין מה שכתבנו לעיל במלאכת אופה. ועיין ר"מ פכ"ג ה"ט דשבותים הנכנסים תחת סוג מכה בפטיש הוא הגבחה תרומות ומעשרות דהו ליה מתקן ונכנסין תחת סוג מכה בפטיש. ועיין בקוטרס זה [שם] שהבאתי בשם רש"י דמכה בפטיש אס המלאכה נעשית אחר כך מאליה לא הו מכה בפטיש, ולא דמי לבישול ואפיה, עיין לעיל ובר"מ [פ"י הל' ט"ו–י"ח] מה שחשב משום מלאכת מכה בפטיש.

וועל
דבת

א) עיין במאירי שבת כ"ט ע"ב דחילק בין האי לבין תרומות ומעשרות דאינו אלא מדרס. משום דבתרומה אין בו מעשה. הרי מבואר דאי תרומה הו דוקא במעשה היה אסור מה"מ משום מכה בפטיש אף שאינו בדרך העולם (תמרת ישראל).

א) וכן הבינו בראש יוסף שבת ל"א ע"ב ועוד אחרונים דהר"מ ס"ל דחייב אף שלא במקומו. ועיין בר"מ פ"א ה"ח.